

Slik blar du i boken

Venstre museknapp: Bla fremover

Bla bakover: Høyre museknapp

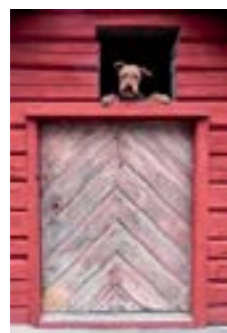
HUS I GULSKOGEN BYDEL

Kulturminner og kulturmiljøer i
Strømsgodset fra Langum til Strøm

Utarbeidet av
Jo Sellæg
rådgiver i bygningsvern

Drammen kommune
Byplankontoret
2014

INNHOOLD

HUS I GULSKOGEN BYDEL

Kulturminner og kulturmiljøer
i Strømsgodset fra Langum til Strøm.

Utarbeidet av Jo Sellæg,
rådgiver i bygningsvern.

Grafisk form: Jo Sellæg.
Trykk: DATA MANGLER

Illustrasjoner:
Nyere foto 1997-2014:
Jo Sellæg (umerket)
Øvrige illustrasjoner:
Drammen kommune (DK),
Jo Sellægs arkiv (JSA) og
H. C. Christoffersen i Sellæg arkiv (HCC).
Øvrige fotokilder er oppgitt.

Utgitt 2014 av Drammen kommune.

Omslag: Arkitekt Chr. Fr. Arbos tegning
fra 1914 av ny fasade på Sundhaugen,
Grønland 101. Innmontert et utvalg
kulturminner fra bydelen.
Foto: Jo Sellæg.

ISBN XXDATA MANGLER

1	REGISTRERING AV KULTURMINNER	4
1.1	Tidligere bevaringsarbeid	4
1.2	Rammer for registreringen	4
1.3	Registreringens innhold	5
1.4	Vernestatus - kommunal bevaringsliste	7
1.5	Kulturmiljøer	8
1.6	Tørre tall	9
1.7	Fremtidige verneoppgaver	9
2	HISTORIKK	
	Fra landbruksbygd til bydel	11
2.1	Strømsgodset	11
2.2	Jordbruksbygda	12
2.3	Lystgårdene	18
2.4	Kommunikasjoner	20
2.5	Industri i en landbruksbygd	23
2.6	Urbanisering	31
3	LOKAL BYGGESKIKK	
	Ung bydel med lange tradisjoner	35
3.1	Gårdsbruk og tun	35
3.11	Driftsbygninger	38
3.2	Hus før 1800	41
3.3	1800-tallets hus	44
3.31	Klassikeren Ludvig den 16.	44
3.32	Empire og senempire	46
3.33	Sveitserstil	48
3.4	1900-tallets hus	54
3.41	Dragestil	54
3.42	Romantisk barokk	56
3.43	Byggmesterjungen	58
3.44	Nye klassiske former	60
3.45	Funksjonalisme	62
3.46	Etterkrigstidens hus	64
3.5	Industri og andre kulturminner	66
3.6	Jernbanen	68
4	KULTURMILJØER	71
4.1	Strømmorenen - nedre del (Sundhaugen)	72
	Strømmorenen - øvre del (Smithestrøm)	74
4.2	Sundland	76
4.3	Gulskogen gård	78
4.4	Stormoen	80
4.5	Hagen	82
4.6	Neversvingen	83
4.7	Skogliveien	84
4.8	Jernbaneverkstedet	86
5	LITTERATUR	88

FORORD

I kommuneplan for Drammen er det lagt vekt på at kulturminner og historiske kvaliteter skal være en del av byutviklingen. Drammen skal bygge videre på sin identitet og sitt særpreg. Synlige historiske spor gir forståelse, identitet og opplevelse. Grunnlaget for å drive vern er å vite hva vi har av kulturminner. Derfor er denne registreringen utarbeidet. Arbeidet startet i 1996, i sammenheng med "Kommunedelplan for Gulskogen" som ble vedtatt i 1997. Rapporten er laget etter samme mønster som "Hus i Sentrum" fra 1993, og inngår i arbeidet med å registrere bevaringsverdige bebyggelse i alle kommunens bydeler.

Rapporten er mer enn en registrering av enkeltbygningers verneverdi. Den er en fylldig historiebok som forteller om hvordan bydelen Gulskogen har blitt til og har utviklet seg. Rapporten skal bidra til å vise bydelens særtrekk og identitet, og bli et redskap i en utvikling som tar vare på dette. Den enkelte huseier og folk i bydelen kan gjennom denne rapporten få øynene opp for hvilke bygningsverdier vi har, og dermed bli inspirert til å ta vare på dem.

Registreringen som legges fram her er en faglig vurdering av verneverdier. En registrering er ikke det samme som en verneplan. At en bygning eller et bygningsmiljø er registrert som verneverdig i denne rapporten, betyr ikke at den nødvendigvis er sikret ved vedtatt plan eller vedtak om vern. Men det betyr at ved søknader om endringer eller riving, vil det bli lagt sterk vekt på verneverdien. Etter hvert som bydelene registreres vil det bli vurdert å vise prioriterte verneverdier i kommuneplanen og i områdeplaner. En del av de bygninger og miljøer som registreres vil også være av så stor verdi at regulering til bevaringsområder kan være aktuelt.

Materialet består av en rapport med verneliste og et kart. Bygningsvernkonsulent Jo Sellæg har utarbeidet materialet på oppdrag fra Drammen kommunes. Registreringen er gjennomgått av en arbeidsgruppe i kommunen, og forelagt Buskerud fylkeskommunes utviklingsavdeling og Drammens Museum. Bevaringslisten har derfor en bred faglig forankring og vil bli lagt til grunn ved utarbeiding av planer og ved byggesaksbehandling.

Drammen kommune - Byplankontoret

1. REGISTRERING AV KULTURMINNER

1.1 Tidligere bevaringsarbeid

Strømsgodset har lenge manglet en samlet oversikt over verneverdige kulturminner.

Etter Lov om bygningsfredning av 1920 foretok Riksantikvaren en vurdering av aktuelle fredningsobjekter. Dette førte til at tre eiendommer i tidligere Skoger kommune ble fredet i 1923. Av disse ligger to i området som nå er vurdert, nemlig gårdsbrukene Gulskogen og Smithestrøm. Nærmere hundre år senere er fredningslisten den samme. Det er ikke fredet nye kulturminner i området til tross for at synet på hva som er verneverdig er betydelig endret i løpet av disse årene.

Som en del av kommunedelplan Drammenselva (Miljøpakke Drammen) ga Miljøavdelingen hos Fylkesmannen i Buskerud i 1989 ut «Kulturminner ved elven», et forslag til prioritering av kulturminner langs elva innen kommunen. Kulturminnevurderingen var utarbeidet av Eli-Sofie Thome og Jo

Sellæg. Den konkluderte med vern av 22 bygninger og en brygge i denne delen av Strømsgodset. Det ble også foreslått å regulere to områder til bevaring. Rapporten har vært retningsgivende for kommunens behandling av saker i dette området.

Plan- og bygningsloven gir mulighet for å legge restriksjoner på hva som kan gjøres med bygninger i kulturmiljøer med antikvarisk verdifull bebyggelse. Regulering av hensynssoner med formål bevaring er fram til nå ikke tatt i bruk i området.

1.2 Rammer for registreringen

Kulturminneregistreringen dekker området mellom Langum og Strøm, begrenset av elva i nord og åsen i sør. Østre grense ved Strøm følger den gamle kommunegrensen langs Vestfoldbanen. Grensen i vest følger kommunegrensen mot Nedre Eiker.

Registreringen har hatt til hensikt å innhente

informasjon som er nødvendig for å kunne vurdere og foreta en fornuftig og representativ utvalgelse av kulturminner til en kommunal bevaringsliste. En tidligere gjennomført registrering (SEFRAK) danner grunnlaget for den første utvalgelse av objekter. Dette materialet er supplert ved befaringer i området.

Registreringen i marken ble utført første gang i 1997 og er senere oppdatert i 2002, 2008 og senest i 2014.

Registreringen omfatter bare eksteriør. Opplysninger om bebyggelsen og tidligere bruk bygger på en vurdering av hvert enkelt hus. Enkelte eiere og brukere har bidratt med opplysninger. I tillegg er innhentet opplysninger fra registrators og kommunens arkiv. Arbeidet har vært utført innenfor knappe rammer, og det har dessverre ikke vært anledning til å kontakte hver eier eller foreta større arkivundersøkelser for å fremskaffe ytterligere historisk bakgrunnsmateriale om hvert objekt.

Ved navnsetting av gater og steder er benyttet kommunens offisielle navneform. Ved bruk av eldre navn er disse gjengitt i tradisjonell form.

Registreringen er utført av rådgiver i bygningsvern Jo Sellæg.

1.3 Registreringens innhold

I registreringen er hvert hus *identifisert* ved adresse, bygningsnummer og gårds- og bruksnummer.

Registreringen har *kartlagt følgende faktiske forhold* knyttet til et hus eller andre typer kulturminner (objekter): Opprinnelig funksjon, eksisterende vern, stil og alder/byggeår.

Registreringen har *vurdert* objektets verdi i forhold til forskjellige vernekriterier, og har kommet fram til en samlet vurdering av verneverdi. På bakgrunn av verneverdi er objektet tildelt en verne-status.

Registreringen omfatter også historiske informasjon om betegnelser på hus eller eiendom, og oppgir arkitekt og byggherre der denne informasjonen har vært tilgjengelig i kommunens byggesaksarkiv eller fra andre kilder.

De forskjellige koder og kriterier er nærmere omtalt på neste side. Hele registrerings- og vurderingssystemet er grundig beskrevet i manualen "Vurdering av kulturminner etter Jo Sellægs metode".

Kartet viser kulturminneregistreringens dekningsområde.

1.31 Bygningsnummer

Bygningsnummer er lagt til grunn ved identifikasjon av objektene. Noen få objekter er ikke tildelt bygningsnummer i kartverket og er derfor merket «uten nr.».

I størst mulig utstrekning er objekter som er identifisert ved *ett* bygningsnummer også vurdert som *ett* objekt. Dette betyr at en rekke uthus og sidebygninger er vurdert i samme rubrikk som hovedhuset.

I enkelte tilfeller har det vært behov for å gi enkeltbygninger som er slått sammen under felles bygningsnummer ulik vurdering. Derfor kan flere objekter ha samme bygningsnummer. Hvert enkelt objekt har da fått et undernummer (1, 2 og event. 3) og det fremgår av kommentarrubrikken hvilken del av bygningsnummeret det dreier seg om.

1.33 Stil

Bygninger er stilmessig plassert ut fra stilhistoriske trekk som fremgår av fasadene. Dette innebærer at et hus kan være eldre enn det bestående stiluttrykk. Ved stilblanding er den mest fremtredende stilperioden oppført. Ved totalombygging eller når huset ikke har entydig stil er stilen oppført med «U». Hus som er kopier av gamle hus, ofte som tilpasning til eldre bebyggelse, er merket «T».

Husene som vi lokalt betegner som «Drammenshus» (hus med inntil 5 meters gesimshøyde og i en sveitserstil som har klare røtter i senempiren) er skilt ut fra sveitserstilgruppen og er betegnet «Sd».

Stil:	Periode ca.:
R Rokokko og barokk	1700-1790
L Louis seize	1780-1820
E Empire	1805-1840
B Biedermeier (Senempire)	1830-1870
S Sveitserstil	1850-1930
Sd Drammenshus	1866-1880
H Historisme	1850-1920
D Dragestil	1890-1915
A Art nouveau/rendyrket jugend	1900-1910
J Jugendinspirert, byggmesterjugend	1905-1925
N Romantisk rokokko/barokk	1910-1920
K 1920-årsklassisisme	1920-1935
F Funksjonalisme, funkis	1930-1945
M Etterkrigsmodernisme	1945-
T Tilpasning, kopi av eldre stil	
U Ubestemmelig stil, ingen entydig stil	

1.34 Alder

Alder er gjengitt som en 3-sifret kode: 1. og 2. siffer angir århundre, og 3. siffer angir kvartil i det aktuelle århundre. Et hus fra 1788 vil f.eks. bli angitt som 174.

Utsyn fra Øvre Strøm i 1920-årene. I forgrunnen svinger Konnerudgata (den gang: Konnerudveien) gjennom villabebyggelsen. Hagltårnet står fortsatt som et landemerke på Lassestrøm. I sandtaket i forgrunnen bygde Skoger kommune senere en brannstasjon. I bakgrunnen dekker jernbaneverkstedet jordveien på Sundland. HCC

Hus som er fra 1700-tallet eller tidligere, og hvor det ikke foreligger kunnskap som kan datere huset mer nøyaktig, er oppført med alder «170». Denne gruppen kan m.a.o. romme enkelte 1600-talls bygg. For alle hus i denne gruppen vil det være ønskelig med nærmere undersøkelser i forbindelse med byggearbeider.

Hvis eksakt årstall foreligger, er dette anført under byggeår, vanligvis året for ferdigstilling. Årstall merket med stjerne (*) viser til året for byggesaksbehandling i kommunen og kan avvike fra byggeåret.

1.35 Kriterier for vern

Det kan være mange grunner til å bevare et kulturminne for ettertiden. Ved registrering er objektene vurdert i forhold til ni forskjellige vernekriterier:

Kunstnerisk eller arkitektonisk utførelse. Noen objekter fremheves ved spesiell arkitektonisk eller annen kunstnerisk kvalitet.

Identitet og/eller symbolverdi. Enkelte objekter vekker minner og representerer referanser for større grupper av mennesker, eller de markerer tilhørighet til et område. Som eksempler nevnes skoler og kirker.

Historisk og/eller pedagogisk betydning. Noen får hus og steder er knyttet til spesielle begivenheter eller personer, eller de har tjent formål av historisk karakter.

Miljøverdi eller strøksverdi. Begrepet benyttes når objekter har oppsluttende betydning, og setter andre kulturminner inn i en riktig sammenheng, f.eks. som del av et anlegg eller som nabobygning til et kulturminne.

Representativitet. Noen hus er representative med hensyn til type, utførelse eller bruk, fra en tidsperiode eller på grunn av lokal egenart. Disse representerer vanligvis en hustype som har vært vanlig på stedet.

Autentisitet. Objekter som har opprinnelig eller tidligere karakter i behold er viktig å verne. Kriteriet kan være avgjørende for valg mellom objekter av samme type.

Sjelden. Et kulturminne kan være sjeldent når det gjelder type, utførelse eller bruk. Begrepet dekker to områder. Objekter som i dag er sjeldne, men som tidligere har vært utbredte og objekter som var sjeldne på det tidspunkt de ble oppført.

Tilstand. Den tekniske tilstanden gjør at noen objekter er mer egnede for vern enn andre tilvarende objekter.

Alder. Objektets alder har stor betydning for vurdering av verneverdi.

Vurderingene gir et inntrykk av hva som er grunnene til at et kulturminne foreslås vernet. Totalinntrykket er sammenfattet i en **samlet faglig vurdering**. De ni kriteriene vektlegges forskjellig, slik at man ikke kan «summere» verdien av de enkelte kriterier for å beregne en samlet vurdering.

1.4 Vernestatus

Kulturminnevurderingene er lagt til grunn for utvalget av kulturminner til en kommunal bevaringsliste.

1.41 Verneklasser

På listen er kulturminnene prioritert i tre grupper etter verneverdi:

F Fredet etter Lov om kulturminner. Dette er viktige kulturminner i et *nasjonalt perspektiv*. Kulturminnene er fredet i henhold til lov om bygningsfredning (1920), lov om kulturminner (1978) eller lov om kirker og kirkegårde (1897).

A Svært høy verneverdi. «Umistelige» kulturminner, objekter som er viktige i et lokalt og et regionalt perspektiv. Gruppen omfatter de viktigste kulturminnene i kommunen, bygg og anlegg som er «udiskutable» verneobjekter som dokumenterer kommunens historiske identitet og utvikling.

B Høy verneverdi. Kulturminner som er viktige for lokal identitet og som har en egenverdi uavhengig av plassering og miljø.

C Middels verneverdi. Kulturminner som hver for seg ikke er spesielt interessante eller verdifulle, men som er viktige for å opprettholde helheten i et verneverdig miljø selv om de er ombygde.

U Undersøkes. Omfatter kulturminner som er omfattende ombygde, men som har høy alder, og hvor det opprinnelige huset kan være intakt bak nyere kledninger. Disse bør undersøkes og eventuelt måles opp før man tar stilling til ombygging eller riving.

1.42 Vernelisten i praksis

Listen vil kunne fungere som en rettesnor i kommunal saksbehandling, og vil være et signal til eiere og brukere om å ta hensyn til kulturverdiene som forvaltes. Den vil være et nyttig redskap for kommunale etater ved planlegging og arealdisponering. Eiere og brukere av kulturminnene vil lettere kunne ta hensyn til kulturverdiene i egen planlegging, og publikum generelt vil få større forståelse og derigjennom interesse for lokale kulturminner.

Bevaringslisten vil isolert sett ikke være juridisk bindende for en huseier, men vil være et klart signal om hva som betraktes som bevaringsverdig. Fra erfaringer med bevaringslisten for Drammen sentrum og tilsvarende i andre byer vet vi at bevaringslistene er retningsgivende for både offentlige og private tiltak, og har demmet opp for en rekke uheldige inngrep i bestående by- og gårdsmiljøer.

Kulturminnene har en naturlig plass som tema i kommuneplanen, hvor som kjent arealdelen er bindende. I tillegg bør kulturminnebevaring behandles i den generelle delen, og ende opp i en handlingsplan.

1.43 Fredning

En liten gruppe kulturminner står i en særstilling. Etter lov om kulturminner av 9. juni 1978 kan spesielt verdifulle kulturminner fredes. Dette angår i første rekke kulturminner av nasjonal betydning. Buskerud fylkes kulturavdeling forvalter loven i Buskerud på vegne av Riksantikvaren. Den fører tilsyn med fredete bygninger og anlegg, gir veiledning og innstiller på eventuell økonomisk støtte.

I Gulskogen bydel er følgende kulturminner fredet:

Strømsgodset kirke med kirkegård er et viktig kulturminne i bydelen. Postkort fra omkring 1915. JSA

Gulskogen, Skogen Søndre, Nedre Eikervei 72, hovedbygning med spisestuefløy, stabbur, enhetslåve og vognskjul

Smithestrom, Strøm Nedre, Smithestrømsveien 7, hovedbygning.

Riksantikvaren fører en restriktiv fredningspolitikk. Bare få nye objekter får plass på fredningslisten, og behandlingstiden for fredningssaker er lang. Det vil ikke være naturlig å foreslå fredning av nye objekter i området. Det bør likevel vurderes å utvide fredningen av de to fredete anleggene: *Gulskogen gård – til å omfatte også parken, og Smithestrom gård – til å omfatte hele gårdsanlegget og hagen.*

I tillegg til de omtalte hus på fredningslisten, er Strømsgodset kirke listeført hos Riksantikvaren og her gjelder spesielle regler for vedlikehold og endringer.

1.44 Undersøkelse av ombygde hus

Enkelte bygninger av til dels høy alder er ombygde en rekke ganger, og de bygningsmessige kvaliteter er ikke lett synlige. Dette forhindrer ikke at man bak fornyede fasader kan avdekke kulturverdier av stor interesse. I de tilfeller hvor det foreligger mulighet for å finne spor etter en eldre bygningskjerne, er det ønskelig med en nærmere undersøkelse og oppmåling. En undersøkelse vil avklare om disse objektene bør opprettholdes som bevaringsobjekter eller kan strykes. Denne type kulturminner har fått vernestatus U - undersøkes. Objektene betraktes som ordinære verneobjekter inntil de er undersøkt.

1.5 Kulturmiljø og hensynssone

Plan og bygningsloven gir mulighet til ivareta kulturminner ved å legge inn hensynssoner i kommuneplanens arealdel (lovens § 11 punkt 8) og i reguleringsplaner (§ 12 punkt 6). Dette er kommunens mest effektive kulturvernredskap. Hensynssoner gir muligheter til å skreddersy detaljerte bestemmelser som ivaretar hensynet til kulturminnene, som derved får et formelt vern.

Innen Gulskogen bydel er det plukket ut syv kulturmiljøer som er aktuelle verneområder:

- *Strømmorenen (Sundhaugen med Sundhauggata, Grensegata og Strømsgodset kirke samt Villa Fredheim og Smithestrom gård med hage),*
- *Sundland (gårdstun, skole og forstad),*
- *Gulskogen gård og park,*
- *Stormoen (gårdstunet),*
- *Hagen (to mindre bruk),*
- *Neversvingen (øvre del).*
- *Skogliveien (fra nr. 56 til nr. 74) og*
- *Jembaneverkstedet.*

Gulskogen gårds hovedbygning fra 1800 er fredet etter lov bygningsfredning og ett av tre fredete anlegg i bydelen. Den er vårt beste eksempel på Louis seize - Ludvig den 6. stil.

1.6 Tørre tall

Registreringsmaterialet gir en rekke interessante statistiske opplysninger. Listen som omfatter alle objekter med vernestatus (Klasse F, A, B, C og U) er tallmessig behandlet. Her er noen sentrale data:

Vernestatus

Fredet	F	6
Svært høy verneverdi	A	12
Høy verneverdi	B	118
Middels verneverdi	C	41
Undersøkes	U	2
Totalt		179

Alder

1500- og 1600-tallet		3
1700-1799		16
1800-1899		50
herav 1800-tallet		16
1800-1824		5
1825-1849		4
1850-1874		14
1875-1899		11
1900-1999		109
herav 1900-tallet		1
1900-1924		50
1925-1949		35
1950-1974		21
1975-1999		2
2000-tallet		1

Stil

Rokokko og barokk (1700-1790)	2
Louis seize (1780-1820)	2
Empire (1805-1840)	2
Biedermeier (Senempire) (1830-1870)	3
Sveitserstil (1850-1930)	34
Drammenshus (1866-1880)	3
Historisme (1850-1920)	12
Dragestil (1890-1915)	2
Art nouveau/rendyrket (1900-1910)	3
Jugend-inspirert (1905-1925)	9
Romantisk rokokko/barokk (1910-1920)	3
1920-årsklassisisme (1920-1935)	17
Funksjonalisme, «funkis» (1930-1945)	20
Etterkrigsmodernisme (1945-)	22
Tilpasning, kopi av eldre stil	1
Ubestemmelig stil, ingen entydig stil	44

1.7 Fremtidige verneoppgaver

Denne registreringen behandler faste kulturminner, stort sett bygninger med tillegg av broer, brygger og spesielle gjerder og rekkverk. Listen må evalueres med faste intervaller fordi synet på hva som er verneverdig endres over tid.

Viktige kulturminner faller utenfor denne registreringen. I første rekke gjelder dette:

1. *Gravminner.* Eldre gravsteiner bør få sin egen plan før de mest verdifulle går tapt.
2. *Interiører.* Interiører i hus er lite påaktet og blir av samme grunn borte uten at noen legger merke til det eller får anledning til å gripe inn. Utvalget er allerede svært begrenset, og at det haster med å registrere og iverksette tiltak for å ta vare på disse.

2. HISTORIKK FRA LANDBRUKSBYGD TIL BYDEL

2.1 Strømsgodset

Før Drammen fikk klare bygrenser i 1870 regnet man de tettbebygde områdene som en del av byen. På elvas sydside gikk "bygrensen" i Storgraven - kanalen som skilte Strømsø fra fastlandet. Kanalen gikk omtrent der Bjørnstjerne Bjørnsons gate går i dag. Den startet rett bak Central hotell der den het Flisebekken og endte på nedsiden av Tollboden som Gåsevadet. Man regnet også tettbebyggelsen på Sundhaugen med til byen. Jomfruelige Grønland ga bare plass til trelasttomter og enkelte små bolighus, og ble ikke regnet som en del av Drammen.

Den første klare grenseoppgang mellom by og land ble gjort gjeldende ved inngangen til året 1870. Ved den anledning ble Grønland og forstadsbebyggelsen i Strømsbyen (østre del av Nybyen) innlemmet i byen. Bygrensen ble trukket omtrent i traséen for Vestfoldbanen. Poverudbyen (Fjellsbyen) var fortsatt en del av landkommunen.

Strømsø grenset opp til landbruksområdene i Strømsgodset sogn. Sognet, som lå i Skoger kommune og Vestfold fylke (Jarlsberg amt), strakte seg fra Fjell i øst til Langum i vest. Et flertall av gårdsbrukene i dette området ble i 1543-1544 kjøpt opp av adelsmannen Peder Hanssøn Litle og gikk i arv i Litle-familien i over hundre år. Gjennom sitt ekteskap med Anna Hansdatter Litle kunne Gunde Lange i 1623 legge gårdssamlingen til sine øvrige gods, bl.a. Fritsø og Fossesholm.

Lange delte omkring 1630 gårdssamlingen i tre mindre gods. Han bodde på Øvre Strøm, og lot denne gården bli hovedsete for sin samling av gårder i Drammensdalen. Godset fikk navn etter hovedbølet og skal opprinnelig ha bestått av Øvre

og Nedre Strøm, Sundland, Gulskogen, Rødsbogen og Rød, men ble utvidet med bl.a. Frydenhaug, Øvre og Nedre Danvik, Lillemoen, Stormoen, Pukerud og Langum.

Som adelig setegård for Strømsgodset må bebyggelsen på Øvre Strøm ha vært ganske fornem. Det antas at kong Christian IV tok inn her i 1624 på reise fra Eiker til Bragernes. Dessverre er ikke engang rester av denne bebyggelsen bevart.

Gunde Langes sønn Hans maktet ikke å holde farens gods samlet, og solgte det meste i 1647 til kongens svoger, Hannibal Sehested. Han var landets mektigste landbesitter og eier av 1/6-del av Norge. I Lier eide han beskjedne 106 gårder!

Etter Sehesteds fall i 1651 skiftet godset eier flere ganger de neste 30 år. Som eiere i denne perioden finner vi de hollandske brødrene Gabriel og Constantin Marselis etterfulgt av grev Peder Schumacher Griffenfeldt og senere grev Ulrik Fredrik Gyldenløve. I denne tiden ble Strømsøen skilt ut fra Strøm-gårdene. Godset gikk til slutt i oppløsning og de enkelte gårder ble solgt til lokale gårdbrukere og kjøpmenn i begynnelsen av 1680-årene.

Strømsgodset-navnet er senere blitt knyttet til godsets kjerneområde.

Over til venstre: Øvre Strøm (merket 29) og Nedre Strøm (30) omkring 1908. Forvarsmuseet

Til venstre: Gulskogen i 1940-årene. Sunland papirfabrik til venstre og brakkeleiren (Gulskogen senter) midt i bildet. Gulskogen gård og park i forgrunnen. Widerøe/DK

Til høyre: Sundland og Grønvold i 1930-årene. Widerøe/DK

Området fra Stasjonsgata til Gulskogen Cellulose fotografert rett etter krigen. Området er preget av landbruk, men har husklynger langs Øvre Eikervei, Stasjonsgata og Rødgata. Rødskog Brug ligger ved den gamle Landfalløybrua i forgrunnen. Lenger bak i bildet ligger Gulskogen Cellulosefabrikk med store lagre av tømmer. Norsk Luftfoto/DK

Pukerud med Pukerud stasjon og Jarlsberg, Paper Mill. I bakgrunnen Sølfastøya og østre ende av Langesøya. Widerøe's Flyveselskap/DK

2.2 Jordbruksbygda

Dalen deles på tvers av en morenerygg hvor elva har brutt igjennom og dannet et sund - Liersund eller Øvre Sund. Gårdene på hver side fikk navn etter elvas strøm. Strøm og Fjell hører med blant de eldste gårdsnavn i dalen.

Dalen var fruktbar og la grunnlaget for Strømsgodset som jordbruksbygda. De første brukene ble anlagt i dalsiden og på høyder i terrenget. Våre forfedre drev jordbruk i hellingene hvor jorda var selvdrenerende. I skogen på oversiden hentet de ved til brensel og byggematerialer til gårdens eget behov. Skogen ga også muligheter for fangst og jakt på fugl og dyr. Dalbunnen var sumpet og mindre attraktiv, men adkomsten til elva var viktig. Den var fiskerik og ga mat til mange.

Gårdene delte naturens herligheter mellom seg. Hver gård hadde en stripe land som strakte seg fra elva og helt opp på toppen av åsen - og vel så det. Den vertikale delingen av dalsiden danner fortsatt hovedmønster for matrikkelen.

Senere ble også dalbunnen drenert, gjort fruktbar og lagt under ploegen. Flere gårder flyttet ned på flata, og her dukket det også opp nye bruk utskilt fra de gamle. Fra midten av forrige århundre har industrialisering og urbanisering lagt beslag på stadig større andeler av landbruksarealene, men fortsatt er det gårdsbruk i området.

Langum (bruk 1) med Øvre Eikervei i forgrunnen. Her bodde dikteren Per Sivle fram til 1900. Sivle døde i 1904 og ble begravd på Strømsgodset kirkegård. Foto fra omkring 1930. HCC

2.21 Gårdene

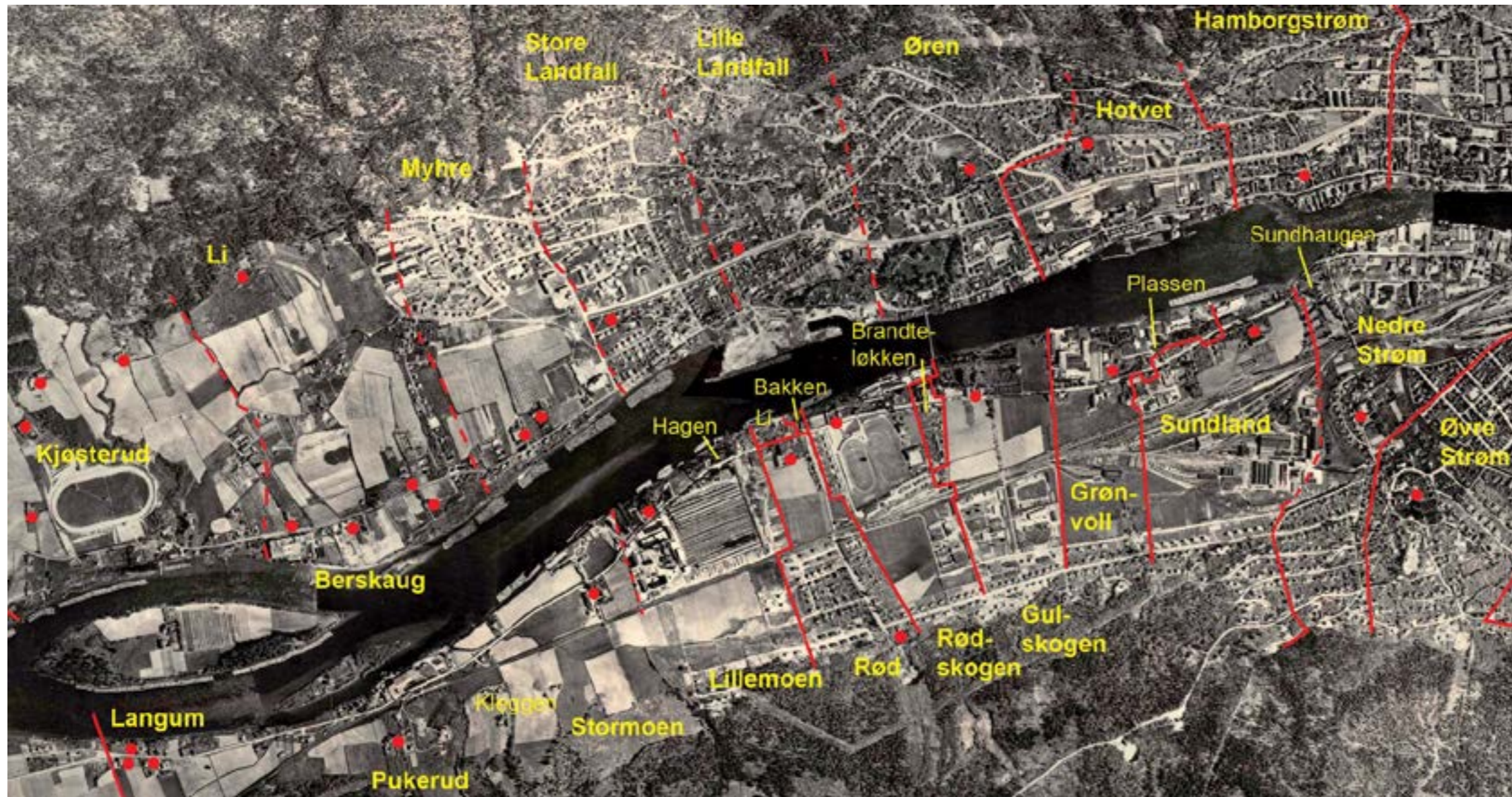
La oss se nærmere på basisgårdene i området. Matrikkelen av 1838 ryddet opp i et virvar av eldre nummerering og ga grunnlaget for dagens matrikkelnummer på gårdene. Eneste endring siden den tid er at gården Flugan ble lagt under Stormoen i 1852. Dermed fikk de etterfølgende gårder et lavere matrikkelnummer. 1838-matrikkelen er den siste før de omfattende utparselleringene tok til midt på 1800-tallet. Basisgårdene med flere hundre år lange tradisjoner er i det etterfølgende gjengitt med halvfet skrift.

Lengst mot vest og i grensen mot Nedre Eiker ligger **Langum** (opprinnelig matrikelnr. 1, nå nr. 101), som den gang besto av to mindre bruk. Gården hørte til Haug sogn på Eiker og hadde lang kirkevei. Gårdsnavnet kan bety "den lange gården", men det kan også ha tilknytning til Langesøya, som ligger i elva utenfor bruket.

Pukerud (102) var en mellomstor gård, eid og brukt som avlsgård av kaptein Smith på Nedre Strøm. Gården kan ha fått sitt navn etter en "pukkel" i terrenget, men også det gammelnorske "puki" (ånd, smådjevle) kan være utgangspunkt for gårdsnavnet. Gården ligger på en mindre morenerygg som krysser dalen. Pukerud og de følgende gårdene sognet til Bragernes kirke fram til kirken på Sundhaugen sto ferdig i 1843.

Nordre Pukerud i 1950. Helge Skappel, Widerøe's Flyveselskap/DK

Kleggen (103) må regnes som et småbruk. Det pussige navnet kan være et insektsnavn brukt som tilnavn, slik det finnes eksempler på i oldnorsk. Gården hørte en tid under Flugen, også kalt Moens-bråten. Flugen er som nevnt gått inn under Stormoen, men beliggenheten tett under åsen kan forklare navnet. Flugen kan bety bratt åsside.

Stormoen (104) og **Lillemoen** (105) har sannsynligvis vært én gård - Moen. Lillemoen ble skilt ut før 1723 og fikk navnet Lille-Moen. Før utparsellering var Lillemoen litt større enn Stormoen, så navnet gir feil inntrykk av hvilken gård som var størst. Begge gårdene må regnes som mellomstore. Navnet Moen betyr sand- eller grusslette og stemmer med beliggenheten på flatene mellom to morener. Som så mange av gårdene rundt Drammen, var Moen-gårdene avlsgårder for byborgere. Kjøpmann Hans Malling satt på Stor-Moen med Flugen i 1838, mens Lillemoen tilhørte Jens P. Borgen.

Hagen (106) er et lite bruk utskilt fra Lillemoen i 1830-årene. Navnet betyr havnehage, et inngjerdet jordstykke. *Li* (107) var dobbelt så stort, men fortsatt et småbruk. Bruket het tidligere Bakken og var en plass under Rød før 1778. Navnet er knyttet til beliggenheten under åsen. *Bakken* (108) var også navn på en annen teig fraskilt Rød. Felles for disse brukene var at de tidlig ble utparsellert til løkker og boligtomter.

Det samme gjelder **Rød** (109), som er en rudgård. Navnet er avledet av rydning eller ryddet land. Den opprinnelige gården var beskjeden i størrelse. Det største bruket tilhørte Augustinius Kopperud (1810-1874), som var ordfører og sparebank-grunnlegger i Skoger.

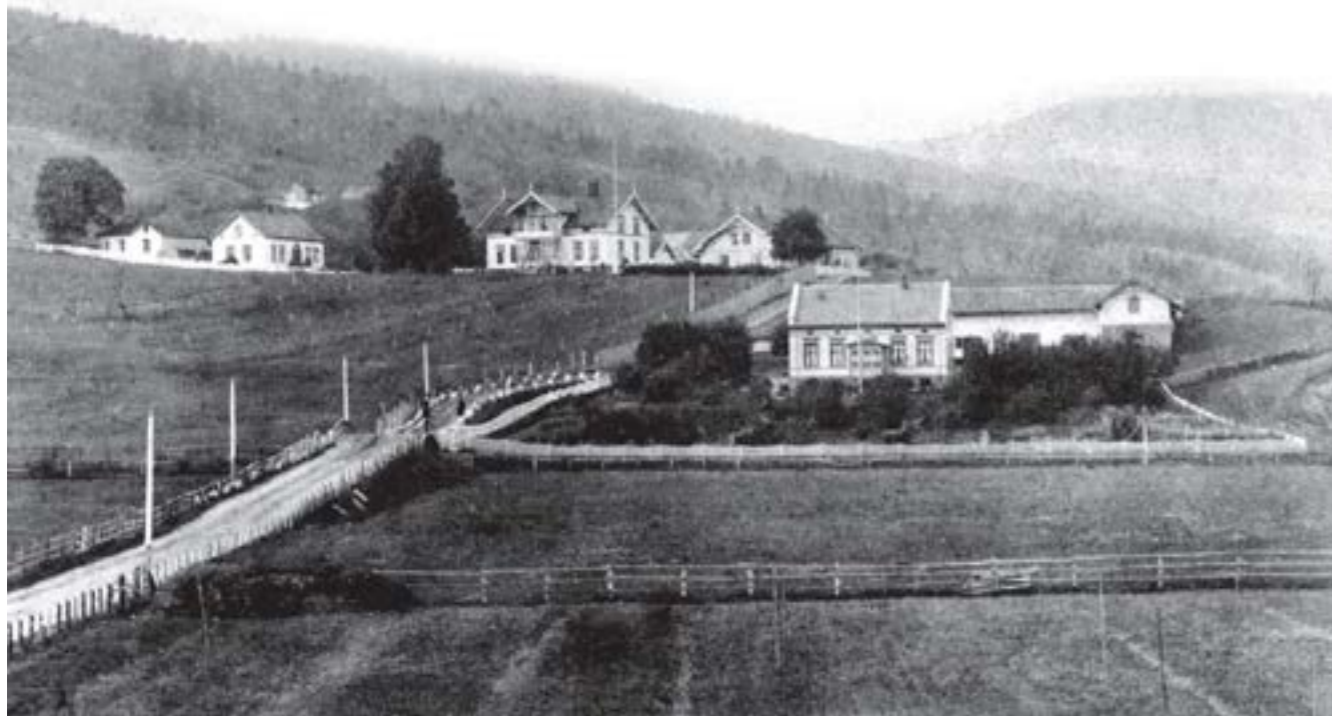

Gårdsbruk i vestre del av Strømsgodset i første halvdel av 1800-tallet. Gårdene er tegnet inn på et flyfoto fra 1959. Hovedgårdene er navnsatt med uthevet skrift og gårdstunene er merket med en rød prikk. Enkelte mindre bruk er oppført med mindre skrift. Foto DK, påtegning JS.

Rød (til venstre) fotografert i 1920-årene. Låven ble ødelagt av brann i 1933. HCC

Hovedbygningen på Kleggen før ombygging. Bildet tilhører Kjell Jordan

Øvre Strøm lå på toppen av Lassebakken. Hovedbygningen ligger midt i bildet fra 1880-årene. Til høyre ser vi gavlen på Brekkegården. Kårbygningen ligger til venstre. Murbygningen i forgrunnen er Evjengården, og foran den går Konnerudgata i bru over Vestfoldbanen. Rude/JSA

Nordre Skogen (10) og **Søndre Skogen** (13) var i sin tid én gård hvor opprinnelsen til navnet er forståelig. På 1400- og 1500-tallet kalles gården Opsund (Uppsund) fordi det her var et sundsted ovenfor det vanlige sundstedet ved Liersund. Nordre Skogen er bedre kjent som Rødskogen. Gårdens nære beliggenhet til Rød har nok bidratt til dette navnet. Kanskje malte man også bygningene med datidens røde billigmaling. Siden den mer herskapelige Søndre Skogen ble malt gul, falt det naturlig å omtale denne gården som Gulskogen.

I 1838 var Rødskogen allerede stykket opp i fire mindre bruk som løkker for byborgere, bl.a. prokurator L. Henschien, børsemaker Jensen og farger Ole Mjelva. På Gulskogen er kaptein Smith oppført som eier, men han drev nok gården på vegne av Arbo-familien. Etter det vi ellers vet, har Arbo-familien sittet på gården siden 1794.

Neperud (11) ble skilt ut fra Nordre Skogen i 1756, og har navn etter veksten nepe. Kjøpmann Erik Olsen brukte småbruket som avlsgård for sin byhusholdning. Samuel Brandt har gitt navn til småbruket **Brandteløkken** (12), som også er skilt ut fra Nordre Skogen.

Plassen (14) er det gamle navnet på Grønvoll. Det var Augustinius Kopperud som satte nytt navn på gården, da han i 1832 giftet seg med enken på gården og tok over den ene halvdel av bruket.

Sundland (15) har fått navn etter beliggenheten på jordene ned mot Liersundet (Øvre Sund). Gården var middels stor og ble i mange år brukt som enkesete for Nedre Strøm.

Strømmen i Liersundet har gitt navn til gårdene **Nedre Strøm** (16) og **Øvre Strøm** (17). For å skille gårdene fra hverandre, fikk de klengenavn etter eierne. På Øvre Strøm satt Johan Henrik Lassen, og gården ble hetende Lasse(n)strøm. På Nedre Strøm satt Smith-familien i tre generasjoner og ble opphav til navnet Smithestrøm. Strøm-gårdene var de to største i Skoger. Smithestrøm var på hele 29 skylddaler. Kaptein Gabriel Smith eide dessuten fire andre gårder samt flere plasser i Skoger. Går vi tilbake til 1600-tallet var Øvre Strøm den mektigste av disse to gårdene som adelig setegård i Strømsgodset.

Strømsgodset sogn strakte seg helt til Fjell, men gårdene Nordre og Søndre Danvik, Austad, Frydenhaug (Haugen), Smellen og Nordre Fjell faller utenfor den geografiske rammen for denne kulturminnerapporten.

2.22 Landbrukspionerene

På 1600-tallet og tidligere skilte landbruket i Strømsgodset seg neppe ut fra andre bygder i distriktet. De fleste gårdene var eid av betydelige godsbesittere som lot brukerne være i fred så lenge de betalte avtalt leie i naturalia.

Denne situasjonen endret seg brått ved oppløsning av storgodsene i 1680-årene. Mange gårder i Strømsgodset ble solgt til brukerne, men blant de nye eiere var også en rekke borgere i ladestedene Strømsø og Bragemes. De hadde behov for avlsgårder hvor de kunne hente landbruksprodukter til sine byhusholdninger. I tillegg var landeiendommene forretningsobjekter for byborgerne.

Fra avlsgården hentet man dyrefôr, og her fikk man landbruksprodukter som melk, smør, egg og kjøtt. Senere ble også poteter, frukt og bær hentet hjem fra landet. Avlsgårdene ble også brukt som beitemark for byhusholdningens husdyr i sommerhalvåret. Driften ble gjerne satt bort til en forpakter.

I løpet av 1700-tallet kom et flertall av gårdene i distriktet på byborgernes hender. Brukene gikk i arv i byfamiliene, og ofte ble én sønn sittende med handelshuset og en annen med avlsgården. Disse velutdannede og bereiste bøndene ble foregangsmenn i modernisering av landbruket. De innførte nye sorter, satset på nye driftsmetoder og de spredde opplysning om moderne landbruk.

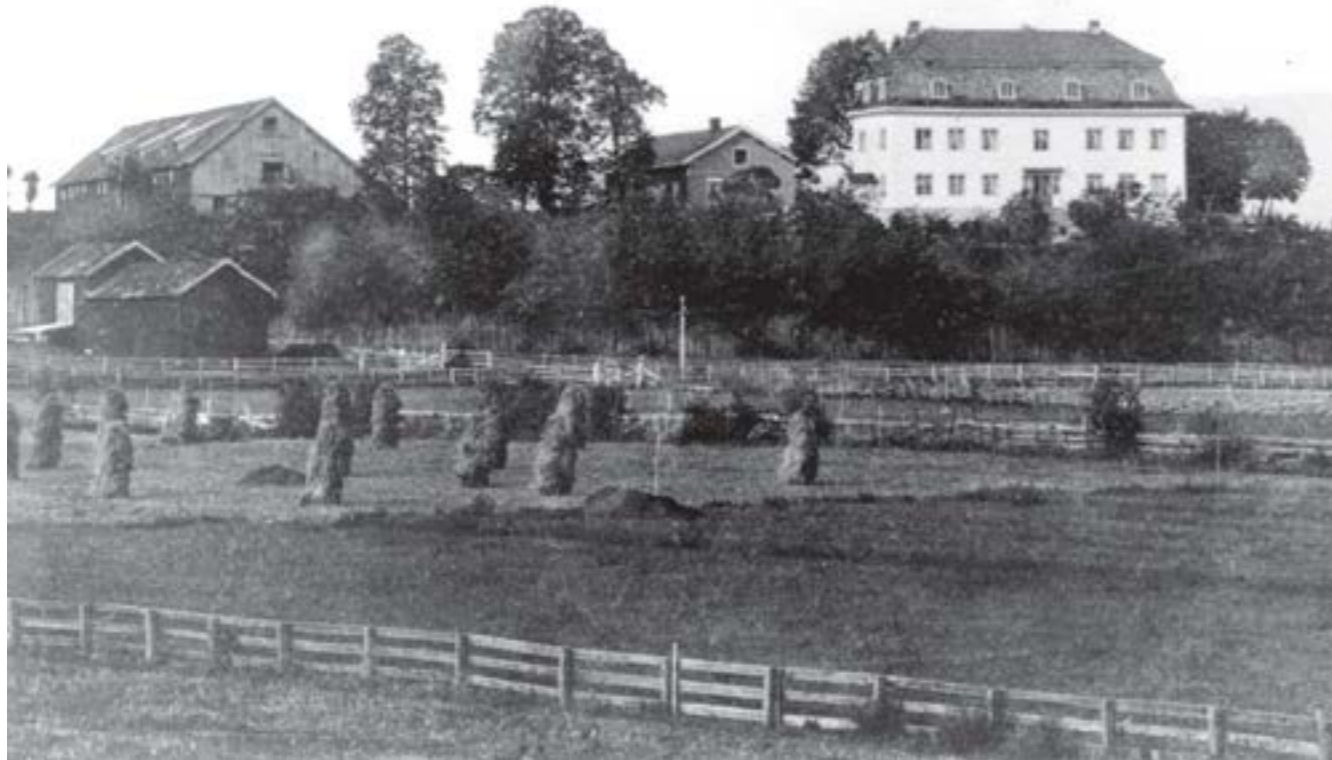
Resultatet ble en enorm utvikling av landbruket i Strømsgodset etter 1800. Under energisk ledelse av kaptein Gabriel Smith på Smithestrøm og Sundland ble Landhusholdningsselskabet i Jarlsberg og Laurvigs Amt stiftet i 1830. Selskapet slo til orde for bedre redskaper og drenering, og agiterte for høyere krav til såfrø og avlsdyr. Smith tok også initiativet til Jarlsberg og Laurvig Amts Landbrugsforening i 1847.

Sundland ble drevet som et "mønsterbruk" av kaptein Smith og fra 1867 av Isak Bjerknes. Foto ca. 1930. HCC

Kaptein Gabriel Smith på Smithestrøm var en av landbrukspionerene i Strømsgodset. Han var ordfører 1838-1853. JSA

En annen pioner var Isak Bjerknes. Han drev Stormoen og senere også deler av Sundland som mønsterbruk. I gårdssmia forbedret han landbruksredskapene og utviklet nye hjelpemidler. På Stormoen ble det også laget en hånddrevet vaskemaskin av tre!

Nedre Strøm (Smithestrøm) ble bygd som lystgård for Gabriel og Petronelle Smith, og fullført etter 21 års byggetid av sønnen Anders i 1788. Rokokkobygningen fikk derfor klassisk interiør og detaljer. Bildet fra 1880-årene viser låve, drengestue og hovedbygning. Væring/Riksantikvaren

2.3 Lystgårdene

Opplysningstiden på 1700-tallet vekket interessen for naturen og utnyttelse av dens ressurser. Borgere forsøkte å leve i pakt med Jean-Jacques Rousseaus idéer. Den franske filosofen lanserte tanken om en tilbakevending til naturen. Den nye naturfølelsen ble et forbilde for de kondisjonerte, som innrettet seg i pakt med tidens strømninger.

Avlsgårdene bød på gode muligheter til å realisere Rousseaus tanker. Her var det plass til et hageanlegg som kunne nytes gjennom den varme årstid. Det ble derfor vanlig å flytte ut på landet om sommeren, mens man om vinteren bodde i byen og ivaretok sine interesser der.

På denne stemningsbølgen ble det anlagt hager i tilknytning til de større bygårdene, og på avlsgårdene ble det reist lystgårder og plantet parker. Et åttitalls landsteder vokste fram i Drammens omegn i løpet av 150 år.

De opprinnelige bolighusene på avlsgårdene tilfredsstilte neppe eiernes krav til plass og komfort.

Mange fikk derfor satt opp nytt, større og mer staselig våningshus. Bygningene ble bevisst plassert i terrenget for maksimal eksponering og utsikt. Eksteriørene gjenspeilte ofte påvirkning fra puss- og steinarkitekturen, selv om trevirke fortsatt var enerådende byggemateriale.

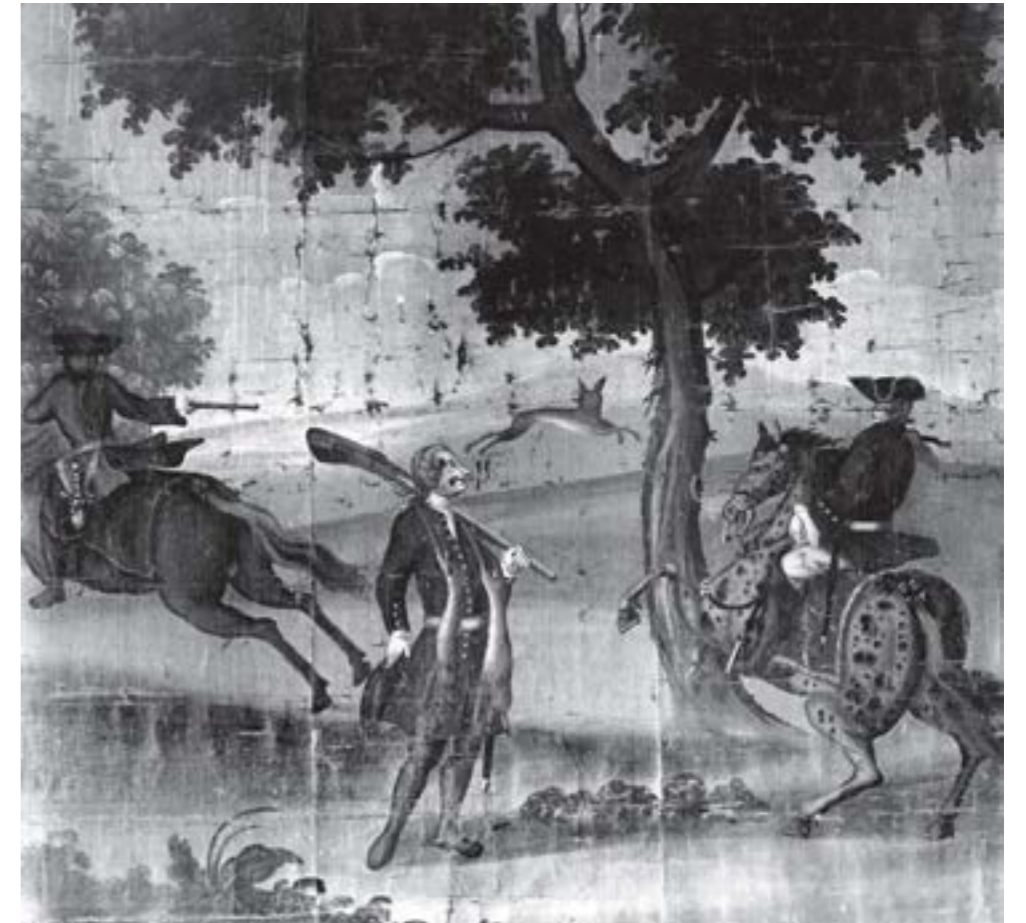
Lystgårdskulturen var levende helt fram til omkring 1860, men utbyggingen fant sted i flere perioder. Det er sannsynlig at den rike handelsmannen Mads Wiel reiste et enkelt sommerhus på Plassen (Grønvoll) allerede omkring 1700, og i forkant av lystgårdskulturens blomstringsperiode. Det er også mulig at den herskapelige hovedbygningen på Lassestrøm ble brukt som lystgård i 1720-årene. På den tid var allerede Lillemoen godt etablert som landsted. Her ble det reist nok en lystgårdsbygning i 1767. På samme tid startet arbeidet med byens eldste bevarte lystgård på Smithestrøm (1767-88), og fra 1800 kom Gulsbogen (ca. 1800), Flugten (omkring 1810) og Grønvoll (ca. 1840).

Det gamle tunet på Lillemoen. Hovedbygningen til venstre er en svalgangsbygning av samme type som Marienlyst. Forpakterboligen i bakgrunnen er den opprinnelige lystgårdsbygningen på stedet. Daguerreotypi fra 1860-årene. Repro HCC

Iver Nilsen Thomle kjøpte gården i 1765 og satte istand bebyggelsen. Han fikk maleren Eric G. Tunmarck til å dekorere rommene. Huset ble revet på slutten av 1800-tallet, men vegg-maleriene ble reddet.

O. Væring/Norsk Folkemuseum

Nedre Eikervei og krysset med Stasjonsgata ca. 1905.
Ludvig Bakke/JSA

"Vanninga" i Konnerudbakkene var et kjærkomment stoppested for hesten. JSA

2.4 Kommunikasjoner

Går vi noen hundre år tilbake, var vannveien den viktigste veien. Elva var transportåre for trelast fra sagbrukene og ned til utskipningshavna. Samme vei ble det fraktet jern fra Hassel jernverk og etter hvert også teglprodukter fra teglindustrien. Fra midten av 1800-tallet sørget små dampskip for transport av gods, mennesker og dyr opp og ned elva. Godstransporten for de mange industribedriftene ble besørget av flittige slepebåter med lørjer på slep. Helt opp til vår tid har elva holdt stand som en viktig kommunikasjonsåre.

2.41 Kjøreveier

Trafikken over land hadde vanskelige kår. Stiene mellom gårdene og fra gårdene og ned til elva egnet seg best for fotfolk eller ryttere. Om vinteren gikk det greit å komme fram med hest og slede over jorder og på elver og sjøer, men om sommeren var det ikke enkelt å transportere tyngre gods over land. Norges første kjørbare vei ble anlagt i 1627-28 fra Kongsberg til Bragernes, men det skulle gå lang tid før Strømsgodset fikk en offentlig kjørevei.

På privat initiativ ble det bygd enkle veier mellom gårdene. De større gårdene i byens utkant

Veiene var smale og kronglete tidlig på 1900-tallet. Bildet viser Pukerudveien og brua over jernbanen. I bakgrunnen skimter vi Øvre Eikervei som løper langs Jarlsberg Paper Mill. Ludvig Bakke/JSA

sørget for brukbare kjøreforhold til byen. Det eldste halvoffentlige veifaret i bydelen må være den gamle ferdselsåren over Austad og Danvik, ned til Nedre Strøm og Liersund. Dette var hovedforbindelsen over land mellom hovedstaden og distriktene vest for Oslofjorden. Veien ble antagelig opparbeidet og vedlikeholdt av oppsitterne.

Det første større lokale veiprojekt fikk vi så sent som i 1730-årene. Verkssamfunnet på Konnerud hadde behov for god transportforbindelse til Drammen og ga støtet til bygging av Konnerudveien fra Strømsø torg over Lassestrøm og opp Gamlebakkene. Veien ble for øvrig omlagt til dagens trasé i 1885.

Etter hvert som elvebredden ble bebyggt, ble det behov for en vei langs elva - Eikerveien. Deler av Nedre Eikervei fikk en brukbar standard tidlig på 1800-tallet, men det skulle gå lang tid før Øvre Eikervei ble egnet for finere kjøretøyer. Først etter omfattende utbedringer i 1905 og 1914-16 ble veien rustet opp til et akseptabelt nivå.

Veien over Grønland ble ikke farbar før i 1840-årene. Før den tid måtte man ta veien fra Sundhaugen over Strøm og ned Lassegata (Konnerudgata) for å komme til Strømsø torg. Fra Nedre Strøm gikk det en gårdsvei som skrådde ned til teaterhuset på Grønland, men den var privat.

Strømsgodset ligger så nær Drammen at det ikke har vært behov for noe skysskifte. Derimot var gjestgiveriet i Kopperudbygningen på Grønvoll (Plassen) flittig benyttet og etter hvert også beryktet. Gjæstgiveriet lå rett på utsiden av bygrensen og i trygg avstand fra lovens lange arm. Litt nærmere byen lå Tullegården hvor det også var gjæstgiveri med brennevinshandel. Hver høst var det ekstra travelt i disse to etablissementene fordi mange driftebønder tok inn her.

2.42 Overfart og bru

Den gamle allfarveien over Kobbervikkleivene og forbi Austad og Strøm krysser elva ved Øvre Sund. Derfor ble det tidlig behov for organisert fergetrafikk ved sundstedet. Allerede på 1500-tallet ble sundmenn oppnevnt av befalingsmannen på Akershus.

Da bybrua sto ferdig i 1813, mistet sundstedet mye av sin betydning, men trafikken fortsatte fram til vår tid. Den siste sundmann som satte de reisende over for betaling var Walentin. Han la inn årene (les: påhengsmotoren) i 1955.

I 1716 forsøkt militære styrker å bygge flytebru over sundet. Brua ble ødelagt etter kort tid, trolig på

Landfalløya ble bygd i 1867 i et spleiselag mellom kom-munen, Sparebanken og handelsmennene på Landfalløya. David Granli/JSA

grunn av den sterke strømmen. Da Peder Anker ble generalveiintendant omkring 1790, fremmet han planer om en ny bru over Liersund "...da det alltid bliver ubekvem for de Rejsende og vanærende for Landet at Oversætning skal finde Sted der muligheder gives til Bro". Et forsøk på å bygge bru et stykke lenger ned i 1804 var mislykket.

Siden 1920 har det vært fremmet en rekke planer for bru over sundet, men brua ble først en realitet i vår tid.

Som vi tidligere har hørt, het Skogen-gårdene opprinnelig Opsund. Navnet er knyttet til det gamle sundstedet mellom Landfalløya og dagens Stasjons-gata. På Strømsgodssiden bodde fergemannen Kari Væggen. Hun var den siste i denne sundtrafikken.

Så ble det bygd bru. Kjøpmennene på Landfalløya trodde at den nye jernbanen på sørsiden av elva ville ødelegge for innbringende bondehandel. De gikk sammen med kommunen og Drammens Sparebank om å bygge Landfalløya-brua. Den sto ferdig i 1867 og ble avløst av ny bru hundre år senere.

2.43 Jernbanen

Jernbanen har satt sitt preg på Strømsgodset, både når det gjelder arealbruk, arbeidsplasser og bosetting. De fleste gårdsbruk i bydelen har avgitt betydelige områder til Randsfjordbanen, Vestfoldbanen og ikke minst jernbaneverkstedet på Sundland. Jernbaneetableringen satte også fart i urbaniseringen av Strøm og Sundland.

Randsfjordbanen fra Drammen til Randsfjorden ble høytidelig åpnet i 1868, men strekningen til Vikersund kom i drift allerede høsten 1866. Banen ble imøtesett med stor forventning. Den skulle styrke de gamle handelsforbindelser mellom byen og opplandet. Bondehandelen hadde mindre betydning for Strømsgodset, men førte til at Gulskogen stasjon ble opprettet i 1868 etter påtrykk fra kjøpmennene på Landfalløya. Først i 1915 ble det etablert holdplass på Pukerud som et resultat av industrielle etableringen i området.

Vestfoldbanen (tidl. Jarlsbergbanen) ble bygd langs kommunegrensen mot Drammen og innviet i 1881.

Vestfoldbanen ble lagt om til bredt spor så sent som i 1949. Andreas Nøkleby/JSA

Arbeidere ved Rødskog Brug omkring 1900. Brukseier K. Myhre sitter med lys lue og jakke midt i forgrunnen. Mange små-gutter arbeidet som "flisegutter" ved trelastbrukene. JSA

2.5 Industri i en landbruksbygd

Strømsgodset var lenge en ren landbruksbygd. Etter hvert la trelasthandelen beslag på bynære områder i Strømsgodset. Jordene på Grønland og ved Sundhaugen var attraktive lagringsplasser for trelast, og ble allerede på 1600-tallet en sikker inntektskilde for Øvre og Nedre Strøm og Sundland. Flere av de store handelshusene i byen kjøpte opp tomter hvor de kunne bearbeide trelast for eksport.

Blant de større trelastfirmaene på Grønland for 150-180 år siden var Søberg & Lange på Søndre Grønlandsløkken, Peter Collett på Buskerudløkken og Johan Fr. Thorne på Hanke- og Hammondsløkken. På oversiden av Sundhaugen lå trelast-tomtene i Strømsfjerdingen. Disse tilhørte bl.a. Søren Block, Mads Madsen og Niels Bache.

Fra 1860-årene tok også Strømsgodset del i industrialiseringen som fulgte i kjølvannet av dampmaskinens utbredelse. Sognet lå gunstig til ved Drammenselva, hadde gode kommunikasjoner sjøveis og pr. jernbane og hadde nærhet til en industriby i vekst.

2.51 Dampsagene

I 1860 var sagbruksprivilegiene opphevet. Nå kunne hvem som helst anlegge sagbruk. De nye dampsagene gjorde det mulig å sage tømmer uavhengig av fossekraft, og dermed kunne man bygge sagbruk der det passet best. Hele strukturen i trelastnæringen var i støpeskjeen. Tidligere ble tømmeret skåret ved de privilegerte sagbrukene på steder med fossekraft, men veien til utskipningshavnen var oftest lang. Dampsagene kunne derimot plasseres ved skutesiden, slik at bord og plank fikk kort vei fram til kunden.

Dampsager og senere også damphøvlerier ble bygd i et stort antall på begge sider av elva. Rødskog Brug var blant de første, og kunne sette i drift en velutstyrt dampsag i 1862. Kjøpmann Herman Warlo og ingeniør N. P. Hansen utvidet med et høvleri fem år senere. I 1886 ble bruket solgt til konsul K. Myhre og brukseier W. Stibolt. Myhre tok opp produksjon av gullister under navnet Rødskog Gullistefabrik i 1887 og slo i 1910 de to selskapene sammen til Rødskog Brug & Gullistefabrik. To branner ødela gullistefabrikken i 1923 og sagbruket i 1925.

Lie Høvleri startet forsiktig i 1872. På bildet fra 1960 ser vi at bruket hadde eget jernbanespor knyttet til Randsfjord-banen. I bakgrunnen ligger Guldliste-fabrikken, som ble overtatt av Rødskog Brug & Guldlistefabrik i 1920-årene. *Widerøes Flyveselskap/DK*

Bildet til venstre viser "Guldlisten" i 1920-årene. *HCC*

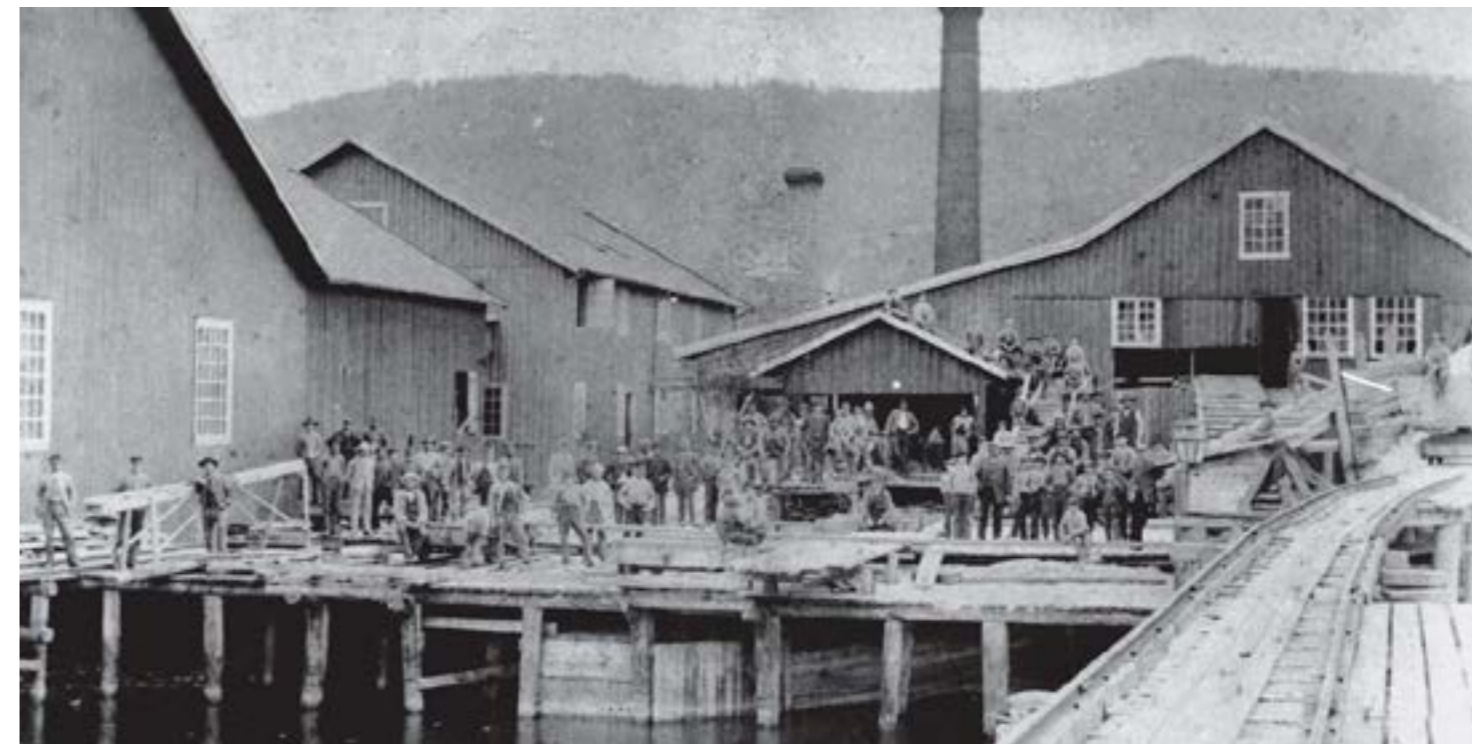
Nederste bilde viser den gamle dampsga ved Rødskog Brug før brannen i 1925. *HCC*

I stedet for å bygge opp igjen lokalene, kjøpte bruket konkurrenten A/S Guldlistefabrikken (grunnlagt 1905) ved Rødgata og flyttet virksomheten hit. I 1936 tok fabrikken i bruk nybygde lokaler på den gamle brukstomten på oversiden av Landfalløybrua.

Tomtene på Grønvoll har lange trelast-tradisjoner og var et naturlig sted å starte en dampsga. Grønvold Brug ble anlagt i 1871 og var i drift til det brant i 1912. Driften fortsatte fra 1922 som høvleri og kassefabrikk.

Et mindre sagbruk ble etablert på Li i 1872. Der hadde det tidligere vært en liten fabrikk for tjære og treolje. Ofte var det driftstans, og derfor gikk bruket under navnet "Brødlausa" på folkemunne. Med årene ble Lie Høvleri drevet opp til å bli en god bedrift.

Den neste saga ble bygd på Sølfastøya i 1874. Sølfastøens Dampsga ble gjenoppført etter en brann i 1882 og var i drift til 1922.

Grønvold Bruk ble etablert som sagbruk på gården Grønvolds grunn i 1871. Bruket ble utvidet med høvleri etter et par år, og overtok Kopperudbygningen i Nedre Eikervei som kontorbygning. Bruket brant i 1912, men ble bygd opp i mindre format i 1922. Bildet viser bruket før brannen. *JSA*

Sølfastøen Dampsga ble reist på Sølfastøya av Andreas Korsbøen i 1872. Bruket ble gjenoppført etter en brann i 1882 og drev sammenhengende til det ble nedlagt i 1922. Fotograf H. C. Christoffersen tok dette bildet umiddelbart før nedleggelsen. *HCC*

Sunland Papirfabrik ble etablert i 1912. Bildet fra 1959 viser anlegget som ble bygd etter brannen i 1946. Fabrikken ble slått sammen med Eker Papirfabrik til Sunland-Eker Papirfabrikker i 1971. Langs Nedre Eikervei (i forgrunnen) ligger arbeiderboliger. Grønvold gård ytterst til høyre er senere revet for å gi plass til nytt ferdigvarelager. A. Schröder, Widerøes Flyveselskap/DK

Grønvold Papirfabrikk ble anlagt på tomten etter Grønvold Brug så sent som i 1937. På hver side av innkjøringen til fabrikk ligger Kopperudbygningen (til venstre) og kontorbygningen til Grønvold Brug. Videre mot høyre ligger et 300 år gammelt gult hus som Mads Wiel og hans familie brukte når de var på utfukt til Strømsfjerdings. Widerøes Flyveselskap/DK 1964

I 1918 startet Standard Papirindustri produksjon av drakt-poser og toalett-papir i nybygd fabrikk ved Gulskogen stasjon. Bildet viser fabrikk etter at huset ble modernisert og påbygd omkring 1930. HCC

2.52 Papir- og celluloseindustrien

Dampsagene hadde sin glansperiode i tiårene før 1900. Etter hvert så industriens menn mulighetene som lå i en videreføring av trelasten. I 1898-99 ble det bygd en papirfabrikk på Pukerud, på tomten til Konnerudverkets malmknuseri. Pukerud-fabrikk fikk følge av et titalls fabrikk i og rett utenfor Drammen.

Utbyggingen av næringsgrenen skjøt fart etter at elektrisk energi ble tilgjengelig i Drammen fra 1903. Med kraft fra Drammens Elektrisitetsverk ble det i disse årene bygd to papirfabrikker og en cellulosefabrikk i Strømsgodset.

Gulskogen Cellulosefabrikk ble satt i drift på Lillemoen i 1910 og ble en av distriktets største celluloseprodusenter. Samme året ble papirfabrikken på Pukerud modernisert og bygd ut under navnet Jarlsberg Paper Mills. To år senere kom produksjonen i gang ved Sunland Papirfabrik.

Papir- og celluloseindustrien ble bygdas største næring og la grunnlaget for en storstilt urbanisering. I kjølvannet fulgte Standard Papirindustri i 1918, Grønvold Papirfabrikk i 1937 og Forenede Posefabrikker i 1941.

Forenede Posefabrikker ble startet under krigen (1941) som en fusjon mellom posefabrikken til Harald Lyche & Co. og C. Tybring-Gjedde. Den nye fabrikk flyttet inn i egne lokaler i 1951 og ble fotografert av Widerøes Flyveselskap tre år senere. Langs Nedre Eikervei ligger den gamle skolen i Strømsfjerdings og Sunland gård med driftsbygning og drivhus. Peleverket i elva er minner etter trelastvirksomheten i området. DK

Isak Bjerknes på Stormoen så muligheter i leireforekomstene på gården og startet Stormoen teglverk i 1874. Teglverket lå mellom elva og Øvre Eikervei, og rett overfor gårdstunet på Stormoen. Bildet over viser teglverket i 1920-årene. HCC

Det lille bildet viser deler av et tørkehus i 1988, kort tid før de siste rester av teglverket ble revet.

2.53 Variert næringsliv

Strømsgodset fikk med årene mange betydelige industribedrifter. Et av de første større industriforetak var malmknuseriet ved Pukerud. Det engelske handelshuset Dillwyn & Co. gjenopptok driften av Konnerudgruvene i 1866 og anla en kjerrat fra Konnerudkollen og ned til Pukerud. Her ble malmen knust og vasket med dampkraft, og sligen eksportert til England. Driften var ikke lønnsom og ble nedlagt etter få år.

Familien Bjerknes på Stormoen var kjent for sin kreativitet og virkelyst. I 1874 bygde Isak Bjerknes i samarbeid med ingeniør N. P. Hansen et teglverk på jordene ned mot elva. Stormoen Teglverk fikk en årsproduksjon på 2,5 millioner stein og ble dermed en av de største teglprodusentene i distriktet.

På Strøm tok børsemaker Hans Cornelius Larsen i 1898 initiativet til å bygge et hagltårn for å produsere blyhagl til geværer. Fabrikken fikk navnet Den Norske Haglfabrik, og dekket hele landets forbruk. Produksjonen ble nedlagt i 1925 og selve Hagltårnet revet to-tre år senere.

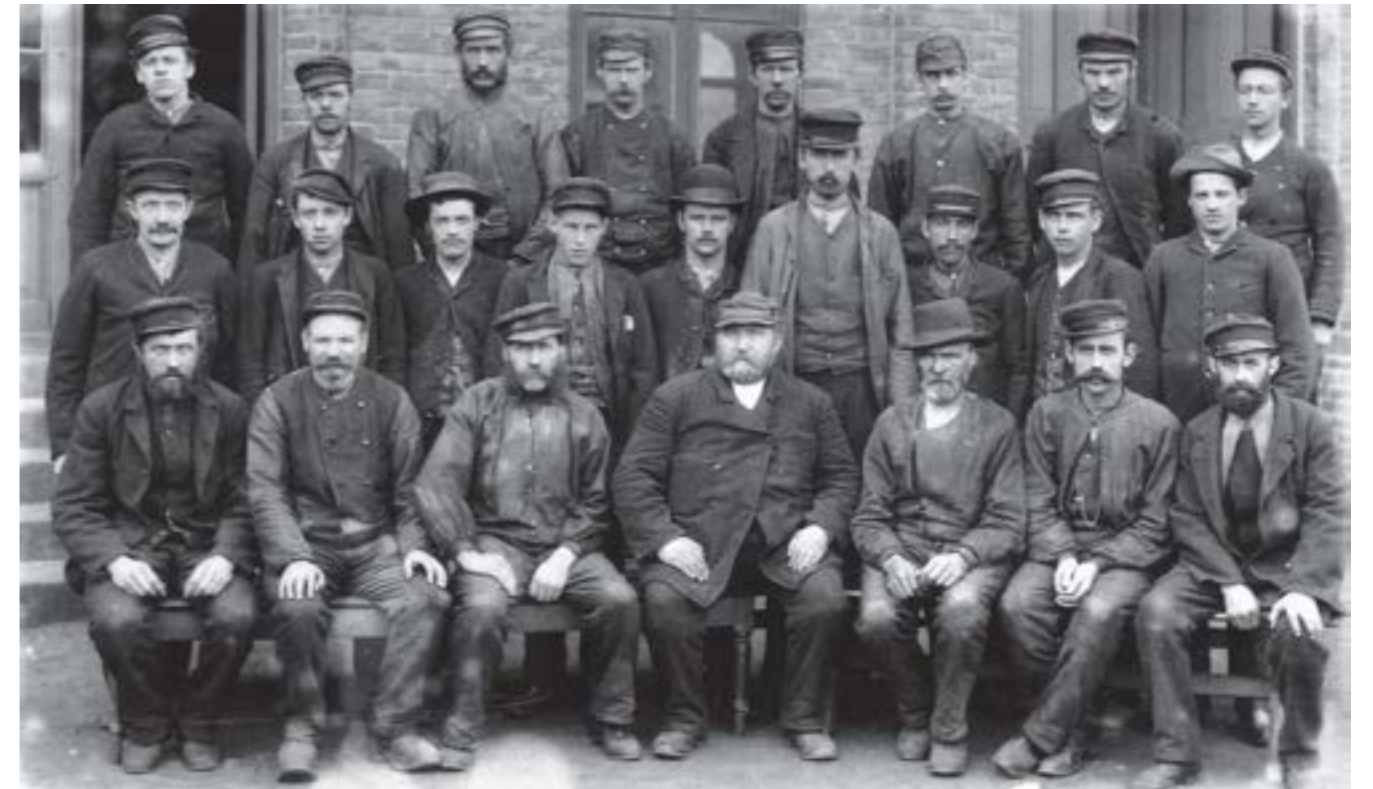
Drammen Båtbyggeri ble trolig startet av ingeniør N. P. Hansen ved Rødskog Brug. Ved siden av sag- og høvelbruket etablerte han verkstedsdrift og båtbyggeri i brukets lokaler. Båtbyggeriet ble trolig drevet fra midten av 1870-årene, men nedlagt da konsul Myhre tok over bruket i 1886 og fikk bruk for lokalene til gullistproduksjon.

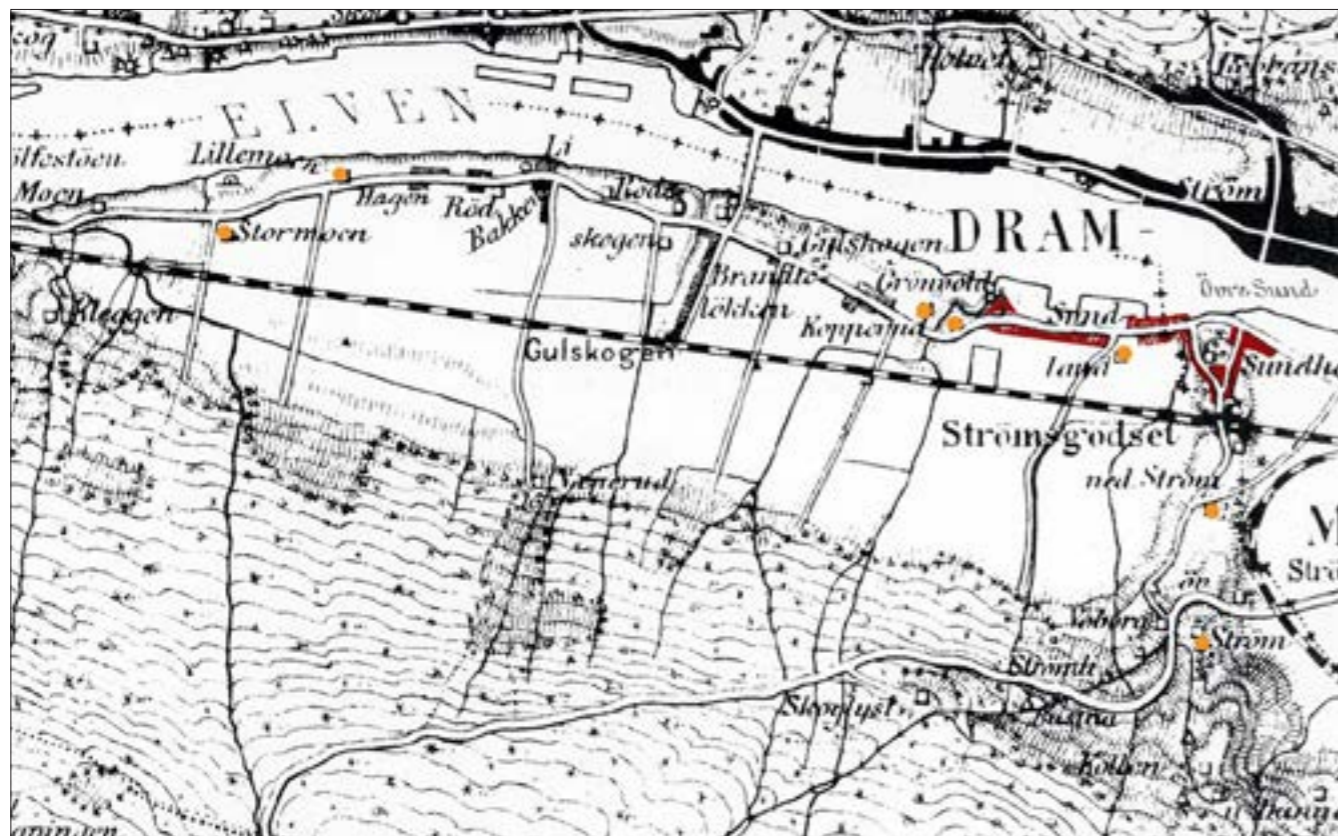
I årene 1909-11 bygde jernbanen hovedverksted på gården Sundlands grunn. Drammen ble valgt ut fra stedets sentrale plassering i jernbanenettet på vestsiden av hovedstaden. Sundland verksted har gjennom generasjoner vært Strømsgodsets største arbeidsplass med opptil 900 ansatte. Verkstedet la grunnlaget for en storstilt utbygging av boligområder på Strøm, i Hestenga, langs Skogli-veien og i Nybyen.

Under krigen bygde tyskerne en større brakkeleir på Gulskogen. Leiren ble benyttet til trening og stasjonering av opptil 10.000 tyske soldater. Etter krigen ble brakkene omdisponert til småindustri, boliger og til handelsformål. Kjøpesenteret på Gulskogen er nå den dominerende næringsbedrift i dette området.

Jernbaneverkstedet (over) ble bygd på Sundland i 1909-11. Bildene viser verkstedet før utvidelsene i 1923. HCC Børsemaker Hans Larsen (under) og hans arbeidsstokk utenfor verkstedet på Grønland. Drammens Museum

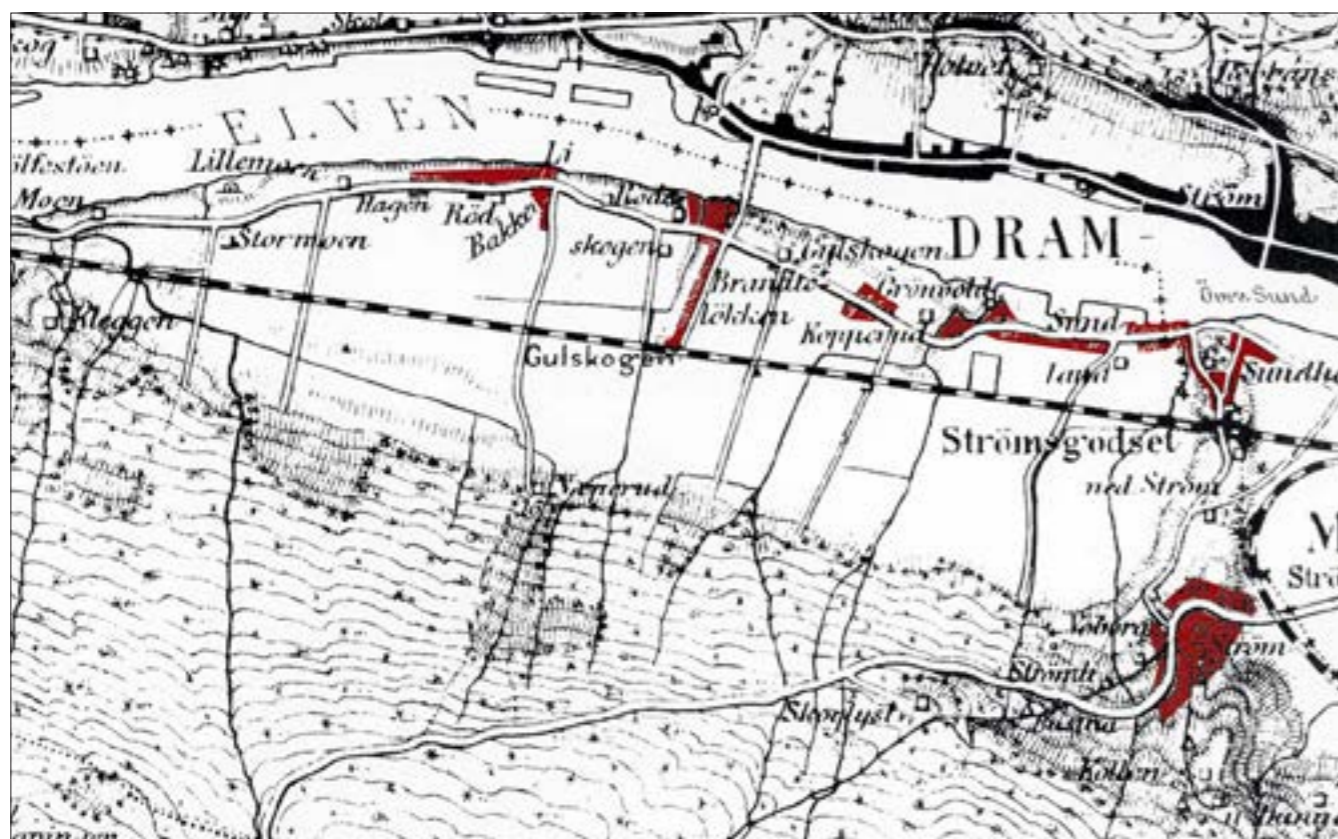

Kartene viser tettbebygde områder i den sentrale delen av Strømsgodset 1850-1930. Bebygd område er vist med røde felt. På 1850-kartet er også gårdsbruk med mange beboere merket med oransje punkter.

1850 (over): Landbruksbygda ligger fortsatt uberørt av moderne industrialisering. Folk bodde ved bordtomtene i Strømsfjordingen og ved sundstedet Øvre Sund.

1900 (under): Sagbruksarbeiderne bosatte seg langs Nedre og Øvre Eikervei. Jernbanen og Landfalløybrua la grunnlaget for bebyggelse i Stasjonsgata.

2.6 Urbanisering

Den eldste tettbebyggelsen i Strømsgodset finner vi ved Øvre Sund. I tilknytning til arbeidsplassene ved sundstedet og på bordtomtene på Grønland og i Strømsfjordingen, vokste det opp et lite samfunn langs Sundhauggata og Grensegata. Så tidlig som i 1665 lå det hele 20 hus på Sundhaugen. Med sine vel 100 innbyggere ble Sundhaugen betraktet som bymessig bebygget og administrert som en del av byen Drammen.

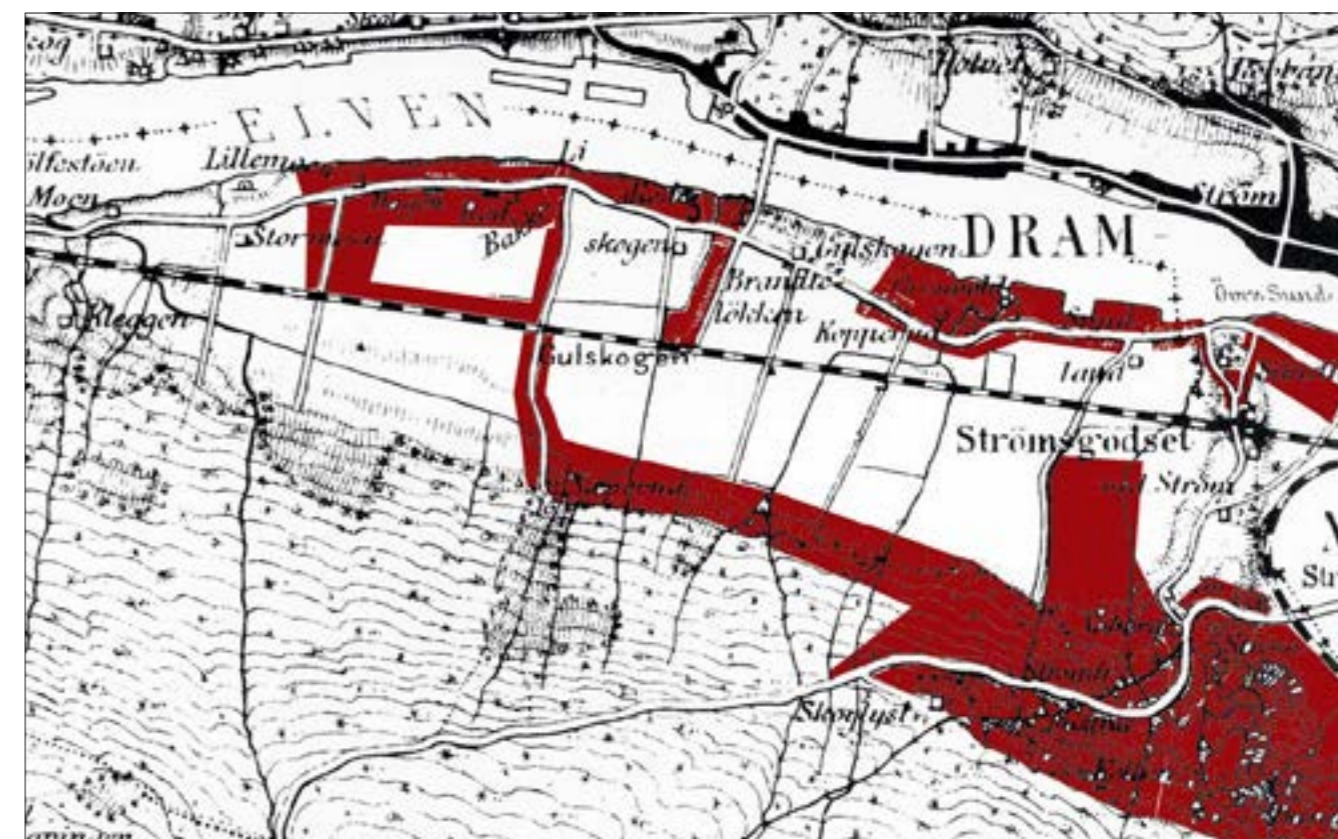
Et par andre steder lå det også klynger av hus, men uten at disse områdene ble betraktet som "bybebygd". På oppsiden av Sundhaugen finner vi Strømsfjordingen. Her hadde det store handelshuset Arbo & Wiel lastetomter i første halvdel av 1700-tallet. I tilknytning til bordtomtene hadde bordstablere og bjelkehuggere reist enkle boliger. Det falt naturlig at den første skolen i Strømsgodset ble reist nettopp her i 1784.

Ved det øvre sundstedet lå det også et "tett-

1930 (under): Etter 1900 skjøt urbaniseringen i Strømsgodset fart for alvor. Jernbaneverkstedet og papir- og celluloseindustrien ga mange arbeidsplasser, og i tillegg ble Strømsgodset i denne perioden bygd ut som forstad for Drammen.

Sundhaugen er det eldste urbane område i Strømsgodset. I 1665 lå det 20 hus her, og de vel hundre innbyggerne ble betraktet som kjøpstadsborgere. Bildet er fra Grensegata. Drammens Museum

Til venstre: Store deler av Hestenga på Strøm ble bebygd i perioden 1910-1920. Mange hus ble reist av ansatte ved Jernbaneverkstedet. HCC omkr. 1930

Nederst til venstre: Stasjonsgata ble anlagt da Landfalløybrua ble bygd i 1867. Postkort/JSA omkr. 1915

Under: Sundhauggata er den eldste bebygde gate i Strømsgodset. Her gikk allfarveien ned til Øvre Sund. Bildet fra 1935 viser gata før deler av bebyggelsen ble revet og veien utvidet. Rummelhoff/Drammens Museum

Nederst: "Bygårdene" nederst i Øvre Eikervei ble reist i tiden omkring og etter 1900. Gatas beboere har tatt oppstilling for fotografen. Postkort/JSA

sted", den såkalte Fjerdningen på oppsiden av Gulskogen gård. Av navnet skulle man tro at denne Fjerdningen kom før Strømsfjerdningen, men vi savner nærmere opplysninger om dette.

Etableringen av dampsgene satte fart i boligbyggingen. Fra 1860-årene og utover ble det reist en rekke boliger langs Nedre og Øvre Eikervei. Stasjonsgata ble også anlagt og fikk sin første bebyggelse på denne tiden.

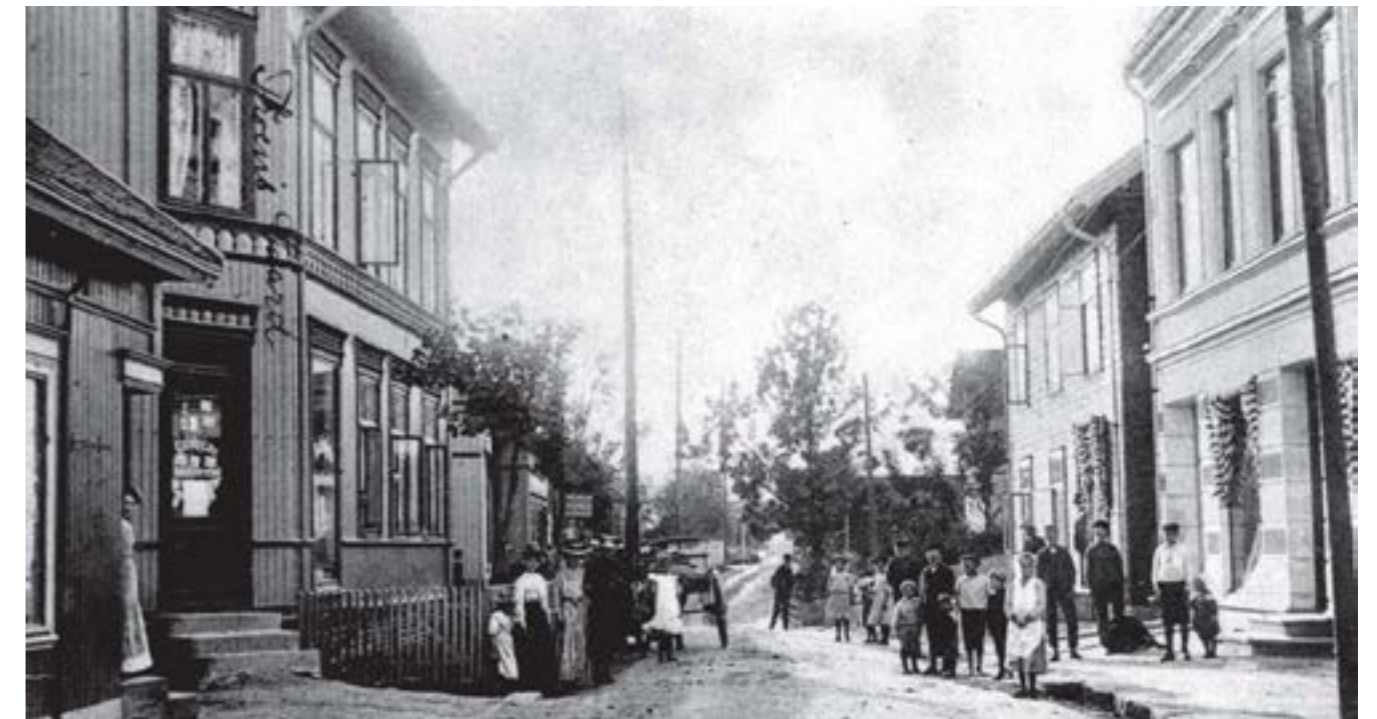
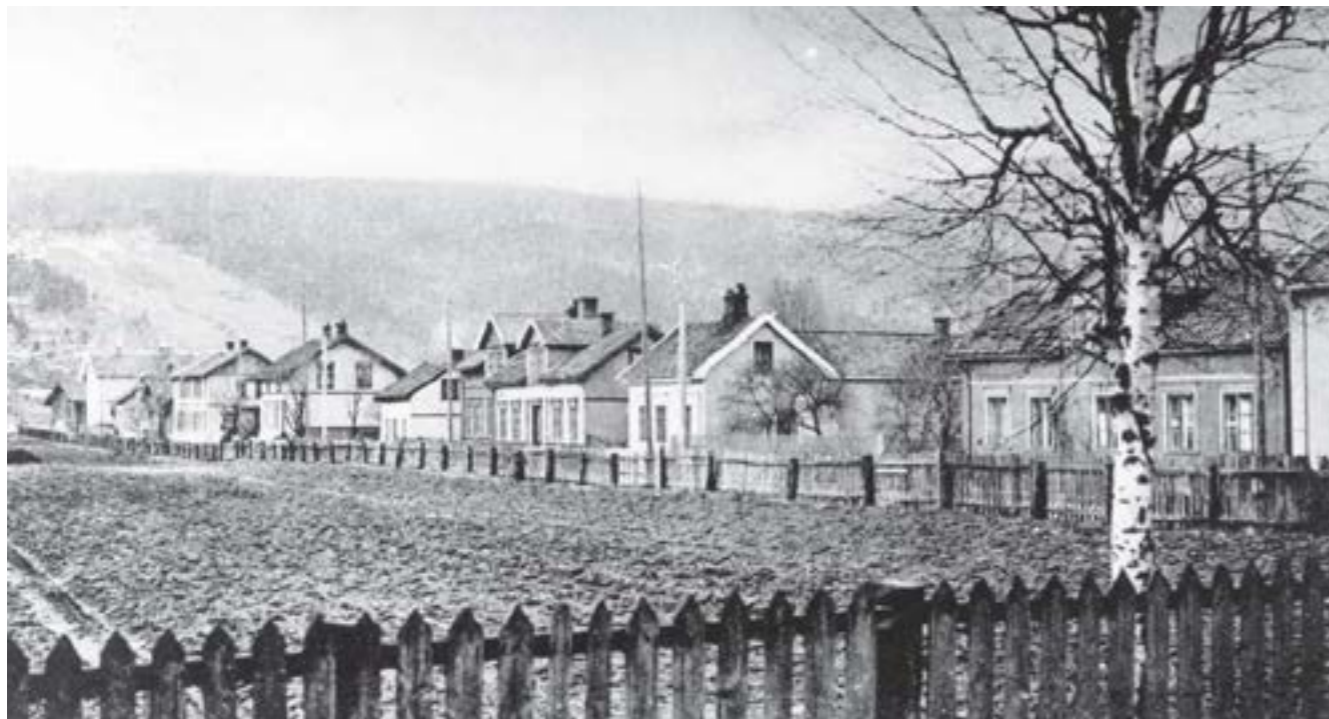
Urbaniseringen av Strømsgodset skjøt for alvor fart omkring 1900. Takket være industriutbyggingen og de mange nye arbeidsplassene ble

det reist et stort antall nye boliger. Folkemengden steg med 73% i løpet av et tiår - fra 1531 personer i 1900 til 2648 i 1910. Den raske befolkningsutviklingen fortsatte det neste tiår med 63% til 4317 innbyggere. I 1920-årene ble det imidlertid stadig vanskeligere å finne byggetomter, og befolkningsveksten flatet ut og fant et naturlig leie.

De bynære områdene ble bebygd først. Beitemarka til Øvre og Nedre Strøm (Hestenga) fra Skogliveien og opp til Gamlebakkene ble bygd ut i stort tempo i årene 1902-1923. Nye hus dukket også opp langs Stasjonsgata, Rødgata og Th. Bjerknes

gate. Som et resultat av den kraftige utbyggingen, besluttet kommunestyret i 1906 å gjøre bygningsloven av 1896 gjeldende for Strøm og Gulskogen. I 1917 bestemte man at bygningsloven skulle gjelde hele Strømsgodset.

Tomtemangelen i 1930-årene førte til en fortetting i allerede bebygde områder, men det ble også lagt ut nye områder i Skogliveien og Onshuusveien. I årene etter krigen ble det reist boliger på de siste ubebygde tomtene langs Skogliveien, bl.a. firemannsboligene til Jernbaneverkstedets borettslag.

3. LOKAL BYGGESKIKK

UNG BYDEL MED LANGE TRADISJONER

Rett etter 1900 var landskapet ved Strøm-morenen dominert av bygningsmassen på de to Strømgårdene. Til venstre for Hagltårnet ligger Smithestrøm (Nedre Strøm) med et totuns anlegg og stor hage. Låven med 850 kvm grunnflate var distriktets største. Til høyre ser vi en uthusbygning i vinkel. Den tilhørte Lassestrøm (Øvre Strøm). Solbergløkken (tidligere Vebergløkken) ligger foran Hagltårnet. JSA ca. 1905

Bebyggelsen på Nordre Langum var representativ for en mindre gård. Våningshus, bryggerhus og låve dannet vegger i tunet, som åpner seg mot øst. Bygningene er revet i nyere tid. HCC 1920-årene

3.1 Gårdsbruk og tun

Strømsgodsets historie er nær knyttet til utviklingen av landbruket. Urbaniseringen har slettet de fleste spor i landskapet, men gårdstunene er de siste klare landskapselementer som gir en forståelse av den historiske utviklingen. Gårdene representerer Strømsgodsets historie gjennom flere hundre år og er faste holdepunkter for dem som bosetter seg i området. Gårdene har også gitt navn til byområdene og bidrar til å øke stedstilhørigheten. Denne erkjennelsen har ført til at navnene på de viktigste gårdene i området nå er tatt inn igjen i kartverket.

De gamle basisgårdene har betydning som identifikasjonssymboler. Dette er i rapporten understreket ved at de viktigste er avmerket i bevaringslisten og på kartet, selv om enkelte av gården ikke har verneverdig bebyggelse. Som basisgårder i denne del av Strømsgodset regnes Langum, Pukerud, Stormoen, Lillemoen, Rød, Rødskogen, Gulskogen, Sundland, Smithestrøm (opprinnelig Nedre Strøm) og Lassestrøm (Øvre Strøm). Gårdsbrukene i Strømsgodset har tatt del i den generelle velstandsutviklingen. Dette ser vi også på bebyggelsen, som de fleste steder er fornyet i sveitserstilperioden. Senere moderniseringer har fart ille med mange gårder og ødelagt de arkitektoniske og historiske kvalitetene i bygningene.

Enkelte bruk har lenge hatt en så høy standard at det ikke har vært behov for omfattende modernisering. De har også hatt eiere som har sett bebyggelsens kvaliteter og heget om disse. Dette er nok årsaken til at tre av basisgårdene fortsatt har våningshus med høy alder, og de fremstår i tilnærmet opprinnelig stand: Gulskogen, Smithestrøm og Stormoen.

De to første brukene representerer også det beste av det som er bevart etter lystgårdskulturen i Drammen. De er begge herskabelig utformet etter tidens idealer, og har park- eller hageanlegg som anskueliggjør hensikten med en lystgård. Hovedbygningen på Gulskogen er beskjeden i dimensjoner, men er perlen i et parkanlegg som savner side-stykke her i landet. Smithestrøms hage er med årene redusert til et beskjedent anlegg, men til gjengjeld har hovedbygningen store dimensjoner og

en markant plassering på Strøm-morenen. I sterkt ombygget skikkelse er det også bevart lystgårdsbygninger på Webergløkken (Konnerudgata 64) og Kopperud (Nedre Eikervei 28).

Bevaringsplanen omfatter en rekke bolighus på gårdsbruk. Av disse er halvparten ordinære våningshus og de øvrige drengestuer, kårboliger og andre sidebygninger. Flere av sidebygningene har ved siden av boligformål også hatt funksjoner som bryggerhus og vognskjul. Noen av bolighusene var opprinnelig knyttet til lystgårdskulturen.

Fra gårdstunet på Gulskogen med yrende liv foran stabburet. I bakgrunnen en fløy av låven med innebygd låvebru. Drammens Museum

En sluttet enhet

Gulskogen gård i Nedre Eikervei 72 (over) er et av landets best bevarte og mest attraktive lystgårdsanlegg. Før orangeriet (veksthuset) ble revet, lå bolighusene gruppert i et U-formet inntun med åpning mot syd. Vest for inntunet ligger driftsbygningene rundt en nesten lukket gårdsplass. Til sammen danner totunsanlegget og den praktfulle parken en unik helhet.

Lystgården Gulskogen ble anlagt av trelasthandler Peter Nikolai Arbo omkring 1800. Med bistand av arkitekt Christian Staalberg reiste han et vakkert sommerhus i tidens smak og sørget for å engasjere engelske gartnere til å utforme et hageanlegg med innslag av mykere partier i landskapsstil. Senere generasjoner av Arbofamilien bygde til en spisestuefløy og reiste nye driftsbygninger i 1880-årene. Etter arkitekt Chr. Fr. Arbos død i 1951 ble gården overdratt til Gulskogen stiftelse (administrert av Drammens Museum) og restaurert.

Et ekte gårdsbruk

Stormoen gård i Øvre Eikervei 91 (under) er fortsatt i drift som gårdsbruk. Tunet ligger omkranset av landbruksarealer og er i mindre grad berørt av urbaniseringen i bydelen. Bebyggelsen ligger stort sett samlet rundt et stort, åpent tun, og består av to bolighus og seks små og store driftsbygninger. I lokal sammenheng fremstår gården som et større bruk.

Tunet på Stormoen ble skapt av gårdbruker Isak Bjerknes etter at de fleste husene på gården brant ned i 1852. Senere er flere hus fornyet, men tunformen er beholdt. Gården er drevet som mønsterbruk av flere generasjoner i Bjerknesfamilien, og er fortsatt i familiens eie.

En tapt oase

Rød gård i Øvre Eikervei 45 (over) var det tredje enhetlige gårdsanlegget som fram til for få år siden var bevart i bydelen. Her møtte vi et lite og intimt gårdsanlegg, bygget av Jørgen Kopperud i årene 1893-96. Våningshuset, bryggerhuset og låven representerte tre vegger i et tun som åpnet seg mot syd. Nord og øst for våningshuset lå en større nytte- og brukshage. Tunet lå som en grønn oase mellom bolig- og industriområdene på Rød.

Låven fra 1933 er nå erstattet av en boligblokk med samme størrelse som låven. Sidebygningen og våningshuset er rehabilitert. Hageanlegget er utparsellert og bebygget med nye boliger. Bildet over viser anlegget før endringer i senere år.

Konge på morenen

På Strøm-morenen kneiser lystgården Smithestrøm i Smithestrømsveien 7 (under). Dette var en storgård med to åpne firkanttun og et hageanlegg mot øst. Uttunet gikk i oppløsning da distriktets største enhetslåve ble revet i 1947. Inntunet med hovedbygning og to sidebygninger er bevart. Gårdsanlegget med det markante rokokkohuset og bevarte rester av parkanlegget er et viktig landskapstrekk i Drammensdalen.

Den eldste bevarte bebyggelsen på Smithestrøm ble reist for Gabriel og Petronelle Smith i 1770-årene, mens hageanlegget antas å være etablert omkring 1790. Deler av hovedbygningens kjeller ble oppført midt på 1600-tallet.

Enhetslåven på Gulskogen (til høyre) dekket alle driftsfunksjoner og inneholder storfe fjøs, hestestall, fjærferom og høylåve.

Låven og vognskjulet på Gulskogen (til venstre) danner et nesten lukket tun. Bryggerhuset og drengestua skiller driftsbygningene fra det representative tunet.

3.11 Driftsbygninger

Bare to bruk har gårdsbebyggelse som gir et samlet bilde av hvordan gårdsanleggene fungerte i eldre tider. Gulskogen har det tradisjonelle totunsanlegget med driftsbygninger rundt ett tun og innhusene rundt et annet. Alle bygningene her er over hundre år gamle og gir oss innsikt i hvordan en gård var bygd opp.

Stormoen har også bevart de fleste bygningene i tunet. Gården er fortsatt i drift og har funnet anvendelse for de fleste bygningene innenfor de krav som nye driftsformer setter.

På Smithestrøm er bare inntunet bevart, mens Langum, Rød og Sundland har åpne tun med innslag av nyere bebyggelse.

Driftsbygningene er viktige for forståelsen av et gårdsanlegget. Den store enhetslåven har karakter og størrelse som markerer tunet i landskapet. Enhetslåvene dekket en rekke funksjoner på gården og avløste tradisjonen med ett hus til hvert formål. Nå ble fjøs for flere dyreslag, stall og rom for fôr samlet under ett tak. I bevaringsverdig sammenheng har vi nå bare enhetslåve på Gulskogen, mens Stormoen har en yngre låve uten de bygningsmessige kvaliteter som fremhever Gulskogens låve.

Et annet viktig tunelement er stabburet, lagringshuset for deler av gårdens produksjon. Stabburet hørte med i ethvert gårdsanlegg, men er nå bare godt bevart på tre gårder. På Smithestrøm finner vi bydelens eneste potet- og rotfruktkjeller, muligens bygd allerede på 1700-tallet. Bydelen har fire bevaringsverdige uthus og vognskjul og en stor gårdssmie bygd av teglstein.

Få husmannsplasser er bevart i Strømsgodset. Den eneste i tilnærmet uforandret form er Blektjernveien 15. Våningshuset har høy alder og mye av sitt opprinnelige preg intakt.

Tradisjonelt bryggerhus i sveitserstil med vedskjul og vognskjul på Rødskogen. Revet omkring 1990.

Verneverdige driftsbygninger:

Bryggerhus/drengestue/sidebygning:
Nedre Eikervei 72 (Gulskogen),
Smithestrømsveien 7A-F (Smithestrøm)
Smithestrømsveien B-C, (Smithestrøm),
Enhetslåve:
Nedre Eikervei 72 (Gulskogen).

Stabbur:
Nedre Eikervei 72 (Gulskogen),
Smithestrømsveien 1A (Strøm),
Øvre Eikervei 92 (Stormoen) og
Pukeridveien 6 (Nordre Pukerud)

Rotfruktkjeller:
Smithestrømsveien 7 (Smithestrøm).

Smie:
Øvre Eikervei 91 (Stormoen).

Enhetslåven på Gulskogen

Låven på Gulskogen i Nedre Eikervei 72 er en stor og tradisjonell enhetslåve som rommer alle gårdsfunksjoner knyttet til landbruk og dyrehold - som storfe fjøs, stall, fjøs for gris og fjærkre samt høy- og kornlåve. Låvetypen ble tatt i bruk fra midten av 1800-tallet, ble raskt populær og ble enerådende fram til 1960-årene. Dette er nå den eneste eldre låve av denne type i bydelen.

Gulskogenlåven ble reist i 1887 og erstattet eldre driftsbygninger på samme sted. Den har en rekke gode håndverksmessige detaljer og er sjeldent godt bevart. Den stor bygningen har gjennom mer enn hundre år vært et landemerke i denne del av kommunen.

Et bur på Strøm

Stabburet var gårdens forråds-kammer der tømmer og saltmat ble lagret. Korn og mel i sekker og bøler tok en stor del av plassen. Stabburet mistet sin betydning for gårdsdriften i mellomkrigstiden og i dag er det bare fire bevaringsverdige stabbur i bydelen. Av disse er tre flatbygdsbur i halvannen til to etasjer og med rette vegger.

Isak Bjerknes kjøpte Smithestrøm sammen med Andreas O. Borgen i 1857. Ti år senere delte de eiendommen, og Bjerknes bygget opp et nytt gårdstun på den nordre delen av eiendommen (mot elva, Smithestrømsveien 1). Her bygde han også et stabbur.

Smia på Stormoen

Enkelte gårder hadde egen smie for reparasjon av vogner og landbruksredskap. Det var også vanlig at gårdbrukeren leide ut smia, eller påtok seg leiearbeid for nabolaget. Gårdssmiene gikk tidlig ut av bruk, og er i dag sjeldne.

Stormoen gård (Øvre Eikervei 91) har den eneste bevarte gårdssmie i bydelen. Den er reist i tegl av Isak Bjerknes en gang etter brannen i 1852. Den store og vakre smia har karakter av en industri-smie, og er ikke typisk for gårdssmiene. Isak Bjerknes og hans sønner var pionerer i landbruket og utviklet i stor utstrekning egne landbruksredskaper. De konstruerte også nye redskapstyper etter egne ideer. Smia på Stormoen er et av de mest håndfaste kulturminner etter våre fremste landbrukspionerer.

Hus under bakken

Smithestrøm (Smithestrømsveien 7) var distriktets største gårdsbruk og hadde store avlinger. På 1700-tallet eller tidlig på 1800-tallet bygde Anders eller Gabriel Smith en separat kjeller for frostfri lagring av poteter og andre rotfrukter. Kjelleren stikker bare så vidt over terrenget, og over murene er det reist en laftekonstruksjon med saltak.

Kjelleren på Smithestrøm er i dag en sjelden bygning. Den ble rehabilitert i 2013.

Smithestrøm hadde også et stort steinfjøs som ble revet for å gi plass til bebyggelsen langs Onshuusveien i 1930-årene. Fjøsset hadde plass til 36 storfe og var bygd inn i jordbakken for å utnytte jordvarmen om vinteren.

En plass på Kollen

Husmannsvesenet blomstret opp gjennom 1700-tallet og fram mot midten av 1800-tallet. I bynære områder, som hos oss, tok de fleste husmenn arbeid i industrien. Husmannsvesenet ble derfor stort sett avvirket gjennom 1800-tallet.

Noen få bosteder som *kan* være knyttet til husmenn er fortsatt bevart. I Strømsgodset er Blektjernveien 15 en av de få gjenværende plasser, og utvilsomt den best bevarte. Plassen under Kollen må være bygd i siste halvdel av 1700-tallet eller muligens tidlig på 1800-tallet. Plassens navn var trolig Kollehaugen.

Kopperudbygningen er et av de eldste hus i Strømsgodset, men bærer preg av å være ombygd flere ganger. Omkring 1820 ble huset modernisert i empirestil, slik bildet fra 1920-årene viser. Etter 1937 fremstår huset i funksjonalistisk stil. HCC

3.2 Hus før 1800

Nedre Eikervei 22 under riving i 1989. Bygningen fra omkring 1700 har utkraget overetasje og var trolig sommerbolig for sagbrukseier Mads Wiel.

Det er ofte vanskelig å fastslå alderen på hus som har vært bygd om flere ganger. Bygninger som tilsynelatende er fra vår tid, kan inneholde bygningskjerner av høy alder. Ombygde hus av denne typen bør undersøkes nærmere i forbindelse med modernisering eller riving. Dermed får man bedre kunnskap om bygningshistorien, og man kan danne seg et bilde av mulig verneverdi.

Til denne gruppen hører den gamle bebyggelsen langs Grensegata, Kreftings gate og Sundhauggata. Den bymessige bebyggelsen rundt Sundhaugen har 3-400 år gamle tradisjoner, og vi må forvente at enkelte bygningskjerner kan ha høy alder. Vår kjennskap til bebyggelsen på 1600-tallet og tidligere er så beskjedne, at et hvert bidrag til ny kunnskap vil være kjærkommen. Da Grensegata 3 ble rehabilitert for noen år siden, dukket det fram en ettroms bygning fra slutten av 1700-tallet som var et godt eksempel på hva slags hus som ble bygd ved sundstedet i tidligere tider.

Sundhauggata 13 var en av de større bygningene på Sundhaugen for 200 år siden. Da huset ble revet i 1958 ble den tradisjonelle laftekonstruksjonen avdekket.

Drammens Museum

Grensegata 3 ble bygd på slutten av 1700-tallet som en ettroms stue, men ble senere forlenget og utvidet i bredden. Bildet viser huset etter at det ble rehabilitert og fasaden rekonstruert.

Også langs Øvre og Nedre Eikervei finnes det laftekjerner med høy alder, og som bør undersøkes nærmere. En av de mest interessante er Kopperudbygningen i Nedre Eikervei 28. Funkisfasaden klarer ikke å skjule at dette er en svalgangsbygning av samme type som ble reist på Bragemes og Strømsø på 1600-tallet og første halvdel av 1700-tallet. Huset er trolig bygd i første halvdel av 1700-tallet, og dermed blant de eldste hus i bydelen. I samme område ble det for noen år siden revet en mindre bygning som må være bygd omkring 1700.

Strømsgodset har en av de flotteste rokokko-

bygninger i landet. Hovedbygningen på Smithestrøm ble reist 1767-78 og innviet i 1788. Bygningen er den eldste i Strømsgodset, der opprinnelig eksteriør og interiører er bevart. En sidebygningen i tunet på Smithestrøm er fra samme tid, men er sterkt ombygd. I hagen står en tilflyttet lysthusbygning fra 1799.

Følgende bygninger har hele eller deler av den opprinnelige fasaden fra 1700-tallet bevart: *Smithestrøm, (Smithestrømsveien 7), hovedbygning og hagelysthus.*

Strømsfjerdings skole (Nedre Eikervei 13).

Hovedbygningen på Smithestrøm fremstår slik den ble reist i rokokkostil 1767-78. Fram mot 1788 ble huset fullført med panel og detaljer i Louis seize-stil. Jenny Christensen/Drammens Museum for 1887

Kopperud - rik og beryktet

Kopperud er en del av gården Plassen (senere kalt Grønvoll). Gården ble omkring 1690 kjøpt av den rike handelsmannen Mads Jensen Wiel og gikk i arv til hans sønner, som fortsatte firmaet med stor suksess under navnet Arbo & Wiel. Nedre Eikervei 28 var hovedbygning på Kopperud, men har nok fungert som sommerbolig for byborgere.

Bruket ble delt i 1815, og den østre delen med gamlebygningen ble overtatt av Hans Nilssen Kopperud, som drev gjestgiveri på stedet. Senere tjente huset som kontorbygning for Grønvold Brug. Kopperudbygningen ble totalt ombygd og utvidet i funksistil i 1937 etter tegninger av arkitekt Martin Simonsen.

Smithestrøm - en mesters verk

Lystgårdskulturen ga rammen om noen av de vakreste kulturminnene vi har. Hovedbygningen på Smithestrøm gård (Smithestrømsveien 7) er distriktets eldste og største lystgårdsbygning. Den ble reist av trelasthandler og skipsreder Gabriel Smith og hans kone Petronelle (initialene PGS står i overlysvinduet over døren) i årene 1767-1778. Byggmester og "arkitekt" var mestersnekker Brede Rantzau, som var en av Østlandets fremste byggmestere midt på 1700-tallet. Byggherrene såvel som byggmesteren døde før huset var ferdig, og det ble unge Anders Smith som fullførte bygget i 1788. Derfor fremstår rokokkohuset med detaljer og interiører i Louis seize-stil.

Smithestrøm regnes som et av landets best bevarte rokokkohus og ble fredet i 1923. Eksteriøret og store deler av det opprinnelige interiøret er bevart.

Strømsfjerdings skole - byens eldste

Skolehuset i Strømsfjerdings (Nedre Eikervei 13) ble reist på privat initiativ i 1784. Den største bidragsyter og giver av tomten var Petronelle Smith. Hun var eneste kvinne blant dem som undertegnet planen for skolen. Skolehuset ble reist etter forordningen av 1739 med et stort rom på hver side av en forstue med kjøkken. I det ene rommet var det skolestue og i det andre var det kammer for læreren.

Skolehuset er byens eldste, og hører også med blant de eldste bevarte skolehus i landet. Skolestuen har til nylig vært brukt som en del av et undervisningsopplegg om gamle Drammen i grunnskolen.

Hovedbygningen på Gulskogen er lite endret siden den ble bygd i 1800, og er det beste eksempel på Louis seize-stil i Drammen. De engelske skyvevinduene ble skiftet ut i 1880-årene. Blindvinduene på hver side av hoveddøren har beholdt det opprinnelige formatet til skyvevinduene, men er på bildet malt som korsvinduer. Postkort omkr. 1910

3.3 1800-tallets hus

Strømsgodset har påfallende få hus og anlegg fra første del av 1800-tallet. Stillstanden i de første tiårene etter 1800 kan selvfølgelig være en årsak til dette, men heller ikke oppgangstidene fra 1830-årene gir større utslag i byggeaktiviteten. Først etter midten av århundret blir det reist nye hus i større omfang.

I siste halvdel av 1800-tallet dominerer sveitserstilen. Historismens blandingsstiler har derimot ikke slått rot. Denne stilblandingen er først og fremst knyttet til pussarkitekturen i byene.

3.31 Klassikeren Ludvig den 16.

De klassiske stilidealene fra slutten av 1700-tallet fortsatte inn i 1800-tallet. Louis seize-stilen med klassiske elementer som vertikale rifler (kanelyrer) og tannsnittboder var populær i ennå et par tiår. Til stilen hørte også girlandere, geometriske mønstre og blomsterranker med sløyfer og urner.

Midtgangsplanen var nå enerådende i større hus. Hel- og halvvalmede takflater ble mer vanlig. Fasadene på finere hus fikk slett panel som imitasjon av pussede murflater, mens mer ordinære hus fikk panel med profilerte lekter. Listverket ble smalt og tynt. Både på fasader og i interiører dominerte lyse farger med stein og puss som forbilde.

Strømsgodset har bare ett Louis seize-anlegg av betydning:
Nedre Eikervei 72 (Gulskogen), hovedbygning og sidefløy.

Gulskogen - en klassisk perle

Gulskogens hovedbygning ble reist av trelasthandler og skipsreder Peter Nikolai Arbo i 1800. Den elegante klassiske bygningen er harmonisk og velproportjonert, og utformet som europeisk pussarkitektur med behersket bruk av pilastre, buefeller og kvader mot en glattpanelt vegg. Anlegget er tegnet av byggmester Christian Staalberg på Bragernes.

Peter N. Arbo solgte Gulskogen etter at han hadde flyttet til Danmark, men kjøperen gikk konkurs i kriseårene etter 1817, og Arbo fikk kjøpt eiendommen tilbake for en fjerdedel av salgssummen. Gården har siden fulgte familien Arbo fram til arkitekt Christian Fr. Arbo. Hovedbygningen ble fredet i 1923.

Våningshuset på Grønvoll var en verdig representant for empiren i Strømsgodset. Huset var i god stand og godt bevart da det ble revet i 1980-årene. *Drammens Museum*

Gramgården på hjørnet av Øvre Eikervei og Rødgata var en enkel klassisk bygning, typisk for anonym bebyggelsen midt på 1800-tallet. *JSA*

3.32 Empire og senempire - fra strengt til småborgerlig

Empirestilen gjorde sitt inntog i årene rett etter 1800 og påvirket utformingen av hus de neste 30-40 år. Dette faller sammen med dårlige tider for handelsnæringen og dermed også for folk flest i Drammensdistriktet. Dette forklarer at stilen fikk liten utbredelse.

Fra 1830-årene ble empirestilen preget av flere og mer løsslupne detaljer. Veggflatene ble delt opp med horisontale bånd og supplert med utskårne detaljer. Empirevinduene med tre glass i hver ramme ble ofte forhøyet til korsvinduer på grunn av større romhøyde. Tidene var bedre, og det ble bygd flere hus, ikke minst i byen som nå tok steget inn i industriens tidsalder. Strømsgodset fikk ikke føle det økonomiske omslaget i samme grad som Drammen, men fikk et par sentrale byggverk i denne tiden:

Strømsgodset kirke, Stasjonsgata 14 og Øvre Eikervei 91 (Stormoen), hovedbygning.

Som eksempel på et ombygd empirehus nevnes *Nedre Eikervei 11 (Sundland), hovedbygning.*

Kirke reist på spleiselag

Strømsgodset tok et stort løft, da kirken ble reist i 1843. Arkitekt var stadskonduktør Christian Grosch fra Christiania. Bygdas fremste menn med ordfører Gabriel Smith i spissen trommet sammen et gedigent spleiselag hvor materialer, bygningsdeler og inventar ble tilkjørt fra sognets gårder etter hva den enkelte maktet å bidra med. 1700-tallsvindueene i tårnfoten er et godt eksempel på at også eldre bygningsdeler ble anvendt. Antagelig har det vært tilsvarende vinduer i skipet. Kirkebygget fikk dermed et alderdommelig preg, selv om hovedlinjene utvilsomt har trekk fra senempiren

Menigheten hadde ikke råd til kirkespir, så i første omgang ble det reist et tårn med lavt tak. Spiret og de "nye" vinduene i skipet ble vedtatt av kommunestyret i 1875, og i 1880-årene ble det bygd sakristi. Axel Ender malte ny altertavle i 1896 med motivet "Oppstandelsen". Tavlen er identisk med den han malte 12 år tidligere for Kampen kirke i Oslo.

Det vakre støpejernsgjerdet som avgrenser kirkegården mot Sundhauggata er tilflyttet fra Erik Børresens gård på Bragernes etter at anlegget ble lagt i grus under bybrannen i 1866.

Fra Flugen til Stormoen

Isak Bjerknes hadde eid Stormoen gård (Øvre Eikervei 91) med underbruket Flugen i 8 år da nesten alle gårdens bygninger ble lagt i aske sommeren 1852. Bjerknes benyttet laftetømmer fra lystgården Flugen for raskt å kunne reise nye hus på Stormoen.

Det nye våningshuset ble en harmonisk og stor bygning i to etasjer og med et karakteristisk gesimsbånd. Husets hovedfunksjoner er knyttet til hvert sitt inngangsparti, ett for hverdagsliv og ett for fest og representative formål. Bygningen er nypanelt og vinduene er skiftet i nyere tid, men stilpreget i senempire er beholdt.

I all beskjedenhet

Uthuset var en nødvendig bygning i ethvert bolig-anlegg. Her lagret man redskap og utstyr, hadde ved- og koksbod, her var det stall og kanskje også fjøs med plass til høy på trevet, og her lå gårdens lokum (do).

Grønland 113 hadde den mest alderdommelige uthusbygningen i området med bl.a. ukantet panel. Alderen er ukjent, men bygningen er trolig reist i første halvdel av 1800-tallet.

Bygningen er senere modernisert og de typiske alderstrekkene på fasaden er gått tapt.

Bolighuset på småbruket Hagen i Øvre Eikervei 74 hadde kombinert veranda og trappehus mot gårdsplassen. Horisontalbåndet var sjeldent flott utført. Huset er senere brannskadet og ombygd. Ludvig Bakke/JSA

Thomas Bjerknes gate 6 ble bygd i 1910 og er typisk for de mange sveitserstilshusene som ble reist omkring 1900. Huset ble oppført i halvannen etasje med veranda med løvsagdekor og gavlpynt. Vinduene fikk høye overstykker med dekor.

3.33 Sveitserstil ble urbaniseringens stil

Sveitserstilen fikk sitt store gjennombrudd i 1860-årene, men allerede et par tiår tidligere ser vi de første tegn til en helt ny stilholdning. Norske arkitekter ble kjent med den nye stilen under sin utdanning i Tyskland, og forsøkte straks å tilpasse den til norske forhold. Godt hjulpet av typetegninger og mønsterbøker ble sveitserstilen på kort tid meget populær. Denne "klasseløse" stilen ble tatt i bruk av fattig og rik og anvendt på hus i alle størrelser.

Sveitserstilen tar utgangspunkt i nye teknikker og nye krav til boligens standard. Stilen tok et oppgjør med de mange dårlige og usunne boliger. Nå skulle rommene være store og ha plass til mye frisk luft. Derfor ble husene bygd med stor takhøyde. Grunnmurene ble høye, slik at rommene kom opp fra bakken, og store takutstikk skulle beskytte veggen mot regn. For første gang ble det bygd verandaer

og balkonger på ordinære boliger.

Sveitserstilen slo igjennom samtidig med dampmaskinen og baserte seg på ny produksjonsteknikk. Maskiner overtok høvlingen av paneler og listverk og gjorde det mulig å produsere profilerte staffpaneler i små dimensjoner til lave priser. Et særtrekk for stilen var løvsagarbeider som ble brukt i rekkverk og border. De kunne også fremstilles maskinelt i store serier.

Den gamle laftetradisjonen hvor panel og vinduer ikke kunne monteres før tømmerkjernen hadde "satt seg", tilfredsstilte ikke tidens krav til tempo i husbyggingen. Det ble etter hvert vanlig å reise stokkene på høykant til en reisverkskonstruksjon. Med den nye teknikken ble romplanene ledigere, og man kunne gi hvert rom størrelse og form uten de begrensninger som fulgte av liggende tømmer.

Sveitserstilen fikk lang levetid, fra omkring 1860 til 1930. Stilen faller sammen med urbaniseringen av Strømsgodset, og er derfor utbredt i bydelen. Gjenoppbyggingen av Drammen etter brannkatastrofene i 1866 og 1870 ble toneangivende for landsbygda. Bybebyggelsen ble tilpasset nye reguleringsbestemmelser med fem meters gesimshøyde, noe som også ble vanlig i Strømsgodset.

Arkitektstanden fikk nå langt større betydning og innflytelse. Byggeoppgavene var likevel så mange at en vesentlig del av boligbyggingen fortsatt ble planlagt og formgitt av byggmestere. Samtidig ble det mer vanlig at byggmesterne hadde tegnekunnskaper og bedre kjennskap til hvordan gode boliger skulle planlegges.

De fleste sveitserstilshusene i Strømsgodset er derfor ikke arkitekttegnet, men selvfølgelig er det unntak. Skogliveien 2 ble tegnet i 1910 av det unge arkitektfellesskapet Christian Fr. Arbo og Bernhard Walstad (tegning neste side).

Fra omkring 1900 ble reisverkskonstruksjonene erstattet av lafteplank. Husene ble stående ukledde noen år. Verandaer med pulltak og sentralt arkoppbygg er typisk. Bolighus på Pukerud. Ludvig Bakke/JSA

Våningshuset på Østre Langum fra 1891 var en tradisjonell representant for sveitserstilen. Gavlveggen mot sør var utformet som veranda. Huset ble ødelagt av brann i 1995 og revet.

Sveitserstilens dekorative løvsagelementer var godt egnet til å modernisere eldre bygninger. Fasaden på Nordre Pukerud ble modernisert med åpent bislag i sveitserstil. Ludvig Bakke/JSA

Firemannsboligen i Skogliveien 2 ble tegnet av det unge arkitektfellesskapet Arbo og Walstad i 1910.

Sveitserstilen endret karakter med årene, og uttrykket varierer i forhold til hustypen. Ved en oppstilling av de beste eksemplene er det naturlig å dele inn i grupper:

1800-tallets sveitserstil:

Blektjernveien 23 (Kollen),
Lassebakken 2 og
Øvre Eikervei 45 (Rød).

Sveitserstil i mur:

Øvre Eikervei 50 (Libakke, Li) og
Smithestrømsveien 1 (Strøm).

Sen sveitserstil:

Konnerudgata 79,
Konnerudgata 82,
Lensmann Solbergs vei 1,
Rødgata 47,
Skogliveien 15,
Skogliveien 19,
Skogliveien 24
Thomas Bjerknes gate 6,
Veslebakken 1 og
Øvre Eikervei 138.

Flerfamilieboliger og større bygninger:

Skogliveien 2,
Stasjonsgata 28 A,
Øvre Eikervei 16 (gamle Rødskog skole) og
Øvre Eikervei 40.

Uthus:

Nedre Eikervei 23,
Sundhauggata 19,
Øvre Eikervei 72 og
Øvre Eikervei 74.

Konsul K. Myhres hus var eksempel på en større og mer påkostet bolig i sveitserstil. Fløyen til venstre ble bygde omkring 1860, mens hovedbygningen i to etasjer ble reist av Myhre i 1890-årene. Rødskoggata 3 ble senere pleiehjem, og til slutt revet for å gi plass til eldreboliger. HCC

I Thomas Bjerknes gate 4 (revet) ble det bygd et tårn som bidro til å gi huset særpreg. Parallele løsninger finner vi i villabebyggelsen i Strømterrassene.

Et kommunalt bygg uten fordyrende detaljer er gamle Rødskog skole i Øvre Eikervei 16. Vinkelbygningen (se side 52) fra omkring 1890 har et fremskutt midtparti på fasaden mot øst. HCC

Skoger kommune tok seg ikke råd til "overflødige" dekor på offentlige hus på 1800-tallet. Leiegården eller "enkehuset" i Nedre Eikervei 6 ble oppført i 1880-årene i enkel sveitserstil. Bygningen er senere omfattende endret. HCC

Med åpen veranda

Gården Kollen fikk nytt våningshus i 1879 etter at Nikolai Scheitlies gamle lystgårdsbygning hadde brent ned. Nybygget fikk sveitserstilens brede huskropp med stor takhøyde i rommene, høye korsvinduer og markant takutstikk. Bortsett fra et forseggjort bånd i etasjeskillet, ble fasaden utformet på enkleste vis. Byggherre var lenmann Hans Solberg.

Kopperuds Rød

Hovedbygningen på Rød (Øvre Eikervei 45, foto til høyre og side 37) er et av bydelens beste eksempler på sveitserstilshus i halvannen etasje. Huset har stilens karakteristiske elementer, som høy grunnmur, stor takhøyde, sperretak med stort takutstikk, åpent bislag og løvsagdekor. Under gesimsen løper et bredt bånd hvor det også er glugger til loftsetasjen.

Rød-bygningen ble reist av Jørgen Kopperud i 1896.

Skole i all enkelhet

Rødskog gamle skole i Øvre Eikervei 16 er representanten for de større og mer enkle bygninger i sveitserstil. Huset mangler snekkergleden som vi kjenner fra andre sveitserstilshus. Skolebygningen ble reist etter at den forrige ble ødelagt av brann omkring 1890. Skolen ble avløst av dagens Rødskog skole i 1916 og ominnredet til boligformål.

En sveitser i mur

Etter at våningshuset på Rød sto ferdig, startet byggingen av et tilsvarende sveitserstilshus på Li (Øvre Eikervei 50) i 1898. Li-huset er noe mindre, men den store forskjellen ligger i byggematerialet, som her er pusset teglstein. De dekorative treknin-gene er begrenset til fasaden mot Øvre Eikervei, trolig for å spare penger. Det er bevart få sveitserstilshus av denne typen i Drammen.

Populær byggmestermodell

Etter 1900 ble det reist et stort antall villaer på Strøm. I årene fram til utbruddet av første verdenskrig var sveitserstilen nesten enerådende i området. Konnerudgata 79 representerer en hustype som var meget populær i disse årene. Taket er her løftet, slik at leiligheten i annen etasje får *nesten* full takhøyde. Samtidig er det kommet arker med store vinduer på langveggen. Bakgrunnen for dette er at det etter århundreskiftet 1900 ble lempet på byggebestemmelsene i Drammen, slik at arker og takoppbygg ble tillatt. Endringen ga utslag i den generelle byggeskikken gjennom utstrakt bruk av arker, og dette smittet til landkommunene.

Et annet nytt moment er at verandaen nå er bygget inn til en glassveranda, mer i overensstemmelse med vårt klima. Verandataket er utformet som et pulttak med ark.

Konnerudgata 79 ble bygd i 1910 for Julius Hansen. Hansen utarbeidet selv tegningene til huset. Bortsett fra østveggen er huset godt bevart fram til i dag.

Sjarmør

Til et hvert boliganlegg hørte et uthus, enkelte ganger også kombinert med bryggerhus. I Tårnveien 23 lå et sjarmerende eksempel på en uthusbygning med bryggerhus og privet (do) i sveitserstil. Bygningen ble reist så sent som i 1913, men vinduene og enkelte andre detaljer tyder på at deler av huset var eldre.

Bygningen ble forsiktig utvidet i 1937 etter tegninger av Martin Simonsen. Bygningen ble revet for få år siden.

Med åpen veranda

Verandaen er et sentralt motiv på sveitserstilshusets fasade. Den er ofte asymmetrisk plassert og springer fram som en selvstendig konstruksjon på fasaden. Ofte er den utsmykket med løvsagdekor.

Veslebakken 1 er typisk for de mange sveitserstilsbygninger som ble reist i Hestenga under Nedre Strøm i årene omkring 1910-20. Det som skiller dette huset fra de fleste andre nabohus er dekoren. Listverket rundt vinduene er utformet med dragehoder og viser påvirkning fra dragestilen (omtales på neste side). Det samme gjør det liggende panelet.

Strømsgodset er fattig på dragestilshus, men elementer fra denne perioden finner vi i flere hus. Ett av stilens særtrekk er konstruksjon i lafteplank og med utkrøgning mellom etasjene. Ludvig Bakke/JSA

3.4 1900-tallets hus

Sveitserstilen fortsatte å dominere boligbyggingen i tiden fram til første verdenskrig. En stor del av sveitserstilsbygningene i Strømsgodset er bygd etter 1900, men er omtalt sammen med resten av stilperioden i forrige kapittel.

Dragestilen ble det nasjonale motstykket til sveitserstilen og slo ut i full blomst i begynnelsen av 1890-årene. I en mer folkelig utgave fikk den først tyngde etter århundreskiftet, og omtales derfor i dette kapittel.

I Europa ble 1900-tallet innledet med jugendstilen - den unge stilen. I rendyrket form har vi bare noen få jugendhus i Drammen, og i Strømsgodset er det bare Jernbaneverkstedet som henter trekk fra denne stilen. Elementer fra jugendstilen ble imidlertid tatt opp i alminnelig boligbygging. Her har vi valgt å kalle dette for "byggmesterjugend".

3.41 Dragestil - for nasjonalromantikere

Dragestilen kom som et resultat av nasjonalromantikken og den økende interessen for stavkirker og utgravde vikingeskatter på slutten av 1800-tallet. Stilen tok utgangspunkt i sveitserstilen, men skiller seg fra denne med en rekke nasjonalromantiske elementer. Typisk er dragefigurer, mønekammer, tårn og spir. Etter århundreskiftet modereres disse elementene, mens karakteristiske trekk som spiss takvinkel og markert knekk nederst på takflaten er mye brukt. Og selvfølgelig har dragestilshusene liggende panel eller er bygd i lafteplank som imitasjon av laftetømmer. Veggspanget mellom etasjene er også typisk.

Strømsgodset er fattig på dragestil. Bydelen har bare to velbevarte bygninger som i en viss grad lever opp til stilens idealer: *Konnerudgata 119* og *Smithestrømsveien 5*.

Steilt tak med knekk over gesimsen er typisk for stilen. Mønepynten med dragestilsmotiver ble dessverre fjernet under istandsetting av Fredheim (Smithestrømsveien 5) i 1970-årene.

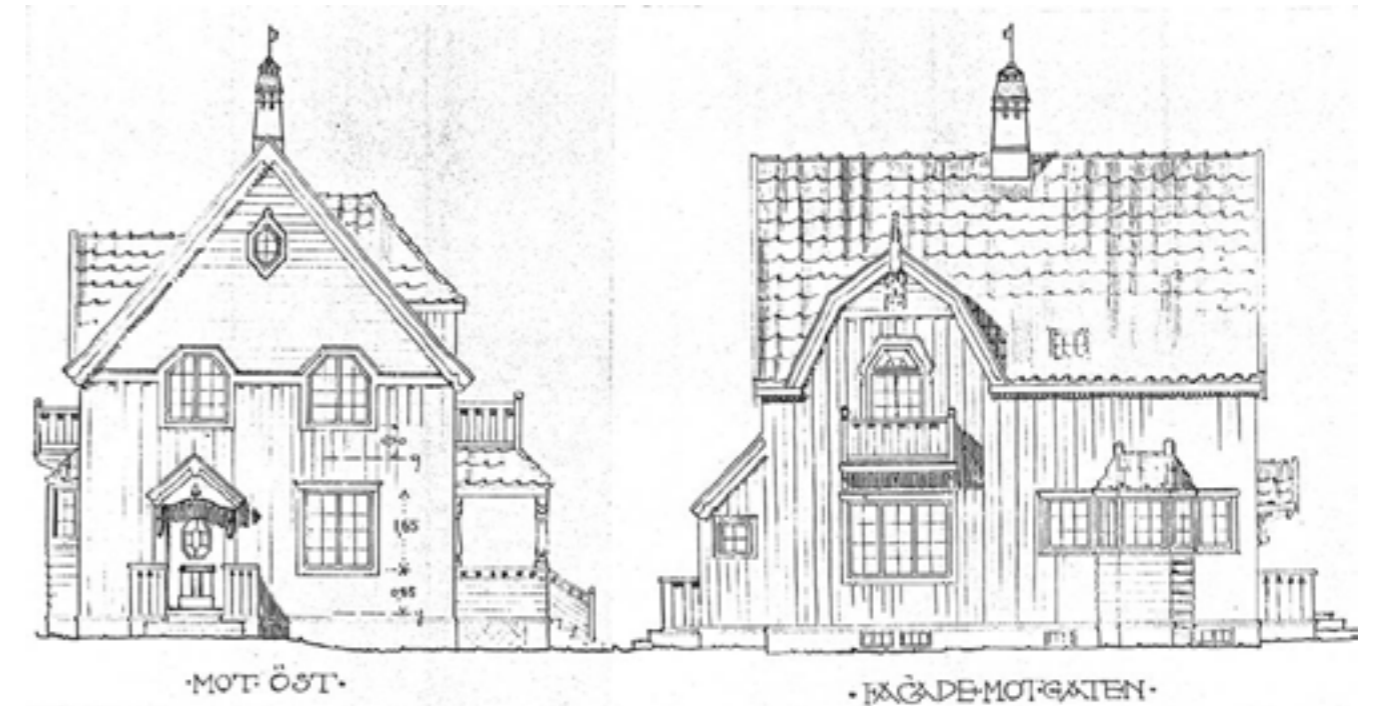
Dragens Fredheim

Villaen "Fredheim" i Smithestrømsveien 5 har mange av dragestilens kjennetegn, men kan ikke karakteriseres som et fullblods dragestilshus. Det markante taket med knekk over vegglivet, gavldekoren (delvis fjernet) og andre dekorative elementer er typiske for stilen, men husets uttrykk er likevel mer behersket enn vi er vant til i dragestilen. Arkitekt er muligens N. S. Berg.

Utformingen er typisk for byggherren, Bernhard Bjerknes. Han var sønn av Isak Bjerknes på Stormoen, og hadde i barndomshjemmet fått lære nøkternhet kombinert med soliditet og viljen til å satse stort. Fredheim er bygget på den del av Smithestrøm som ble overtatt av Bernhard Bjerknes ved delingen i 1878. Han reiste huset på egen tomt i 1900.

Konnerudgata 119 fra 1904 har mange elementer fra dragestilen, bl.a. synlig konstruksjon i lafteplank.

3.42 Romantisk barokk

I årene før og under første verdenskrig var barokkens og rokokkoens linjeføring igjen på mote. Vi kaller stilen romantisk barokk eller romantisk rokokko. Ser vi nøye etter, har stilen også innslag av klassiske elementer. Forbildet var selvfølgelig 1700-tallets arkitektur, men stilen ble tilpasset dagens byggeteknikk og boligkrav. Stilens særmerker er runde og ofte svulstige former hvor forbildene fra 1700-tallet blir utnyttet og til dels overdrevet. Mansardtak og helvalmede tak brukes flittig. Vinduene har småruter, men viser ellers stor variasjonsrikdom.

Romantisk barokk var arkitekt Christian Fr. Arbos paradegren i Drammen. Her var han den ubestridte mester, og en kreativ estetiker. I vår del av Strømsgodset finner vi to representative anlegg fra hans hånd:

Grønland 101 (Sundhaugen), anlegget med hovedbygning og uthus og Øvre Eikervei 24.

Mer klassisk i formen er Gulskogens nye stasjonsbygning. Den ble tegnet ved NSBs arkitektkontor av G. Hoel og A. Kielland.

Stasjonsgata 40 (Gulskogen stasjon).

Da Statsbanenes Arkitektkontor tegnet Gulskogen stasjon i 1913, var arkitekt Gudmund Hoel influert av mer enn hundre år gamle klassiske stilidealer, men takarken og inngangspartiene viser at han også var påvirket av jugendstilen.

Bollebarokk midt i dalen

Sundhaugen (Grønland 101, under) er byens fremste anlegg i nybarokk. Det ligger midt i dalen og markant plassert på enden av morenen. Første etasje er bekronet med et høyreist mansardtak som gir huset tyngde, samtidig som mange elegante og overraskende detaljer bidrar til å skape et frodig helhetsinntrykk.

Mester for denne arkitektoniske perlen er arkitekt Christian Fredrik Arbo. Etter en brann i den den hundre år gamle lystgården Blochhaugen var tiden inne for en omfattende fornyelse av anlegg. Offisielt var det kaptein R. Meyer som bestilte oppdraget i 1914, men i kommunens byggesaksarkiv er det Kirsti Meyer som står som byggherre. Uthuset med tilhørende gjerde ble reist i 1917.

Fasadene i Øvre Eikervei 24 har stor detaljrikdom med inspirasjon fra barokk og klassisisme. Huset er tegnet som direktørbolig for Rødskog Bruk av arkitekt Christian Fr. Arbo i 1913, og er nok et eksempel på denne arkitektens gode hånd med denne stilperioden.

Huset fikk i 1938 et tilbygg med nytt inngangspart og peisestue i funksjonalistisk stil (til høyre i bildet), tegnet av arkitekt Bjarne Thinn Syvertsen.

Tårnveien 9 ble tegnet og bygd av tømrmester Johs. Paulsen i 1923. Byggherre var Jens Gundersen. Bygningen står nøyaktig slik den ble reist for 74 år siden. Bildet under viser inngangspartiet.

Barokkstilens mansardtak ble tatt opp igjen i jugendstilen. Da ble det vanlig med mansardtak bare på langsiden, som på Skogliveien 67 (lite bilde under). Konnerudgata 68 (over) er et av få jugendhus med et fullverdig mansardtak.

3.43 Byggmesterjugend

Fra omkring 1910 til 1930 ble det bygd bolighus med inspirasjon fra jugendstilen, men hvor også elementer fra dragestil og den klassiske stil ble tatt opp. Denne stilblandingen er et resultat av de mange stilretninger etter århundreskiftet. Karakteristiske trekk er vinduer med småruter i over- og siderammene og arker med svake buer i jugendstilens karakteristiske fasong. Flere hus hadde helt eller delvis mansardtak.

Et stort antall hus av denne typen ble reist etter byggmesternes egne tegninger og stilen blir derfor kalt "byggmesterjugend".

Bydelen har har noen få, gode eksempler:

Konnerudgata 68,
Thomas Bjerknes gate 8,
Tårnveien 9 og
Pukerudveien 6 (stabbur).

Byggmesterens øyenstein

Den folkelige utgaven av Arbos hus på Sundhaugen finner vi i Konnerudgata 68. Flere av de samme elementene er til stede, men variasjonsrikdommen og de klare forbildene i 1700-tallets barokk mangler. Vinduene med småruter i overrammene gir liv til fasaden, og vi registrerer også en elegant gesims med tannsnitt.

Tømrmester Johan Pettersen bygde dette vakre og velformede huset for egen regning i 1923. Det er mulig at han selv tegnet huset. Flere vinduer er fornyet.

Thomas Bjerknes gate 8 (under) ble bygd for Johannes Hannevold i 1911. Huset er enkelt utformet, men vinduene med små ruter i overrammen er typiske for byggmesterjugend.

Den gamle lystgården Vebergløkken (Solbergløkken) i Tårnveien 4 A var opprinnelig i en etasje, men hadde et midtparti i to etasjer. I 1931 ble huset påbygd til fulle to etasjer og modernisert i en ren og klassisk stil.

3.44 Nye klassiske former

Som vi har sett, hentet arkitektene inspirasjon fra barokkens og rokokkoens former i tiåret etter 1910. De klassiske stiltrekkene ble etter hvert mer fremtredende og satte sitt preg på husbyggingen i 1920-årene. Nå ble huskroppene enklere og detaljeringen betydelig strammere. Vertikale linjer, bl.a. hus-hjørnene, ble markert med pilastre (flate søyler) eller kvader (steinimitasjon), og gesimsen ble gjerne trukket inn på gavlveggen. Ofte fikk gesimsen også tannsnitt. Vinduene fikk empireform med tre glass i hver ramme. Vi kaller stilperioden for 1920-årenes klassisisme.

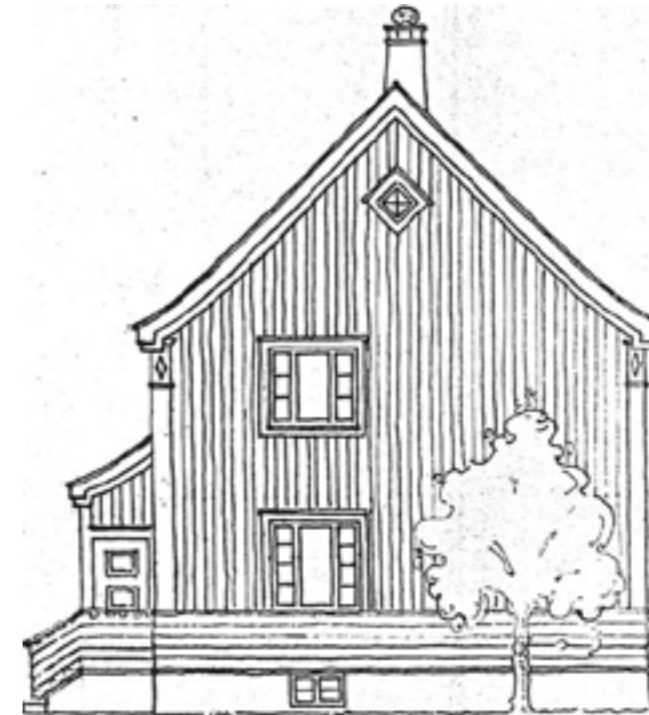
Flere arkitekter gjorde seg bemerket i Drammen på denne tid, bl.a. Alf Bugge. Han var byarkitekt i Drammen kommune med ansvar for å utforme kommunale byggprosjekter, inkludert Drammens Elektrisitetsverks anlegg i Strømsgodset. På grunn av den omfattende sosiale boligbyggingen i begynnelsen av 1920-årene hadde Bugge flere medarbeidere på sitt kontor. En av disse var arkitekt Martin Simonsen. Han samarbeidet med Bugge om elektrisitetsverkets utradisjonelle personalbolig i Skogliveien 41. Senere i 1920-årene tegnet Simonsen på egen hånd flere klassiske bolighus i Skogliveien. En annen arkitekt med flere oppdrag i Strømsgodset var Bernhard Walstad.

Gode "klassikere" finner vi bl.a. i Rødgata 44, Skogliveien 3, Skogliveien 41, Skogliveien 61 A (bolig og uthus), Skogliveien 65 (bolig og uthus), Tårnveien 2 C, Tårnveien 4 A (Vebergløkken) og Tårnveien 16.

Skogliveien 41 ble bygd som funksjonær bolig for Drammens Elektrisitetsverk i 1923. Byarkitekt Alf Bugge utformet huset i samarbeid med Martin Simonsen. Bygningen fikk originale vindusløsninger og innebygde verandaer mot vest. Trekantgavlene ble utstyrt med tannsnitt og hjulvinduer.

Rødgata 44 ble tegnet av Bernhard Walstad i 1922. Huset er også gjengitt på foto nederst i spalten.

Klassiker i Rødgata

I Rødgata 44 finner vi en velformet, men kanskje noe anonym klassiker. Bolighuset er typisk for de nye linjene i 1920-årene. Vinduene er varianter av empirevinduer, og saltaket har en liten svai, slik vi kjenner moten fra hundre år tidligere. Huset har for øvrig få detaljer, og lar panelet og den svake antydningen av pilastre på hjørnene komme til sin rett.

Rødgata 44 er tegnet av arkitekt Bernhard Walstad i 1922 og reist av og for familien Solli.

Skogliveien 57 er en sen "1920-klassiker", tegnet av Martin Simonsen i 1932. Bortsett fra rekkverket har huset få dekorative detaljer og viser at de funksjonalistiske ideer nå har fått innpass.

Skogliveien 3 (over) har klassisismens halvvalmete tak, mens vindusformen med småruter i sidefeltene er hentet fra jugendstilen.

Skogliveien 65 er utformet i 1930 med halvvalmet tak hentet fra empirestilen. Verandaen er senere bygd inn.

Blektjernveien 1A ble tegnet av Bjarne T. Syvertsen i 1936 og er typisk for arkitektens amerikainspirerte modernisme.

3.45 Funksjonalisme

Det store stilbruddet kom med Drammensutstillingen i 1930. Nye byggematerialer som armert betong og store vindusruter satte vide grenser for hva som kunne bygges. Høyere effektivitetskrav og et ønske om å prioritere funksjon foran dekor førte fram til funksjonalismen. I dagligtale kaller vi den nye stilperioden for funksis.

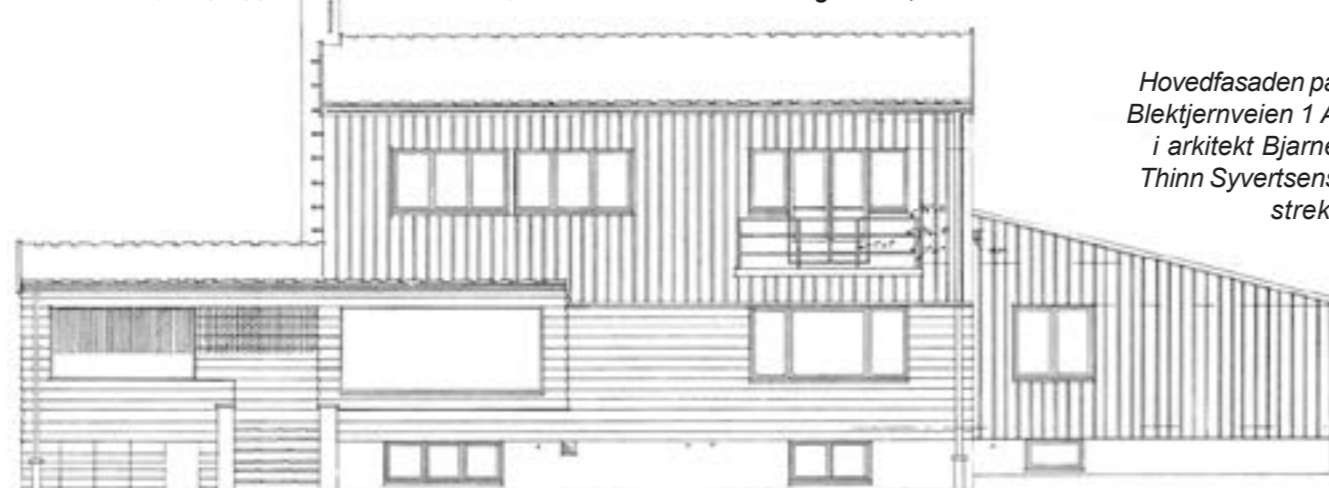
Funkisen karakteriseres med glatte, rene veggflater, store vindusfelt og mange vinduer bundet sammen i horisontale eller vertikale bånd. Vinduene ble gjerne plassert mot hushjørnene. For første gang fikk husene flate tak, men også helvalmede tak eller pulttak med liten takvinkel ble brukt. Trehus fikk liggende panel, eller kombinasjoner av liggende og stående panel. Mange hus ble bygd med glattpusset mur i 1. etasje og liggende panel i 2. etasje.

Arkitekt Christian Fr. Arbo lanserte funksis for drammenserne da han utformet Drammensutstillingen i 1930. På samme tid utformet han tre eneboliger i funksisstil på Bragernes. Det var imidlertid arkitekt Bjarne Thinn Syvertsen som med stor produktivitet klarte å befeste funksisarkitekturen her i byen. Etter en grundig utdannelse i USA kom han hjem med nye idéer. Han opparbeidet en stor praksis og hadde også enkelte oppdrag i Strømsgodset.

Gode eksempler på funksis finner vi i:

<i>Blektjernveien 1,</i>	<i>Konnerudgata 72,</i>
<i>Blektjernveien 1A,</i>	<i>Konnerudgate 106</i>
<i>Blektjernveien 6,</i>	<i>Skogliveien 63</i>
<i>Gamblebakken 17,</i>	<i>Skogliveien 68 og</i>
<i>Haukåsbakken 2,</i>	<i>Skogliveien 69.</i>
<i>Konnerudgata 67,</i>	

Hovedfasaden på Blektjernveien 1 A i arkitekt Bjarne Thinn Syvertsens strek.

En funksjonell ener

Blektjernveien 1A er en sikker representant for det moderne huset i 1930-årene, og skapt av en dyktig arkitekt. Bjarne Thinn Syvertsen tegnet opprinnelig huset som et teglsteinshus, men i løpet av planleggingsprosessen valgte byggherren å reise huset i tre. Mot hagen har huset en rolig fasade med stiltypiske "togvinduer", et stort utsiktstvindu og en overbygd terrasse. På funksisvis har huset liggende panel i første og stående i andre etasje.

Tunfasaden er spenstig og levende med variasjon i vindusformer og plassering. Det horisontale panelet er her brukt til å fremheve inngangspartiet. På amerikansk vis er pipa plassert utenfor gavlen og utformet som et vertikalt element.

Huset ble bygd for Bodil Omdahl Onshuus, og ble reist av byggmester Kristian Eidsmoen i 1937. Et kjøkkenbislag ble tilføyd i 1960, men ellers er huset originalt.

Funkis for folk flest

I en mer folkelig variant vant funksisstilen stor utbredelse. En tidstypisk representant er Skogliveien 68, med helvalmet tak med liten takvinkel, første etasje i stående lektepenelet og annen etasje med liggende panel. Vinduene er plassert i husets hjørner og et bredt "Chicago"-vindu i 2. etasje danner husets midtpunkt. Huset er bygd som tremannsbolig, og har et elegant inngangsparti med en liten veranda.

Arkitekt Martin Simonsen tegnet huset i 1938 for T. M. Grønneberg. Det er sjeldent godt bevart og har en todelt fargesetting som er typisk for stilperioden..

I en sektor for seg

Funksisstilen ga grobunn for kreative løsninger. En av disse finner vi i Konnerudgata 67. Alf Ormåns utformet egen bolig som en 90 graders sektor med to bakvegger i rett vinkel og et buet fasadeparti med symmetrisk plasserte vinduer. Inngangsdøren midt i buen gir adkomst gjennom en hall i underetasjen. Det flate taket er også et av funksisstilens kjennetegn. Huset med den besnærende og "enkle" fasadeløsningen er reist i upusset teglstein. Huset er godt bevart.

Drammens og Skogers første boligblokk ble reist 1936 i funksisstil i Blektjernveien 1. Arkitekt var Martin Simonsen.

Skogliveien 68 har elegant og tidstypisk fargesetting.

Birger Borgersen satte opp flere hus i Strømsgodset. Tårnveien 31 bygde han til seg selv i 1940, og etter egne tegninger. Huset fikk flatt tak og fremstår som en sluttet kube der balkongen springer ut av fasaden og henger tilsynelatende fritt i lufta.

En utradisjonell og iøyenfallende villa i Strømliveien 23 ble tegnet av K. M. Fossen i 1958 for Reidar Gulbrandsen. Veggene ble murt av Siporex, blokker av gassbetong produsert ved Hokksund og etter finsk patent.

3.46 Etterkrigstidens hus

Det første tiåret etter andre verdenskrig var preget av boligmangel og rasjonering og knapphet på byggematerialer. En betydelig del av boligbyggingen ble finansiert gjennom Husbanken. Banken la stramme føringer for leilighetenes størrelse og arealbruk, og bankens nøkterne typetegninger ble i stor utstrekning lagt til grunn for boligbyggingen.

I Gulsbogen bydel ble det i 1950-årene bygd et stort antall flermannsboliger i Skogliveien, og i 1960-årene ble Bjørkelia bygd ut med rekkehus.

Strømliveien 21 (under) ble byggemeldt i 1949 og er typisk for de få "skreddersydde" eneboliger som ble reist rett etter krigen. Funksjonalismens idealer levde videre i arkitekturen, men i en løsere og ledigere form. Huset er tegnet av Birger Borgersen.

Utbyggingen ble fullført med eneboliger i Neversvingen.

Gode eksempler på etterkrigstidens arkitektur i denne del av Strømsgodset finner vi blant annet i:

Nedre Eikervei 54 (kontorbygg),
Neversvingen 11-80

Skogliveien 4 B (kontorbygg),
Skogliveien 4 M (kontorbygg),
Skogliveien 38-56 (borettslag),

Strømliveien 21 og
Strømliveien 23.

I årene 1948-52 reiste Jernbaneverkstedets Borettslag ti firemannsboliger i Skogliveien 38-56. Dette er det første boligprosjekt som Drammen Boligbyggelag fikk gjennomført etter at laget ble stiftet i 1947. Bildet viser nr. 56.

NSBs kompetansesenter på Campus Sundland (over) ble ferdigstilt i 2010 som det første næringsbygg i Norge som tilfredstilte energiklasse A. Lameller på fasaden beveger seg etter sola og slipper inn dagslyset samtidig som varmeinngangen reduseres til 15%. Dette grensesprengende prosjektet er signert Alt.arkitektur.

Få bygg ble reist under krigen, men jernbanen var et prioritert område, også for okkupasjonsmakten. I 1944 fikk administrasjonsbygget på jernbaneverkstedet på Sundland et etterlengtet tilbygg (til høyre). Arkitekt var Victor Berthelsen ved NSBs arkitektkontor.

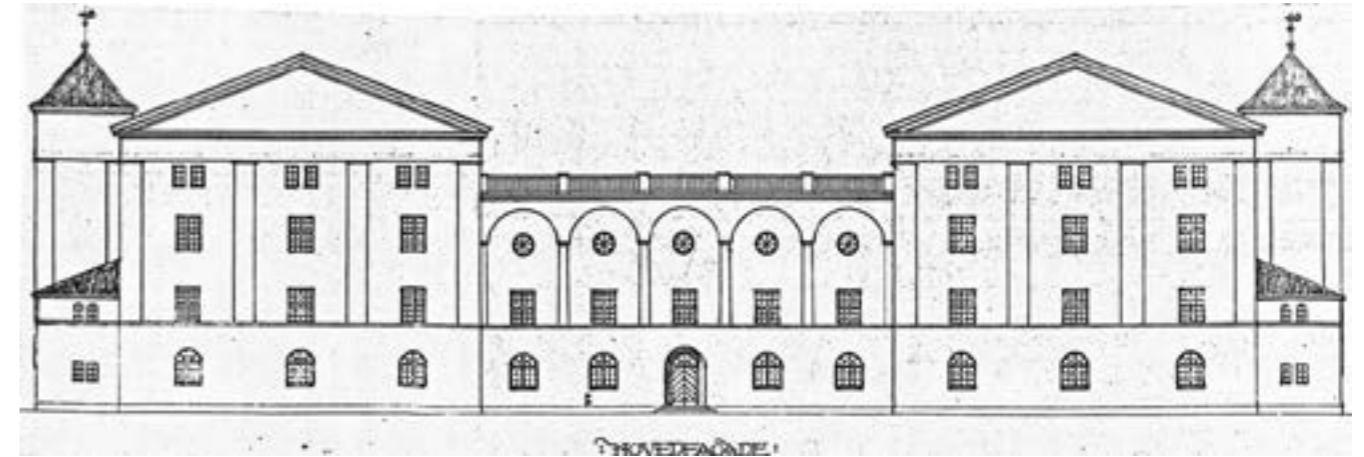
Arkitektene Nilsen og Grenager tegnet i 1954 nytt kontorbygg for Sunland Papirfabrikk i Nedre Eikervei 54 (under til høyre). Bygget er typisk for etterkrigstidens repeterende rasterarkitektur.

Neversvingen 72 (under) er en av 17 boliger bygd over samme lest i Neversvingen midt i 1960-årene. De markante husene er utformet av arkitektene Jan Rognebakke og Stein F. Andresen.

Gulskogen Cellulosefabrikk var en hjørnesteinsbedrift i bydelens næringsliv. Fabrikken ble anlagt i 1910 og var i drift til 1972. Bygningene i venstre halvdel av bildet er fortsatt bevart uten større fasadeendringer. Syretårnet midt i bildet er revet. HCC

Arkitekt Chr. Fr. Arbo tegnet i 1917 tre monumentale forslag til utforming av trafoen i Skogliveien 43. Elektrisitetsverket valgte å benytte dette klassiske utkastet. Bare første byggetrinn (venstre del) ble oppført.

3.5 Industri og tekniske kulturminner

Hagltårnet på Strøm var et landemerke. Børsemaker Hans C. Larsen tok initiativet til å starte Den norske Haglfabrik og reiste tårnet i 1898. Tårnet ble gjenreist etter en brann få år etter innvielsen. Driften opphørte i 1925 og selve tårnet ble revet tre år senere. Drammens Museum

Industriutbyggingen i Strømsgodset tok for alvor fart etter 1900. Utvikling og omstilling i industrien har gått hånd i hånd og medført hyppige ombygginger og nybygginger. Derfor er få bygninger bevart i en form som kan gi oss et brukbart inntrykk av den eldste industriarkitekturen. Desto viktigere er det at man tar godt vare på de få industriminnene vi har.

De fleste godt bevarte industrielle kulturminner er knyttet til offentlig sektor. To store trafoer bygget av Labro Tresliberi og Drammens Elektrisitetsverk er bevart, men bare den ene er i drift. Norges Statsbaner har bevart en rekke bygninger (og bruer), hvorav de fleste er knyttet til Jernbaneverkstedet på Sundland.

Bydelens viktigste industriminner er:
Øvre Eikervei 83A + B (Gulskogen Cellulosefabrikk),
Skogliveien 4 (nærmere omtalt på neste oppslag).

Infrastrukturen er representert ved:
Brekke bru («Kamelen»),
Sundhaugen bru (veibru over jernbanen)
Skogliveien 43, Sundland transformatorstasjon og
Helge Ingstads gate 23-25 (Gulskogen transformatorstasjon).

Et kraftsenter

Gulskogen transformatorstasjon reiser seg som et borganlegg på de flate jordene ved Gosen, og er en markant profil i denne del av byen. Stasjonen er bygget av A/S Labro Tresliberi i 1910 for å overføre kraft fra det nybygde Labro elektrisitetsverk. Maskinhallen på Labro og transformatorstasjonen på Gulskogen ble utformet over samme lest og er tegnet av arkitekt Herman Major Backer.

Drammens Elektrisitetsverk overtok transformatorstasjonen og anleggene ved Labrofossen allerede i 1911. Stasjonen er for lengst tatt ut av drift og er i forfall.

Jugendinspirert bygning på Gulskogen Cellulosefabrikk.

Nye linjer og nye ideer

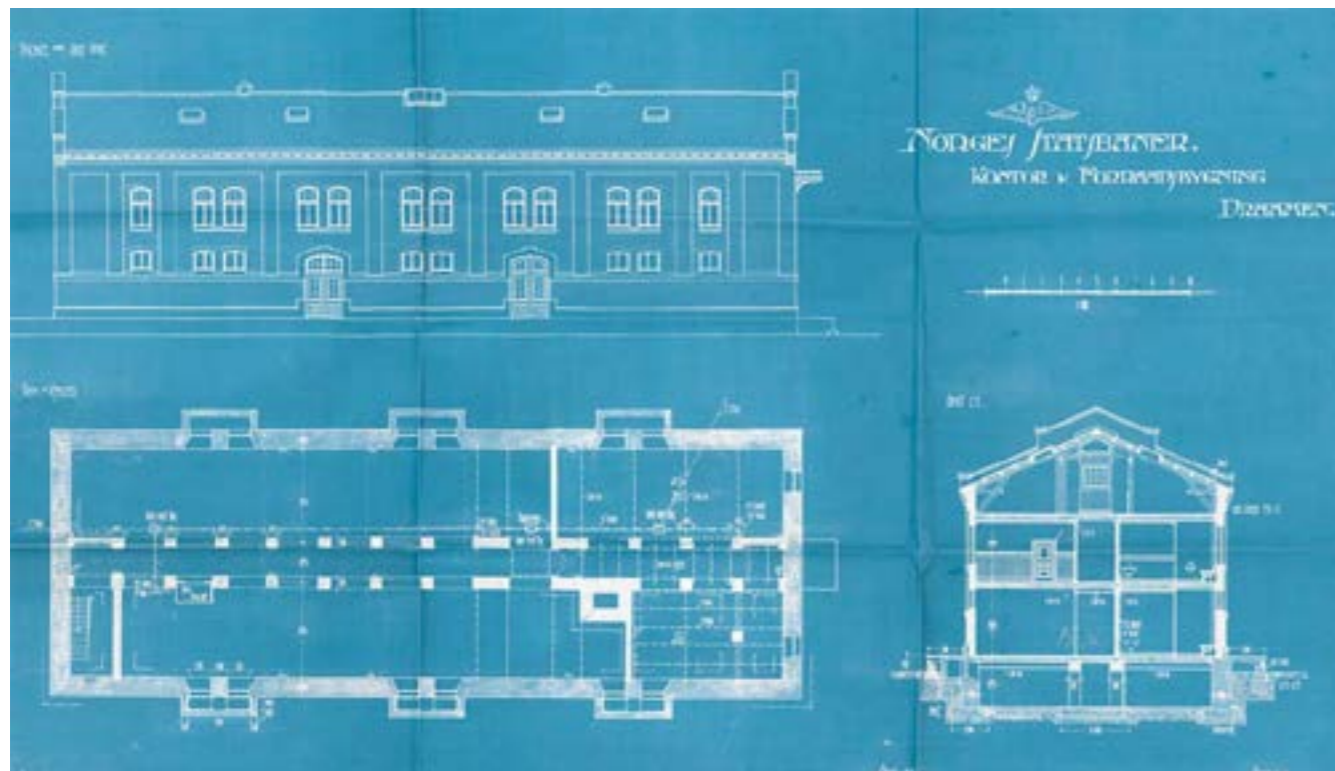
Gulskogen Cellulosefabrikk var i sin tid ett av de største industrianlegg i Strømsgodset. Bygningsmassen har gjennomgått store endringer, men fortsatt er spritfabrikens tårn et landemerke i distriktet. En av de eldste og minste bygningene er Øvre Eikervei 83A. Bygningen utmerker seg også med klare arkitektoniske kvaliteter og med trekk av jugendstil. Teglsteinsbygningen har gode proposjoner og detaljer, men en av fasadene bærer preg av omfattende endringer i nyere tid. Bygningen må være reist omkring 1910.

Transformatorstasjonen i Gosen (over).

Sundhaugbrua (under) var opprinnelig jernbanebru på Fetsund. I 1926 ble brua utvidet og satt opp som veibru der Randsfjordbanen krysser Strømmorenen. Brua erstattet ei trebru fra 1868.

Arkitekt Peter Thane tegnet alle bygninger som ble reist på Norges Statsbaners verksted på Sundland i årene 1909-11. Arkitektens utkast til administrasjonsbygning (fasade, plan og snitt). Drammen Byarkiv

3.6 Jernbanen

Jernbanen har gjennom 150 år lagt beslag på betydelige arealer i Strømsgodset og preger fortsatt Gulslogen bydel. Randsfjordbanens snorrette spor løper gjennom hele bydelen og representerer et fysisk skille som fra 1860-årene har berørt samtlige basisgårder. I tillegg ble omfattende arealer på begge sider av Strømorenen båndlagt til oppstilling av rullende materiell (bilde øverst til høyre).

Jernbaneverkstedet på Sundland ble raskt bydelens (og byens) største arbeidsplass, og de ansatte bidro til bydelens vekst ved å bygge og bosette seg i åsen over den flate dalbunnen.

Jernbaneverksted

NSBs Sentralverksted for Vestbanenettet ble oppført i årene 1909-11 på gården Sundlands grunn. Verkstedet skulle vedlikeholde materiell som ble brukt på jernbanenettet vest for Oslo.

Anlegget er i dag et resultat av flere utvidelser over mange år. Det opprinnelige anlegget er etter hvert avløst av et nytt anlegg rett på sørsiden av Randsfjordbanen, mens det gamle anlegget er omdisponert for utleie til næringsvirksomhet (Campus Sundland). Denne del av anlegget har verdi som kulturminne.

Bebyggelsen er reist i flere omganger – 1909-11, 1922-27, 1937-38, 1949-51 og senere. Bygningene fra før krigen er oppført i upusset teglstein og har et ensartet og jugendinspirert uttrykk som bidrar til å gi helhet til anlegget.

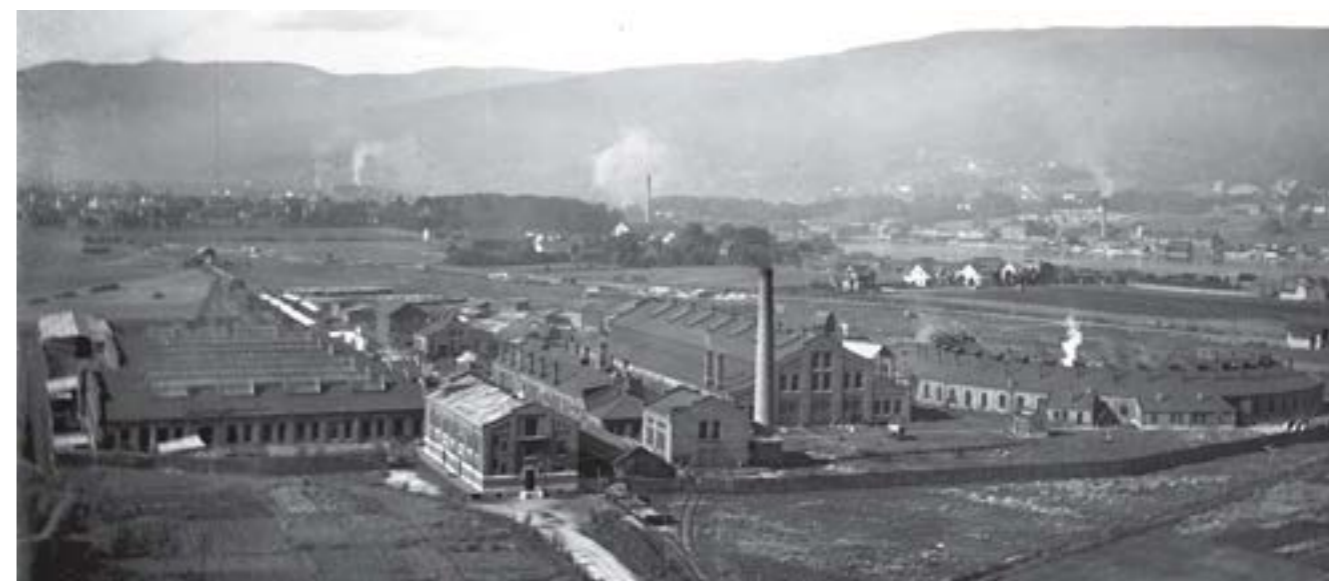
Hele verkstedet med anlegget er verneverdig, selv om vinduer og andre bygningselementer er skiftet ut i årenes løp. Likevel har anlegget beholdt preget som et førkrigs industrianlegg.

Følgende bygninger er har verneverdi:

*Administrasjonsbygning (1911),
Kontortilbygg (1944, kantine og lager 1951),
Fyrhus (1911),
Transformator (1909),
Kjeleverksted (1923),
Plate og sveiseverksted (1923),
Toaletter (1938),
Lager ved kjeleverksted (1923),
Smie (1911),
Verktøymakeri (1922),
Maskinverksted (1911),
Vognverksted (1911),
Forbrenningsmotorverksted (1937),
Lager vest for maskinverksted (1912/1927) og
Nedmonteringsverksted (1937).*

Jernbanevogner oppstilt på sidespor øst for morenen. På moreneryggen i bakgrunnen ser vi fra venstre Villa Fredheim (1900), Bjerknes' Nedre Strøm (1868), Sundhaugbrua (ca. 1920) og Strømsgodset kirke (1843). HCC

NSBs sentralverksted for vestbanenettet ble oppført på gården Sundlands innmark i årene 1909-11. Bildet viser verkstedet få år etter innvielsen. Det første anlegget omfattet (fra venstre) vognverksted, administrasjonsbygning (i forgrunnen), fyrhus, maskinverksted med smie (lokomotivverksted) og lokomotivstall (i bue til høyre). HCC

Bildet under er fra maskinverkstedet omkring 1930. HCC

To oversiktsbilder fra sentrale deler av bydelen. Bildet over er fra 1954. I bakgrunnen ser vi Strømmorenen med småhusene i Grensegata (ytterst til venstre), Strømsgodset kirke og Smithestrøm bak villaene i Onshuusveien. I forgrunnen troner Forenede Posefabrikker i nybygde lokaler (1951) på nedsiden av Nedre Eikervei, mens den gamle skolen og rekken av boliger i Strømsfjerdings flankeres av de to Sundlandgårdene. Knud Schartums gate stikker inn til høyre. På oversiden av Randsfjordbanen ligger Jernbaneverkstedet. Drammen kommune.

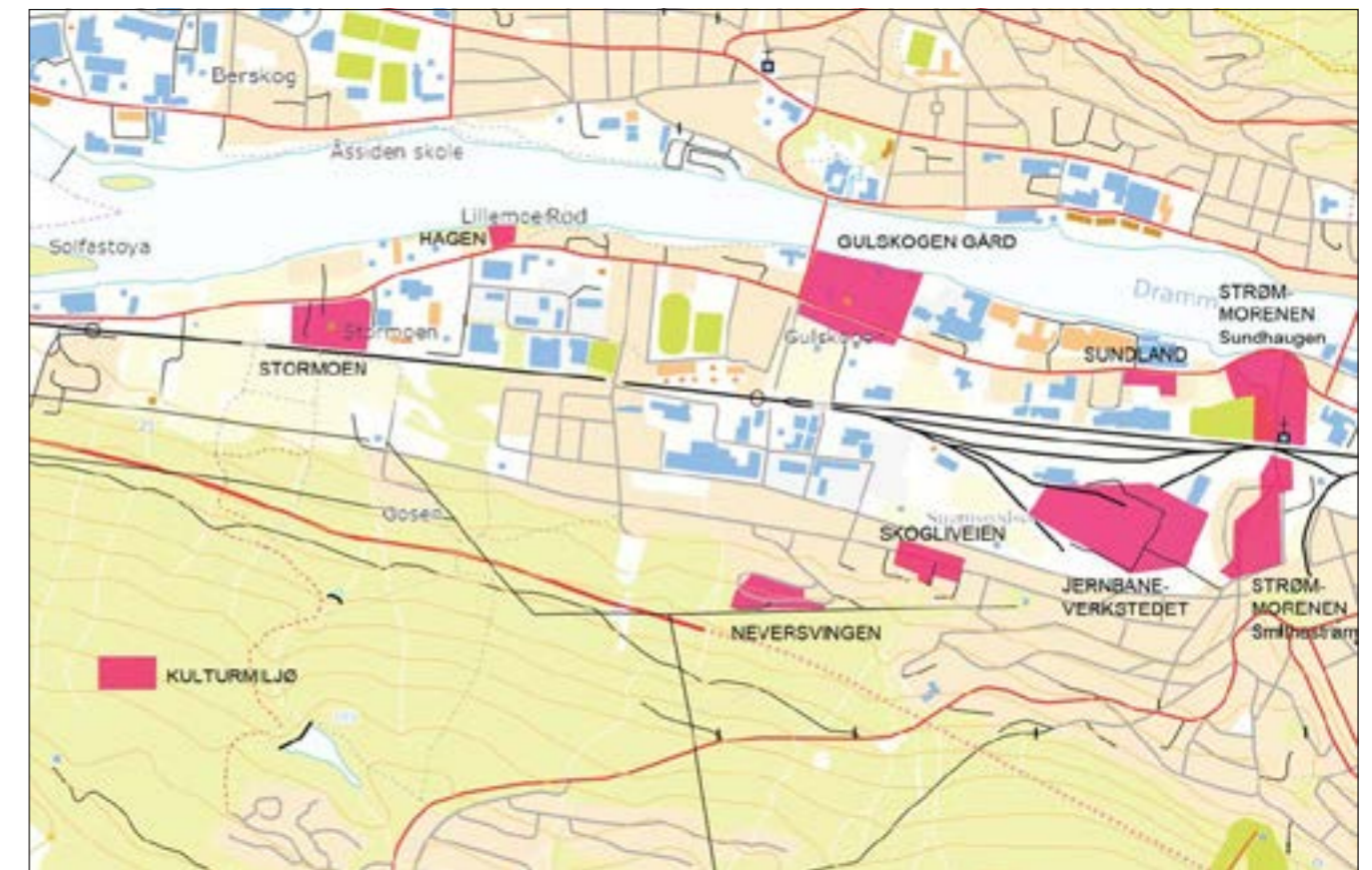
Et flyfoto fra rett før krigen viser at landbruket fortsatt sto sterkt i bydelen for en mannsalder siden. I forgrunnen ligger Sunland Papirfabrik og rekken av arbeiderboliger langs Nedre Eikervei. Til høyre skimtes hovedbygningen på lystgården Gulskogen mellom parkens tette bladverk. Rødskog skole rager opp blant boligene på Brandteløkken. Bebyggelsen knytter Gulskogen stasjon til Landfalløybrua (utenfor bildet). Øverst i høyre hjørne ligger Gulskogen Cellulosefabrik med lagre av tømmer, og mot åsen ser vi en klynge hus langs Rødgata. Drammen kommune.

4. KULTURMILJØER

Ved registrering er det funnet åtte kulturmiljøer mellom Langum og Strøm som bør innarbeides i kommuneplanen som verneområder i kommuneplanen og ved senere reguleringsarbeid. To av områdene er tidligere helt eller delvis forelått som bevaringsområder i kommunedelplan Drammenselva.

De foreslåtte områder omfatter bebyggelsesmønstre som er typiske for bydelen, og dekker ulike tidsperioder fra 1770-årene til 1960-årene:

- 4.1 Strømmorenen (Sundhaugen-Smithestrøm),
- 4.2 Sundland,
- 4.3 Gulskogen gård,
- 4.4 Stormoen,
- 4.5 Hagen,
- 4.6 Neversvingen,
- 4.7 Skogliveien og
- 4.8 Jernbaneverkstedet.

Tegnforklaring for fargekodene som er brukt på kartene på side 72-87.

KULTURMILJØER - GULSKOGEN

Revisjon 2014

Kulturmiljø:	Enkeltobjekter:
■ Svært høy verneverdi (A)	■ Fredet (F)
■ Høy verneverdi (B)	■ Svært høy verneverdi (A)
■ Verneverdig i miljø (C)	■ Høy verneverdi (B)
	■ Undersøkes (U)

Drammen kommune, Byplankontoret

Jo Solberg

4.1 STRØMMORENEN Nedre del: Sundhaugen

Sundstedsbebyggelse, lystgård, vei/ jernbanebru og kirke med kirkegård

Kulturmiljøet dekker nedre del av Strømmorenen fra Randsfjordbanen og ned mot elva, og er trolig det første område i Drammen som fikk et urbant preg. Den gamle allfarveien fra vestsiden av Oslofjorden fulgte moreneryggen ned til sundstedet ved Sundhaugen (derav navnet). Her var det organisert fergetrafikk over Liersund (Øvre Sund) allerede tidlig på 1500-tallet.

Fergestedet ble et knutepunkt for trafikken mellom Viken (Oslo) og Sør- og Vestlandet. Derfor fikk Sundhaugen tett bebyggelse allerede på 1600-tallet. Husbyggingen ble starten på urbaniseringen av Strømsgodset. Fra omkring 1810 satte lystgården Blochehaugen sitt preg på morenehaugen. Da bydelen skulle reise egen kirke på 1800-tallet, falt det naturlig at den skulle ligge på Strømmorenen. I dette området ble sognets første skole reist allerede i 1784.

Bygninger og andre kulturminner

Etter en brann ble Søren Blochs lystgård ombygd til en moderne villa for familien Meyer i 1914. Boligen i nybarokk stil setter fortsatt sitt preg på Sundhaugen. Huset er i dag menighetshus.

Selve haugen er omkranset av gamle veier. Sundhauggata er den gamle allfarveien, og dermed den eldste veitrassé i kommunen. Her ligger fortsatt noen av de gamle boligene for folk som hadde arbeid ved sundet. Flere småhus med høy alder finner vi også i Grensegata. Veien har fått navn etter den gamle bygrensen vest for haugen.

Sundhauggata fører fram til brua over jernbanen. Brua hører med blant våre eldste bevarte jernbanebruer. Etter å ha tjent jernbanen ved Fetsund, ble den flyttet til Sundhaugen og utvidet til veibru.

Høyest på morenen rager Strømsgodset kirke fra 1843, tegnet av den produktive arkitekt og stadskonduktør Christian Grosch. Den øvre del av kirkegården omfatter gravsteder for flere markante personligheter som har satt spor etter seg i bydelen gjennom de siste 200 år. Mot Sundhauggata er det satt opp et sjeldent og elegant støpejernsgjerde.

Bevaring

Sundhaugen med tilgrensende småhusbebyggelse er et gammelt kultursted hvor husene har bevart sin opprinnelige karakter. Samlet sett har bebyggelsen

på moreneryggen stor identifikasjonsverdi for lokalsamfunnet. I en større sammenheng er moreneryggens kulturlandskap et viktig element i Drammensdalen.

Den 170 år gamle kirken er listeført som verneverdig hos Riksantikvaren. Vernverdig er også den eldste delen av kirkegården. Sammen med Sundhaugbrua er kirken det mest kjente identifikasjonsmotiv i det tidligere Strømsgodset.

Sist, men ikke minst, er villa Sundhaugen et sjeldent vellykket eksempel på Christian Fr. Arbos nybarokke arkitektur. Arkitekten på Gulskogen gård var sognets egen utøver i faget.

Hus i kulturmiljøet på Sundhaugen er også omtalt og avbildet på side 8, 31, 33, 42-43, 47, 56, 67 og 88.

Øverst på neste side ser vi bebyggelsen i øverste del av Grensegata til venstre, mens Sundhauggata går ned bakken til høyre. Bildet under viser bebyggelsen på Sundhaugen og med Grensegata i forgrunnen, sett fra vest. Grensegata er også avbildet på bildet nærmest. Bildene ytterst til høyre viser Villa Sundhaugen sett fra Grensegata (øverst) og Strømsgodset kirke.

4.1 STRØMMORENEN

Øvre del: Smithestrøm

Middelalderens allfarvei, lystgård med hage og dragestilsvilla

Kulturmiljøet ligger midt på Strømmorenen der den strekker seg fra Konnerudgata og ned til elven. Den gamle ferdssåren fra vestsiden av Oslofjorden fulgte moreneryggen ned til det gamle sundstedet. Allfarveien på denne strekningen heter i dag Smithestrømsveien. Veien har en beskjeden bredde som bekrefter at dette er et gammelt anlegg, noe som også understrekes av at deler av strekningen har (nedgravde) stabbesteiner.

Veien passerer gården Nedre Strøm, i dag bedre kjent som Smithestrøm. Lystgården var det største gårdsbruket i distriktet og ble drevet som mønsterbruk av Anders og sønnen Gabriel Smith. Deler av inntunet i det opprinnelige anlegget er bevart. Hageanlegget er redusert i omfang, men den tidstypiske terrasseringen er i behold.

Nærmere elven ligger dragestilsvillaen Fredheim og bolighusene på gården som Isak Bjerknes etablerte da hovedbølet ble delt i to mindre bruk i 1867.

Bygninger

Lystgården Smithestrøm ble oppført i årene 1767-78 og regnes som en av de best bevarte rokokko-bygninger i landet. Tunet omfatter to sidebygninger fra omkring 1770 og 1870, en 200 år gammel potetkjeller og et tilflyttet laftehus som er ombygd til vognskjul. Deler av parkanlegg er bevart, og der inngår et lysthus som opprinnelig ble oppført som løkkebygning utenfor Christiania i 1799.

Villa Fredheim er i dag en av de mest interessante dragestilsvillaer i kommunen og er godt ivaretatt.

Bevaring

Hovedbygningen på Smithestrøm har lovbestemt vern gjennom fredning, men også bebyggelsen i gårdstunet og *miljøet rundt* bør sikres for ettertiden. Hageanlegget med tre terrasser i skråningen mot øst er verdt å verne. Til anlegget hører en oppbygd spaservei på morenen, beplantet som allé for mer enn 200 år siden. Til kulturmiljøet hører også Fredheim og ikke minst allfarveien i Smithestrømsveien.

Fra Smithestrøm går en allé mot sør på en oppbygd rygg på toppen av morenen.

Hus i kulturmiljøet på Smithestrøm er også omtalt og avbildet på side 18, 37, 39, 40, 42-43, 50 og 55.

Hovedbygning og søndre sidebygning på lystgården Smithestrøm dominerer på morenerygge (øverst). Nærmeste nabo på morenen er villa Fredheim (over til venstre). Over til høyre ligger Smithestrøms kjellerbygning. Hageanlegget på Smithestrøm (under) ligger terrassert i morenens skråning mot øst.

4.2 SUNDLAND

To gårdsbruk, en liten forstad og byens eldste skolebygning

Gården Sundland ble tidlig delt i tre bruk. Søndre Sundland var det største bruket, og er i dag det eneste hvor deler av gårdstunet er bevart. Denne gården, som ligger i Nedre Eikervei 11, ble fra 1779 til 1867 drevet som enkesete for familien Smith på Smithestrøm.

De to minste brukene på Nordre Sundland ble samlet av kjøpmann Hans Bang i 1803. Han fortsatte å bruke Peter N. Arbos gamle lystgård som landsted fram til 1815. Sønnen Thomas bosatte seg fast her og bygde en kontorbygning som i dag er kjernen i Nedre Eikervei 23. I 1829 kjøpte kaptein Smith eiendommen etter sin svoger, og fikk dermed hånd om hele gården Sundland.

Området fra Pølsvingen og opp til Nedre Eikervei 24 kalles Strømsfjerdings og var gjennom 250 år et område for bearbeiding av trelast. Her hadde familien Arbo sine trelasttomter gjennom det meste av 1700-tallet. I siste halvdel av 1800-tallet ble trelastvirksomheten videreført av Grønvold Bruk.

Bygninger

Flisehuggere og bordstablere som jobbet på trelasttomtene bosatte seg i området. Gjennom 1700-tallet groddet det fram et urbant miljø som ble betegnet Strømsfjerdings. Bebyggelsen langs Nedre Eikervei fra nr. 15 til nr. 23 er i dag en videreføring av denne gamle forstaden til Drammen.

Det var Smithfamilien som sørget for å reise Strømsfjerdings skole i 1784. Skolebygningen er byens eldste, og den er godt bevart. Skolens eneste klasserom står fortsatt slik det har vært brukt fram til skolen ble avløst i 1886 av en nyinnredet skolebygning på Rødskog.

En sentral bygning er også hovedbygningen på (søndre) Sundland. Den ble reist av kaptein Gabriel Smith i 1829, men er senere modernisert i sveitserstil.

Bevaring

Strømsfjerdings er et godt eksempel på en tidlig forstad til Drammen, og er det første urbane sentrum i Strømsgodset og det som en gang var Skoger kommune. Området omfatter en godt bevart skolebygning av nasjonal verdi og en av byens basisgårder.

Hus i kulturmiljøet på Sundland er også omtalt og avbildet på side 17, 27, 43, 51 og 70.

Hovedbygningen på Sundland (opprinnelig Søndre Sundland) ligger i Nedre Eikervei 11. Huset ble oppført i 1829 som enkesete for Smithestrøm.

Bildet under viser undervisningsrommet i den gamle skolebygningen i Strømsfjerdings, Nedre Eikervei 13.

Flyfoto av øste del av Strømsfjerdings i 1954. Kulturmiljøet på Sundland ligger samlet på oppsiden av Nedre Eikervei. Fra venstre ser vi Sundland gård, skolehuset i Strømsfjerdings og en nesten sammenhengende rekke av bolighus som spenner over et vidt spekter av hustyper og byggeperioder - fra ca. 1820 til 1930-årene. Det siste huset i rekken er kontorbygningen på Nordre Sundland gård. Drammen kommune

Hovedbygningen på Sundland gård (til venstre, over) og gamleskolen i Strømsfjerdings. Skolen fra 1784 er sjeldent godt bevart og har nasjonal interesse som skolehistorisk kulturminne.

Husrekken i Nedre Eikervei 17-23 dekker stilperiodene funkis, sveitserstil og senempire, men er preget av modernisering i nyere tid. Eiendommen til høyre er Nordre Sundland, også kalt Bange-Sundland.

4.3 GULSKOGEN GÅRD

Lystgård med parkanlegg

Gulskogen gård er en av byens vakreste grønne oaser. Gården ligger landleg til i et velorganisert parklandskap ved elva. Gården het opprinnelig Upsund, kanskje fordi det her var et sundsted ovenfor overfartsstedet ved Øvre Sund, eller fordi gården lå ovenfor dette sundet. Upsund nevnes allerede på 1400-tallet, men 250 år senere brukes navnet Skogen. Gulskogen oppsto som klengenavn på Søndre Skogen, hvor bebyggelsen var gulmalt. Nordre Skogen lå ved gården Rød, og hadde kanskje også rødmalte bygninger.

Bygninger

Gulskogen ble skapt av trelasthandler og skipsreder Peter Nikolai Arbo i årene 1800-04. Arbo bodde på dagens Mads Wiels plass, hvor han drev det største handelshuset på Strømsø. Anlegget han reiste på Søndre Skogen skulle bli hans sommerbolig. Lystgårdens bebyggelse og den praktfulle parken sto ferdig omkring 1800. Gården har fulgt Arbofamilien gjennom generasjoner fram

til arkitekt Christian Fr. Arbo døde i 1951. Deretter ble Gulskogen Stiftelse etablert, og tyve år senere ble anlegget åpnet for allmenheten.

Bevaring

Gulskogen gård er en av Drammens største attraksjoner. Hovedbygningen på Gulskogen ble fredet i 1923, og fredningen ble for få år siden utvidet til å omfatte hele gårdsbebyggelsen.

Gulskogen gård driftes av Drammens Museum, som også har ledet arbeidet med å restaurere kulturperlen. Parkvesenet og gårdens venneforening har ført hagen tilbake til fordums glans. Parken og en sikringsone rundt området bør reguleres til bevaring, slik at anlegget sikres mot sjenerende bebyggelse og inngrep i landskapet.

Bildene viser Gulskogens hovedbygningen, park og gårdsanlegg fra forskjellige vinkler.

Gulskogen er også omtalt og avbildet på side 9, 35, 36, 38-39 og 44-45.

4.4 STORMOEN

Tunet på et større gårdsbruk

Moen bærer sitt navn med rette, en stor moreneflate mellom elva og foten av Strømsåsen. Bruket ble delt i to gårder - Stormoen og Lillemoen. Den siste er bygd ned av industrien etter 1900, mens Stormoen fortsatt er i drift.

Bygninger

Tunet på Stormoen ligger i et åpent landskap med landbruksarealer på alle kanter. Bygningene ble gjenoppbygd etter en større brann i 1852, men flere av husene er yngre. Bygningsmassen omfatter i dag en hovedbygning, en sidebygning (opprinnelig drengestue), et stabbur, en smie, en enhetslåve og fire garasje- og skjulbygninger. Bebyggelsen utgjør en samlet helhet og er et komplett gårdsanlegg.

Bevaring

Stormoen er det siste større gårdsbruk i drift i denne del av kommunen. Gården ligger i en naturlig landbrukssammenheng og er ikke direkte berørt av urban eller industriell utbygging. Flere av bygningene er verneverdige, og som en samlet enhet er anlegget i dag sjeldent i lokal sammenheng. Bebyggelsens karakter og områdets egenart kan best ivaretas gjennom bruk. Det er viktig at Stormoen sikres som et *gårdsbruk* for ettertiden.

Bildet viser tunet sett fra sør og Randsfjordbanen.

Stormoen er også omtalt og avbildet på side 36, 40 og 47.

Stormoen har adresse Øvre Eikervei 91. På bildet over ser vi tunet fra øst med sidebygningen til venstre og hovedbygningen fra rett etter 1852 til høyre.

Stabburet på Stormoen er et stort flatbygdsbur i to etasjer, men med rette vegger (uten utkragning). Detaljer tyder på at buret er eldre enn brannen i 1852. Vi kjenner denne bygningstypen fra slutten av 1700-tallet. Det er mulig at buret er tilflyttet fra nabogården Flugen etter brannen.

Hovedbygningen (under) ble oppført i en nøktern senempire stil etter brannen i 1852. Etter tradisjonen skal deler av tømmeret være gjenbruk av bolighuset på nabobruket Flugen.

4.5 HAGEN

To småbruk med sterk tilknytning til byens papir- og trelastindustri

Fra tidlig på 1800-tallet (eller kanskje før?) ble det skilt ut en rekke mindre bruk fra Lillemoen. Et av småbrukene fikk navnet Hagen, og det ble ytterligere stykket opp. I Øvre Eikervei 72 og 74 ligger to mindre eiendommer som hører med blant denne tidlige bosettingen, populært betegnet "Lands-husene".

De to eiendommene består av fem bygninger rundt hvert sitt tun. Fire hus har et autentisk uttrykk og er gode eksempler på 1800-tallets småhus-bebyggelse. Fra midten av 1800-tallet og gjennom store deler av 1900-tallet var beboerne knyttet til trelast- og papirindustrien i området. Bebyggelsen på Hagen er noen av de siste boliger vi har som er direkte knyttet til byens første og viktigste industri.

Hagen er også omtalt og avbildet på side 48.

Til høyre: Bryggerhusbygningen i Øvre Eikervei 74 har fine proporsjoner og er typisk for senempiren i tiden omkring og etter 1850.

Under: Øvre Eikervei 72 (gul hovedbygning) og 74 (hvit hovedbygning) ligger side ved side langs Eikerveien. Nr. 72 er en empirebygning som kan ha høy alder. Nr. 74 er ombygd fra frodig sveitserstil, men kan skjule en enda eldre bygningskropp.

4.6 NEVERSVINGEN

Eneboliger fra 1960-årene

I 1960-årene var Skoger i ferd med å bli en sovekommune for Drammen. Byen manglet boligtomter, mens åssidene i Strømsgodset fortsatt bød på utbyggingsmuligheter. Øverst i Neversvingen ble det fra 1963 reist 17 markante eneboliger fordelt på to husstørrelser. De fikk et særpreget uttrykk med en bred gavlvegg med veranda mot utsikten i nord. Arealene var fordelt på en hovedetasje og en sokkeletasje som kunne væreier i utforming, avhengig av den enkelte tom.

Boligene ble utformet av de unge arkitektene Jan Rognebakke og Stein F. Andresen.

Øverste bilde viser Neversvingen 48 (nærmest) og 52. Nederste bilde: Neversvingen 43 (nærmest) og 39.

4.7 SKOGLIVEIEN

Villabebyggelse fra omkring 1930

Den eldste del av Skogliveien fra Smithestrømsveien til Skogliveien 31 ble anlagt omkring 1910, og veien ble forlenget etter hvert som nye områder ble bebygd. I 1930 var veien lagt fram til nr. 65, og i løpet av krigen ble veien forlenget til brakkeleiren (Gulskogen senter). I 1950-årene ble store deler av området fram til Olav Bjaalands gate bebygd. Da bygde også Jernbaneverkstedets borettslag de første boligbyggelagsboliger i Skogliveien 38-56.

Bygninger

Bebyggelsen langs Skogliveien kan oppfattes som en kavalkade over tradisjonell boligbygging gjennom femti år. De fleste hus er imidlertid modernisert og har mistet sitt opprinnelige preg. I området fra Skogliveien nr. 56 til nr. 74 har et flertall av husene sitt opprinnelige preg i behold. Denne delen av Skogliveien ble bygd ut i årene fra omkring 1930 i en stilmessig overgang mellom 1920-årsklassisisme og funks. Flere av bygningene er tegnet av arkitekter, men er forøvrig typiske for vanlige boliger fra denne tiden.

Bevaring

Drammen har få bevarte helhetlige bygningsmiljøer fra første halvdel av 1900-tallet. I Skogliveien 56-74 har vi en unik sjanse til å dokumentere byggeskikken for folk flest i denne perioden. Husene har ulik utforming og gir et godt bilde av variasjonsrikdommen. De aktuelle bygningene er dessuten gode eksempler på at godt vedlikehold er det beste kulturvern.

Hus i Skogliveien er også omtalt og avbildet på side 61, 63 og 64.

Det gule huset i Skogliveien 72 (under til venstre) ble tegnet av Martin Simonsen i 1934 og oppført for Erling Trogstad. Huset har en utformingen som skiller det fra mer ordinære "byggmesterboliger" og er godt bevart.

Skogliveien 61 A (under) er en typisk representant for 1920-årenes klassiske arkitektur, men ble oppført så sent som i 1931. Huset er noe endret, men hovedtrekkene er bevart,

Skogliveien sett vestover (over). På venstre hånd ligger nr. 65 med halvvalmet tak. Takformen er også gjennomført på uthuset, som er sjeldent godt bevart. Det blå huset på høyre hånd er nr. 70.

Bildet til høyre er tatt fra nr. 70 i retning østover og viser husrekken på nordsiden av Skogliveien. I bakgrunnen ligger nr. 68, et velbevart funkishus hvor fargesettingen er typisk for 1930-årene. Begge hus er tegnet av Martin Simonsen.

Bildet nederst på siden viser bygningene på sørsiden av gata sett østover fra nr. 69. Dette (røde) huset er et godt bevart eksempel på overgangen fra klassisk arkitektur til funks. Arkitekt var også her Martin Simonsen.

4.8 JERNBANEVERKSTEDET

Sentralverksted for Norges Statsbaner

Jernbaneverkstedet på Sundland var Strømsgodsets største arbeidsplass, og en viktig grunn til den raske urbaniseringen i denne del av Strømsgodset. Verkstedet på Sundland ble vedtatt av Stortinget i 1908, og kort tid etter kjøpte NSB 155 mål av den beste innmarka på Sundland gård.

Jernbanen bygde ut området med lokomotivstall og et komplett verksted med mulighet for full-revisjon av lokomotiver og vognmateriell. Det første byggetrinnet omfattet lokomotivverksted, vognverksted, smie, administrasjonsbygning og en rekke mindre bygninger. Hele anlegget sto ferdig til bruk ved nyttårstider i 1912. Arkitekt var Peter Thane.

Ti år senere førte et vedtak om spesialisering mellom NSBs større verksteder til at Sundland fikk ansvaret for hovedrevisjon av lokomotivkjeler og bygging av nye kjeler. Et nytt kjeleverksted ble reist i årene 1922-24. Utbyggingen før krigen ble avsluttet i 1937 med et nedmonteringsverksted og et verksted for forbrenningsmotorer.

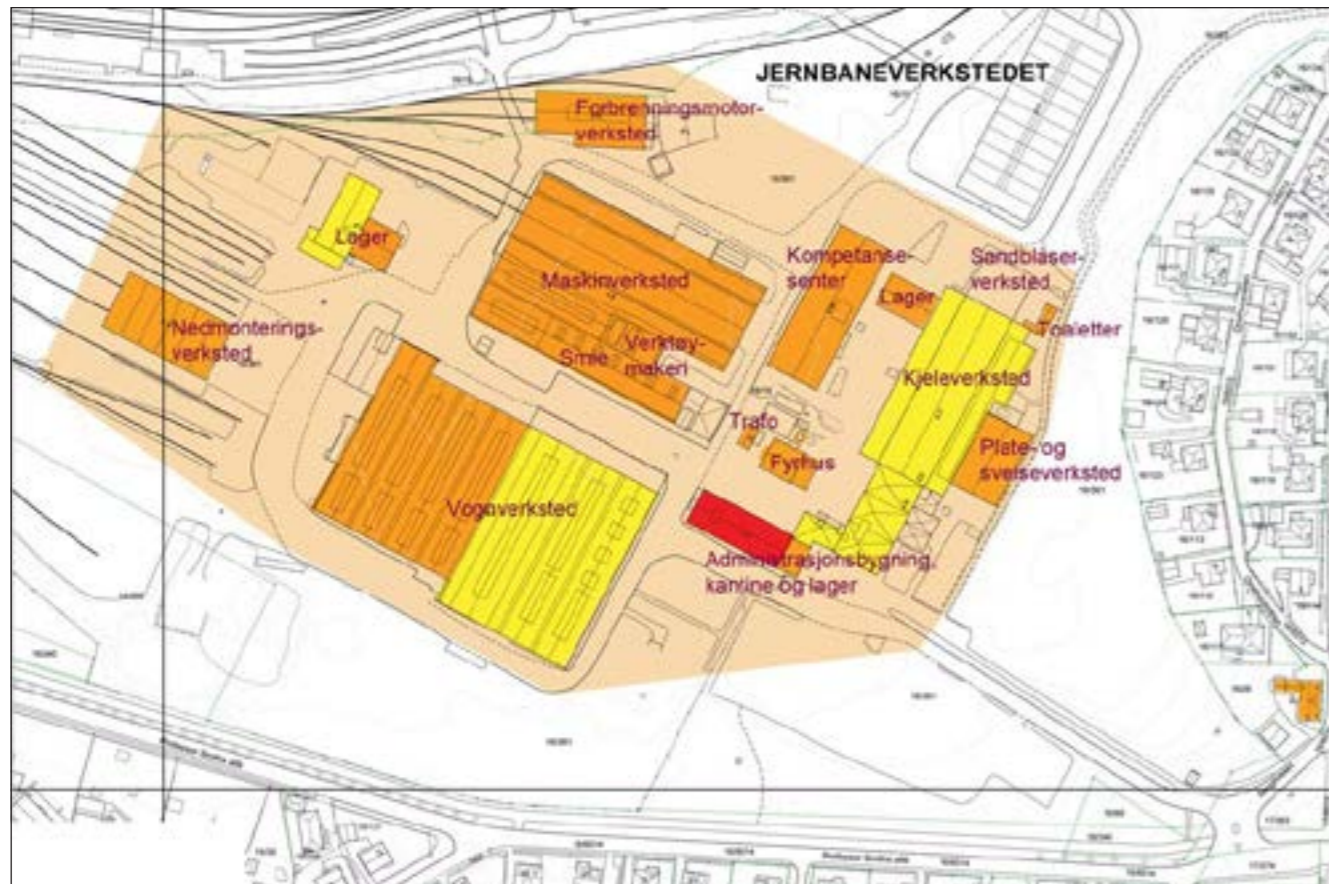
Bygninger

Jernbaneverkstedet er bygd ut i mange etapper. Bygningene som er reist før krigen har en enhetlig form og representerer det beste i norsk industriarkitektur fra denne perioden. Noen få bygninger er oppført etter krigen og er gode representanter for funksjonalismen.

Bevaring

De aller fleste av Jernbaneverkstedets bygninger er bevart. Til tross for at det ved senere modernisering er tatt lite hensyn til estetiske verdier, er grunnform og det vesentlige av teglfasader bevart. Derfor fremstår Jernbaneverkstedet som et helhet anlegget med stor kulturhistorisk og bygningshistorisk betydning.

Hus og kulturmiljø på Jernbaneverkstedet er også omtalt og avbildet på side 65 og 68-69.

De fleste av Jernbaneverkstedets bygninger ble oppført før krigen og har vakkert utformede teglsteinsfasader. Arkitekt Peter Thane tegnet første byggetrinn (1909-11) med referanser til en nøktern jugendstil. Utformingen ble lagt til grunn for samtlige bygg som ble reist fram til 1937 og dette har bidratt til anleggets fremstår som sjeldent homogent. Gavltreken på øverste foto er fra sørvestre del av vognverkstedet. Videre ser vi (over til venstre) administrasjonsbygningen og forbrenningsmotorverkstedet. Bildet under viser vestgavlen på maskinverkstedet.

5.0 LITTERATUR

- Alsvik, Henning: Hus i Drammen og Kongsberg. *Byborgernes hus i Norge*. Oslo 1963.
- Dommerud, Ole: Gjennom 50 år. 1887-1937. Rødskog Brug & Guldlistefabrik. Drammen 1938.
- Fett, Harry: Merkurs kunstnere. *Foreningen til norske Fortidsminnesmerkers Bevaring, årbok for 1922*. Kristiania 1923.
- Jensen, Hans (red.): Drammens Tekniske Forening 1880-1930. Drammen 1930.
- Kraft, Jens E.: Topografisk-Statistisk Beskrivelse over Kongeriget Norge. 1822.
- Laukli, Ola: De første fastskoler i byen. *Rundtom Drammen 1988*.
- Lorange, Jean: Broen som skulle løse en handelskrise. *Rundtom Drammen 2-1996*.
- Myklebost, Hallstein: Drammen - befolkningsforhold, næringsliv og bystruktur. Dm. 1949.
- Pedersen, Tord: Drammen, en norsk østlandsbys utviklingshistorie. Bind 1. Dm. 1961.
- Rustad, Anton B.: Skogerboken. Dm. 1931.
- Rygh, Oluf: Gaardnavne i Jarlsberg og Larviks Amt. Kristiania 1907.
- Schnitler, Carl W.: Gulskogen ved Drammen. *Foreningen til norske Fortidsminnesmerkers Bevaring, årbok for 1917*. Kristiania 1918.
- Sellæg, Jo.: Liersund - Skogers vei til Bragernes og Lier, *Vi ser tilbake*. Drammen 1980.
- Sellæg, Jo.: Strømsgodset - klubb og bydel. Drammen 1982.
- : Kulturminner i og ved elven. Miljøpakke Drammen. Drammen 1989.
- : Fra gårdsbruk til lystsete - de første landsteder rundt Drammen. *Rundtom Drammen 4-1992*.
- : Hus i sentrum. Drammen 1993.
- : Kirken på haugen. *Rundtom Drammen 4-1993*.
- : Hus for folk flest, Drammen Boligbyggelag 1946-96. Drammen 1996.
- : Fra tømmer til høyteknologi. Drammen 1997.
- Stenersen, Roar: NSB Verksted Sundland. *På Sporet nr. 74*. Oslo 1993.
- Banedata, Norsk Jernbaneklubb. Oslo 1985.
- Drammens Elektrisitetsverk 1903-1953. Drammen 1953.
- Drammens Tekniske Forening 1880-1930. Drammen 1930.
- Generalplan for Drammen 1966-1990. Drammen 1968.
- Kartverk (Bykart 1850, 1866-69, 1868, 1870, ca. 1905, 1926 m.fl.)
- Matrikkelen av 1838 (Fortegnelse over Jordebrugene og deres Matrikulskyld, saaledes som samme befandtes ved 1838 Aars Udgang i Skogers Thinglag af Jarlsbergs Fogderi. Registrators bygningsarkiv.

Strømsgodset kirkegård har verdifulle gravminner og familiegravsteder. Støpejernsgjerdet mot Sundhauggata sto opprinnelig rundt skipsreder Erik Børresens hage, og ble ikke ødelagt under brannen på Bragernes i 1866.